Riksdagens protokoll
1998/99:100

Onsdagen den 26 maj

Kl. 09.00 – 17.16

---

1 § Anförande av FN:s generalsekreterare Kofi Annan

Anförande av FN:s generalsekreterare Kofi Annan

Anf. 1 TALMANNEN:

Herr generalsekreterare! Under mina fem år som riksdagens talman har vi hållit ceremonier i denna kammare för att högtidlighålla 50-årsjubiléet av Förenta nationerna, FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna och, för bara några veckor sedan, Europarådet.

Syftet med dessa manifestationer har varit att visa riksdagens och svenska folkets starka och osvikliga stöd i kampen mot krig och våld och för mänskliga rättigheter och mänsklig värdighet.

En av grundpelarna i svensk utrikespolitik är tron på och stödet till Förenta nationerna. Därför är FN:s generalsekreterare den ende utanför riksdagen och den svenska regeringen som kan inbjudas att tala till denna församling.

Herr generalsekreterare! Vi lever just nu i en kritisk tid då vi tvingas att bevittna allvarliga kränkningar mot den fred vi alla önskar och åsidosättande av mänskliga rättigheter, mänsklig värdighet och även människoliv.

I detta invecklade och svåra läge blir det allt tydligare att vi alla måste samarbeta för att stärka vår gemensamma världsorganisation, Förenta nationerna.

Herr generalsekreterare och käre vän! Det är med stor beundran vi har följt era personliga bidrag till FN:s viktiga arbete, vad gäller både det reformarbete ni har satt i gång och de modiga politiska initiativ ni har tagit för att lösa invecklade och farliga situationer.

Det är ett stort privilegium för riksdagen – och för svenska folket – att få lyssna till er i dag. Vi kommer att lyssna med största intresse och hängivenhet.

Herr generalsekreterare! Jag ber er nu ta plats i talarstolen och tala till svenska riksdagen i plenum.

Anf. 2 FN:s generalsekreterare KOFI ANNAN:

Fru talman, ärade ledamöter av Sveriges riksdag, ärade regeringsmedlemmar! Det är alltid en stor heder att bli inbjuden att tala till parlamentet i en medlemsstat. I dag är denna heder för mig förenad med ett slags hemkomst; inte bara därför att min hustru är svenska, utan även därför att FN har ett nära, förtroligt förhållande till hela den svenska nationen.

Anförande av FN:s generalsekreterare Kofi Annan

Detta land är inte bara en ö av stabilitet i en osäker värld, utan det är också ett värn av solidaritet.

Genom hela FN:s historia har ni visat ett exemplariskt engagemang för organisationens mål och verksamheter: för fredsbevarande och fredsskapande, för utveckling och internationell rätt samt för mänsklig säkerhet och mänskliga rättigheter. Därigenom har ni hjälpt människor långt utanför era egna gränser att känna att världen är en säkrare plats.

I dag är er solidaritet viktigare än någonsin. Säkerhet och stabilitet är bristvaror, inte bara på andra kontinenter, utan även i delar av Europa, som ni just påpekade, fru talman.

I dag är människor i olika delar av världen direkt påverkade av varandras handlingar mer än någonsin tidigare i mänskligheten historia.

En bil kan sättas samman i en världsdel av komponenter tillverkade i två eller flera andra världsdelar. Miljarder dollar flyttas över världen på några sekunder genom tryck på några tangenter i en dataterminal. Ett sportevenemang eller en rockkonsert kan ses i realtid av tusentals människor på miltals avstånd. Detsamma gäller krigsscener och fruktansvärt lidande.

Liksom nästan allt annat i livet har denna företeelse sina goda och dåliga sidor. Den ger oss många tillfällen att lära av varandra och att dra nytta av flera valmöjligheter.

Men den kan också verka hotfull. Arbetare kan finna att deras kunskaper plötsligt har blivit omoderna genom importerad teknologi eller utländsk konkurrens. Föräldrar kanske finner att deras barn lockas av produkter och attityder från utländska, eller ”främmande”, kulturer, som några säger. Ibland tycks det rentav som om världen höll på att förlora sin sälta och variationsrikedom. I stället för att bredda våra valmöjligheter kan det verka som om globaliseringen tvingade in oss alla i samma ytliga konsumtionskultur och gav oss alla samma smakinriktning samtidigt som den lämnar oss mer ojämlika än någonsin tidigare i vår oförmåga att tillfredsställa vår aptit.

Denna känsla bär skulden till mycket av den fruktan och vrede vi ser i dagens värld. På många håll har starka, destruktiva krafter frigjorts. Vi vill kalla dem omänskliga, men i verkligheten är de bara alltför mänskliga. Dessa krafter är ett av de sätt på vilka vår mänskliga natur reagerar när vi känner oss hotade.

Dessa utmaningar är globala och fordrar globala lösningar som hamras ut på det multilaterala planet. Detta gör att alla stater anser dem vara legitima och känner sig bundna att genomföra dem.

Det måste finnas ett forum där dessa frågor kan behandlas öppet, där alla deltagare kan känna att de får ett ord med i laget. Ni blir nog inte förvånade när jag säger att det är Förenta nationerna jag tänker på.

Men det är inte så lätt. Ibland verkar FN:s procedurer för överenskommelser för långsamma och besvärliga för att möjliggöra ett snabbt och beslutsamt handlande. Då känner staterna att de har rätt att ta lagen i egna händer, så som Natoländerna gjorde när de ensidigt skred till handling hellre än att se på när terrorn i Kosovo pågick ostraffad.

Jag förstod fullkomligt den känslan. I vår tid, då staternas makt över sin ekonomi och sin miljö begränsas av de globala krafterna, kan vi då tillåta att det enda maktmedel som inte är ifrågasatt är att förfölja den egna befolkningen?

Den dag aktionen inleddes uttryckte jag min besvikelse över att en politisk uppgörelse hade avvisats av den jugoslaviska regeringen och sade att ”det finns tillfällen då bruk av våld kan vara legitimt för att uppnå fred”.

Men jag påminde också världen med samma eftertryck om att det enligt FN-stadgan är säkerhetsrådet som har förstahandsansvaret för att upprätthålla internationell fred och säkerhet.

Som konflikten har utvecklats är det i dag två principer som alla parter verkar vara eniga om. Den ena är att kosovoalbanerna måste få möjlighet att återvända till sina hem i säkerhet och att få sin säkerhet och sina politiska och mänskliga rättigheter internationellt garanterade och skyddade. Den andra principen är att frågor om krig och fred till slut måste lösas inom FN:s ram.

Ju förr vi kan uppnå en politisk lösning som följer båda dessa principer, desto bättre är det för alla, särskilt för Jugoslaviens lidande folk, oberoende av etnisk tillhörighet.

Alltsedan 1945 har FN-stadgan varit den erkända och nödvändiga ramen för det internationella samarbetet. Detta har rentav varit ännu mera sant efter det kalla krigets slut varigenom det främsta hindret mot det internationella samarbetet bortföll.

I ökad utsträckning har inte bara regeringarna utan även människorna i hela världen blickat mot FN som det forum där överenskommelser kan uppnås för att trygga deras intressen.

Som parlamentariker vet ni det. Ni är folkvalda och måste lyssna till folkets röst. Ni är ofta det medium genom vilket det civila samhället ger sin uppfattning till känna, både hos nationella regeringar och hos internationella organ.

Ni är väl medvetna om den betydelse som folk i Sverige och på annat håll fäster vid *Agenda 21*, de principer för hållbar utveckling som avtalades vid FN-konferensen i Rio 1992.

Ni är väl medvetna om hur många som är oroade över det barbari som de antipersonella landminorna utgör. Det var trycket från era väljare tillsammans med tusentals andra som förmådde regeringarna att underteckna Ottawakonventionen.

Det är delvis tack vare er och andra parlament i världen som den konventionen nu har trätt i kraft sedan den ratificerats av mer än de 60 stater som behövdes. Jag hoppas att andra parlament snart skall följa ert exempel, särskilt i länder som är stora producenter och exportörer av landminor, vilka ännu inte är parter i konventionen.

För att ta ett exempel till är ni väl medvetna om hur starkt det svenska folket känner – i likhet med folk i många andra länder – i fråga om brott mot mänskligheten, där gärningsmännen alltför ofta kommer undan ostraffade, som om mord på tusen människor på något sätt skulle vara ett mindre brott än mord på en människa. Det var tack vare trycket från folk i hela världen som regeringar förra sommaren i Rom kunde enas om den internationella brottmålsdomstolens stadga. Jag uppmanar er och era parlamentarikerkolleger över hela världen att påskynda ratificeringsproceduren av Romstadgan. Vi får inte tappa farten; det gäller att fullfölja denna utomordentliga prestation så snart som möjligt.

Jag hoppas att domstolens stadga skall bli ratificerad så att vi kan börja fungera senast i december år 2000. Det blir en underbar gåva till kommande generationer, särskilt när vi går in i ett nytt millennium.

Era väljare förstår säkert vad det betyder för ett globalt samhälle att ha gemensamma normer och värden kodifierade i ett internationellt folkrättsligt regelverk på samma sätt som nationell gemenskap bara kan överleva så länge dess medlemmar är överens om vissa grundläggande värden, som är förankrade i den nationella rätten. Utan gemensamma värderingar och överenskomna normer är det mycket svårt att hålla samman en gemenskap. Enligt min mening gäller samma sak på det internationella planet och i vad vi kallar det internationella samfundet.

Vad era väljare kanske inte inser är hur mycket FN gör i det obemärkta för att ge världssamfundet en ram av kodifierad internationell rätt.

Även i denna lärda församling misstänker jag att det kan finnas en och annan som inte har hört talas om Uncitral, FN:s kommission för internationell handelsrätt. Ändå spelar detta organ en viktig roll i fråga om att underlätta den internationella handeln och minska transaktionskostnaderna genom sitt arbete med att standardisera de lagar som gäller för handeln. Det är en av de många delar i FN-systemet som upprättar, bevarar och fortlöpande utvidgar den ”mjuka infrastrukturen” och därmed möjliggör internationellt utbyte av varor, pengar och information.

När folk säger att ”FN inte längre är relevant” tror jag att de bortser från eller underskattar betydelsen av sådana bidrag till den globala hushållningen.

I morgon skall jag på Lunds universitet hålla ett längre anförande om FN:s verksamhet med att upprätthålla mänskliga rättigheter och humanitär rätt. I dag vill jag bara påminna er om att de ingår i en vidare princip, nämligen grundsatsen om respekten för rättssamhället, vilken skiljer ett civiliserat och tryggt samhälle från ett anarkistiskt samhälle.

Detta gäller för länder, och till syvende och sist måste det också gälla för den internationella ordning som är i vardande. Om vi inte har upprättat regler och förfaranden eller om vi inte följer dem är vi dömda att leva efter djungelns lag där de starka slukar de svaga. Det var ju för att frälsa mänskligheten från ett sådant öde som FN bildades.

I denna livsviktiga uppgift i global hushållning har ni parlamentariker en nyckelroll att spela. Jag sade alldeles nyss att ni måste lyssna till folket. Men er roll slutar inte där. Ni måste också handla som ledare. Ni måste utbilda folket.

Om människor blir lämnade åt sig själva kan de lätt bli fast i trångsynta idéer om lokala och nationella intressen, som till varje pris måste försvaras mot rivaliserande intressen från outsiders. Er uppgift är att åstadkomma en vidare förståelse för nationella intressen. Ni måste förklara det intresse alla nationer delar i att arbeta tillsammans för att främja sådana värden som demokrati, pluralism, mänskliga rättigheter och – kanske viktigast av allt – rättssamhället.

Internationell rätt är ett bra koncept, men det stannar vid det om den inte tillämpas av det internationella samfundet. Som FN:s generalsekreterare är jag rättslig depositarie för mer än *500 internationella konventioner*. Det låter imponerande, men det betyder bara något om dessa konventioner inkorporeras i ländernas nationella lagar. Som parlamentariker är

det er uppgift att tillse att så sker och det lyckas bara om ni har den allmänna opinionen med er vad gäller att förstå varför det är viktigt.

Mina damer och herrar! Nästa år skall vi, som bekant, fira tusenårsskiftet. Denna kalendariska händelse har gett oss anledning att göra något unikt. Många av er vet säkert också att denna speciella händelse på hösten år 2000 kommer att markeras av ett millennietoppmöte mellan stats- och regeringschefer från alla FN:s medlemsstater.

Jag hoppas att det inte enbart skall bli en högtidlighet utan att det också skall bli ett tillfälle för den mänskliga rasen att samlas och ompröva sina prioriteringar när vi ger oss in i ett nytt århundrade. Jag hoppas särskilt att det skall hjälpa oss att närmare tänka igenom FN:s mål och vilka strategier som behövs för att uppnå dem.

För att dessa förhoppningar skall gå i uppfyllelse krävs det noggranna förberedelser. Framför allt behövs ett djärvt och uppfinningsrikt tänkande. Jag avser själv att komma med ett bidrag och jag är övertygad om att regeringarna kommer att spela sin roll. Men jag vet att vi för att lyckas måste kasta ut nätet längre än så.

De enskilda organisationerna har redan ivrigt antagit utmaningen och skall hålla ett millennieforum vid FN:s högkvarter sommaren nästa år. Men ni parlamentariker måste också ha viktiga bidrag att ge. Jag är glad att höra att talmännen i alla världens parlament också planerar ett möte. Jag uppmanar er alla att bidra med era idéer och att så långt som möjligt kombinera dem i konstruktiva och realistiska förslag som skall uppfordra oss till handling.

Med *realistisk* menar jag inte defaitistisk eller halvhjärtad. Sann realism kommer från en kombination av mod och kreativitet, och jag hoppas att vi när vi träffas nästa år skall uppfordra oss själva.

Ni svenskar har visat detta många gånger i er enastående historia och i era storartade bidrag till fred och utveckling i världen. Låt mig avsluta med att framföra en särskild hyllning till de många, många svenskar som har ställt sitt mod och sin skaparkraft till FN:s tjänst.

Jag är glad att se några av dem här i dag. Andra är ju inte längre bland oss. Några, såsom Dag Hammarskjöld och Folke Bernadotte, gav rentav sina liv för fredens sak.

I förberedelserna inför det nya millenniet, låt oss alla hämta inspiration från deras föredöme!

Fru talman, ni kanske tillåter mig att säga ett par ord till om Kosovo för att säga att jag vet att vi alla tänker på Kosovo. Mycket verksamhet är i gång för att söka uppnå en politisk lösning. Jag besökte Makedonien och Albanien för en vecka sedan. Det var en mycket smärtsam erfarenhet. Jag fick höra fasaväckande och hjärtskärande förstahandsskildringar från Kosovo.

En hundraårig kvinna, som samma dag hade blivit fördriven från sitt hem, satt på vägen ovetande om vad som hade hänt henne, varför hon var där hon var och vart hon skulle ta vägen. En mamma, på flykt sedan två månader, sökte med sin tre veckor gamla baby tillflykt i Makedonien.

Tidigare samma dag hade jag haft överläggningar med den makedoniska regeringen och bett den att tillåta flyktingarna att komma, att hålla gränserna öppna och motta dem som flyktingar och inte som rättslösa deporterade, vilket några ville beteckna dem som. De är deporterade, de är flyktingar, men inte rättslösa.

Anförande av FN:s generalsekreterare Kofi Annan

Jag nämnde mänskliga rättigheter, fru talman! Ni hänvisade till 50-årsdagen av förklaringen om de mänskliga rättigheterna. Hade dessa rättigheter respekterats, så skulle Kosovoalbanerna inte vara där de är i dag. Den mänskliga tragedi vi bevittnar i Kosovo är i grunden en tragedi för de mänskliga rättigheterna. Ja, det är en mänsklig tragedi, men det är i grund och botten en tragedi för de mänskliga rättigheterna.

Jag hoppas att vi skall lyckas få dem tillbaka hem till sommaren. Det finns vissa svåra detaljer som måste klaras ut, meningsskiljaktigheter i generalförsamlingen som måste lösas innan säkerhetsrådet kan anta en resolution i frågan. Men det som är viktigt, tror jag, det är att alla nu anser att parterna bör vända sig till FN för att söka en lösning och att säkerhetsrådet bör spela en central roll härvidlag.

I början när säkerhetsrådet ignorerades var vi alla oroade och ängsliga över att frågan hade försvagat säkerhetsrådet. Men om parterna nu vänder sig till säkerhetsrådet för en lösning och det hjälper till att åstadkomma en sådan, ja, då skall det som tycktes ha försvagat säkerhetsrådet i stället ha stärkt det. Detta skall för alla berörda bevisa att man förr eller senare måste hänvända sig till säkerhetsrådet. Vi hoppas förr snarare än senare. Men det innebär också att säkerhetsrådet och dess medlemmar måste vara beredda att göra sin plikt i sådana fall som Kosovo. Tack så mycket!

Anf. 3 TALMANNEN:

Tack så mycket, herr generalsekreterare, för era visa ord som uppfordrar oss att aldrig ge upp striden för en värld kännetecknad av respekt för demokrati och mänskliga rättigheter. Jag kan försäkra er om att ni kan räkna med ett enhälligt stöd från Sveriges riksdag och från svenska folket. Vi önskar er lycka till i ert mycket betydelsefulla arbete de kommande veckorna och åren. Än en gång, stort tack!

(Anf. 1–3 hölls på engelska.)

2 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 20 maj.

3 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Motioner
1998/99:U11–U15 till utrikesutskottet

4 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkande 1998/99:KU25

Meddelande om votering

Andre vice talmannen meddelade att försvarsutskottets betänkanden FöU6 och FöU7, samt miljö- och jordbruksutskottets betänkande MJU10 skulle avgöras i ett sammanhang kl. 16.00 tillsammans med de av dagens ärenden som då var slutdebatterade.

5 § Sveriges säkerhetspolitik

Sveriges säkerhetspolitik

Föredrogs
Sammansatta utrikes- och försvarsutskottets betänkande 1998/99:UFöU1 Sveriges säkerhetspolitik (prop. 1998/99:74 delvis)

Anf. 4 Utrikesminister ANNA LINDH (s):

Fru talman! Jag uppskattar mycket att riksdagen har gjort det möjligt för mig att inleda debatten. Då kan jag ta med mig riksdagens synpunkter inför mötet med FN:s generalsekreterare omedelbart efter debatten. Jag hoppas också att ledamöterna därför ursäktar om jag inte kan stanna hela debatten eftersom mötet med Kofi Annan ligger nu på förmiddagen. Viola Furubjelke och jag har gjort uppdelningen att jag huvudsakligen talar om det aktuella läget och Kosovo medan Viola Furubjelke mer går in på själva betänkandet och reservationerna.

Fru talman! Det är naturligt att dagens säkerhetspolitiska debatt präglas av Kosovo. Kriget i Kosovo är en tragedi. Varje dag påminns vi om människors lidande, flyktingar och de civila serberna. Men det faktum att det pågår ett krig i Europa utan att säkerhetsläget i Sverige påverkats visar att den svenska säkerhetspolitiken vilar på en stadig grund efter den positiva säkerhetspolitiska utvecklingen under 1990-talet.

Det offensiva och framåtblickande säkerhetspolitiska samarbete som inletts efter det kalla krigets slut kan fullföljas. Inom ramen för Östersjö- och Barentssamarbetet har vi möjlighet att arbeta med alla de instrument som ryms i ett modernt rättssäkerhetstänkande.

De säkerhetspolitiska orosmolnen efter Kosovo har bl.a. handlat om konsekvenserna för utvecklingen i Ryssland. Betänkandet pekar på att reformprocessen kommer att ta tid och på att den kan drabbas av bakslag. Samtidigt kan vi konstatera att det senaste årets allvarliga politiska kriser i Ryssland har kunnat lösas genom att alla politiska aktörer agerat inom ramen för den ryska författningen. Demokratin verkar ha fått stadigt fäste i Ryssland.

För Kosovos, Europas och fredens skull är det nu viktigt att Ryssland deltar fullt ut i att lösa Kosovofrågan. Jag kommer senare i dag att ha glädjen att välkomna den ryske utrikesministern Igor Ivanov till Stockholm. Vi kommer också att diskutera andra samarbeten mellan Sverige, och EU, och Ryssland.

Fru talman! Vilka lärdomar skall vi då dra av Kosovo? Den viktigaste lärdomen är att vi i världssamfundet måste utveckla förmågan att förebygga konflikter. Det har i och för sig gjorts mycket i Kosovo. Det har gällt beslut om sanktioner, resolutioner i säkerhetsrådet och stöd till demokratirörelser. Men det har inte gjorts tillräckligt mycket. Kosovo är ett

tydligt exempel på att det behövs mycket mer av genomtänkt strategi för förebyggande.

Omvärlden var inte tillräckligt tydlig när Milošević beslutade om återtagande av autonomin för Kosovo och Vojvodina i mars 1989. Kosovo borde ha funnits med i Daytonöverenskommelsen. Självklart påminns vi här återigen om det klassiska dilemmat att uppmärksamheten, och därmed resurserna, handlingskraften och åtgärderna, har fokuserats på de akuta skeendena. Vi vet ju att några gram förebyggande motsvarar åtskilliga kilon kur efteråt. En huvuduppgift för en framåtblickande utrikes- och säkerhetspolitik är därför att bygga upp förebyggandets politiska vilja och att utveckla, vässa och förfina preventionens instrument.

Det arbete med ett handlingsprogram för förebyggande av väpnade konflikter som jag anmälde för riksdagen i utrikesdeklarationen den 10 februari har nu avslutats i en första etapp. Jag hoppas att ni alla tar del av det och kommer med era synpunkter. Där framgår målen för vår politik för förebyggande.

Det första målet är att förbättra en förebyggandets kultur och stärka det internationella samfundets vilja och beredskap att förhindra utbrott av väpnade konflikter.

Det andra målet är att bättre identifiera särskilda konfliktorsaker: ekonomisk stagnation, ojämn resursfördelning, förtryck av mänskliga rättigheter och minoriteter.

Det tredje målet är att stärka det internationella normsystemet och dess tillämpning. Det handlar om att värna och utveckla folkrätt, demokrati och mänskliga rättigheter. Respekt för nationell suveränitet får inte stå i vägen för nödvändiga insatser för att förhindra humanitära katastrofer eller grova kränkningar av mänskliga rättigheter. Folkrätten måste gälla människors och inte bara staters säkerhet. De som begår krigsförbrytelser måste svara för sina handlingar.

Vårt fjärde mål syftar till att bättre utnyttja diplomatiska, politiska, ekonomiska och militära resurser för konfliktförebyggande insatser. Det behövs bättre metoder för kunskapsuppbyggnad, analys och preventiv diplomati. FN:s roll måste stärkas, och det krävs en tydligare arbetsfördelning mellan olika internationella organisationer.

Det femte målet är att stärka den svenska kapaciteten. Det behövs mer av helhetssyn, och konfliktförebyggande skall tydligare integreras i utvecklingssamarbetet. Samverkan med folkrörelser och forskare skall öka.

Dessa tankar är djupt förankrade i det svenska samhällets metoder för att utvecklas och förhindra väpnade konflikter. De blir nu en del av den aktiva politik som vi skall bidra med i de internationella sammanhang där vi verkar. Och alla dessa punkter påminner oss om Kosovo.

Den andra viktiga lärdom vi kan dra av Kosovo är att EU måste stärka sin kapacitet för gemensam utrikespolitik och krishantering. När EU bildades i askan och ruinerna efter andra världskriget var EU ett fredsprojekt. Skall EU bli ett fredsprojekt för det tjugoförsta århundradet måste EU öppnas för hela Europa. Det gäller såväl de nuvarande kandidatländerna som Balkanländerna.

EU måste stärka sin kapacitet för krishantering. Utvecklingen av gemensamma strategier och fler möjligheter till majoritetsbeslut ökar förut-

sättningarna för tidig samsyn. En gemensam analysenhet ger EU bättre förutsättningar att tidigt sätta in rätt åtgärder.

EU:s samlade ekonomiska resurser både vad gäller handel och bistånd är betydande. Ett enat EU är en stark röst när den talar tydligt mot kränkningar av mänskliga rättigheter. Ländernas samlade resurser för förebyggande diplomati kan ge nya öppningar. Allt detta ger förutsättningar inte bara för förändringar för stunden utan också för möjligheterna att nå långsiktiga förändringar och förbättringar i Europa.

Även om EU:s viktigaste utmaning är att använda de samlade resurserna så att militära insatser inte skall behöva komma till stånd, måste det också finnas en bättre beredskap för att kombinera politiska, diplomatiska och ekonomiska åtgärder med militär kapacitet. Sverige och Finland tog under den förra regeringskonferensen initiativ till att genom Amsterdamfördraget ge EU förmågan att agera militärt i krissituationer. Därför deltar vi också aktivt i diskussionerna inför Köln för att stärka denna förmåga. Ett viktigt exempel på en aktion är den minröjning som nu pågår i Kroatien under svensk ledning.

För regeringen är det viktigt att klargöra skillnaden mellan krishantering och gemensamt försvar. EU:s insatser gäller fredsfrämjande arbete. Diskussionen handlar inte om att skapa ett gemensamt försvar. Det är också nödvändigt att insatserna grundas på FN-mandat eller beslut inom Organisation för säkerhet och samarbete i Europa, OSSE, och att alliansfria länder som Sverige kan delta på samma villkor som andra. Mer av gemensam utrikespolitik strider inte mot Sveriges militära alliansfrihet.

Jag konstaterar, fru talman, när jag läser betänkandet och reservationerna att just när det gäller alliansfriheten ser vi en total splittring i oppositionen. Man skall komma ihåg att det är uppenbart att Sverige efterfrågas i Kosovo just för att vi är militärt alliansfria. Vi och andra alliansfria stater bidrar med fredsmäklare, och vi kommer att ha en viktig roll i fredsstyrkorna efter en överenskommelse och ett beslut i FN:s säkerhetsråd.

Det är också en parallell till den roll som är uppenbar i närområdet. Vår säkerhetspolitiska position bidrar till säkerhet, stabilitet och integration. Den innebär inget hinder för ett aktivt agerande och gemensamt ansvarstagande på något annat område än utbyte av ömsesidiga försvarsförpliktelser.

Den militära alliansfriheten har inget egenvärde. Den är ett medel, inget självändamål. Men den är ett viktigt medel. Vi skall inte överdriva dess betydelse, men vi skall inte heller bortse från dess möjligheter. I stället skall vi använda oss av dem. Det gäller i närområdet, där alla aktörer tydligt ser värdet av vår hållning. Det gäller i byggandet av europeisk säkerhet, vilket Kosovo visar. Det gäller i arbetet med att värna och utveckla folkrätten eftersom vi har ett starkt eget intresse av en väl fungerande folkrätt. Det gäller också i kampen mot massförstörelsevapen. Åttanationersinitiativet för nedrustning och mot spridning av kärnvapen är ett bra exempel på hur vi kan använda vår position.

Men även för oss som alliansfria är samarbetet med Nato viktigt. Nato spelar ju i sitt samarbete med partnerländerna, bl.a. i Partnerskap för fred, en central roll för krishanteringen i Europa. Betänkandet pekar mycket riktigt på att det svenska samarbetet med Nato är till nytta för den samlade säkerheten. Natotoppmötet nyligen konfirmerade också att Ko-

sovo är ett undantag, inte en ny regel, vad gäller att agera utan FN-mandat.

Låt mig också peka på OSSE:s särskilda fördelar i samarbetet och rollfördelningen mellan de olika internationella organisationerna. OSSE är en alleuropeisk, öppen organisation som arbetar utifrån ett brett och modernt säkerhetsbegrepp. OSSE kommer därför att ha en central roll i förverkligandet av ett fredsavtal för Kosovo när det gäller demokratisering, mänskliga rättigheter och samlevnad mellan olika grupper.

Den tredje viktiga lärdomen vi kan dra av Kosovo är vikten av att stärka och reformera FN, en fråga som vi nyss påmindes om när generalsekreteraren stod här. Jag vill verkligen betona den svenska regeringens fulla stöd för generalsekreteraren i hans reformprocess i FN.

FN har i kraft av sitt stadgeenliga ansvar en central roll i det internationella samfundets fredsfrämjande verksamhet. FN måste få möjlighet att fullt ut ta det ansvaret. Därför syftar den svenska politiken till att vi skall undvika både en ensidig våldsanvändning och blockerande veton. Vi måste få en vetofri kultur i FN.

För att stärka FN och för att lösa krisen i Kosovo måste också Kosovofrågan återföras till FN:s säkerhetsråd. Vårt huvudkrav för Kosovo är och förblir flyktingarnas rätt att i trygghet återvända till sina byar och städer. Vi vill se en kraftfull resolution i säkerhetsrådet som kan leda till att bombningarna upphör. Våldsanvändning är ju ett sista medel som bara har sitt berättigande när alla andra vägar uttömts. För våldsanvändning utöver självförsvar krävs det beslut i FN:s säkerhetsråd. Vi har därför beklagat att det inte har varit möjligt för världssamfundet att ställa sig bakom ett mandat i FN:s säkerhetsråd. Därmed har aktionen inte ett entydigt stöd i folkrätten.

Samtidigt har vi pekat på det genuina dilemma som Kosovo visar på. Vi kan inte acceptera att världssamfundet står stillatigande inför etnisk rensning och hotande folkmord. För en varaktig lösning krävs det andra och mer sofistikerade metoder. Den diplomatiska offensiv som nu sker är nödvändig och hoppfull. Det är bråttom. Flyktingarna måste kunna återvända i säkerhet till hösten. Nu måste alla krafter samlas för att vi skall få en lösning på Kosovokrisen och för att vi skall stärka FN.

Anf. 5 GÖRAN LENNMARKER (m):

Fru talman! Vi har hört FN:s generalsekreterare säga att säkerhet och stabilitet är det brist på också i Europa. Det är intressant när vi just denna dag skall fatta beslut som innebär att Sverige kanske får minskade möjligheter att bidra till just säkerhet och stabilitet i Europa. Det är något av ett ödets ironi att generalsekreteraren just denna dag skall poängtera det som borde vara uppenbart för alla och som borde vara vägledande när vi skall diskutera både säkerhetspolitiken och försvarets framtida dimension och uppgifter.

Säkerhetspolitiken skall både ange det önskvärda, hur vi vill se att utvecklingen skall formas, och kunna gardera mot risker för det oönskade. Därför är det betänkande och den proposition som betänkandet bygger på en besvikelse. Det finns nämligen väldigt lite angivet om den riktning som Sverige vill se när det gäller säkerhetspolitiken. Däremot refereras det mycket om det som har skett och sker och som oftast har initierats från annat håll. Men i grunden är det väldigt lite som talar om hur Sve-

rige önskar se säkerhetsordningen i Europa formas, hur säkerheten i Östersjöområdet skall formas. Vilken är Sveriges roll i det här och hur skall vi, om det går illa, hantera det hela? Vilken kapacitet skall vi ha för att kunna säkra säkerheten och stabiliteten i Europa?

Kosovo är ett misslyckande. Det måste vi klart och tydligt poängtera. Det faktum att det har skett i Kosovo som vi kunde förutse skulle kunna ske och som vi har debatterat i denna riksdag och på många andra håll – likväl har det alltså skett – är ett misslyckande som också är Sveriges misslyckande. Vi bär vår del av detta misslyckande därför att vi inte har mekanismer som kraftfullt nog kan förebygga.

Den alldeles centrala slutsatsen av Kosovo är väl att vi inte kan nöja oss med det säkerhetsarbete som vi hittills har bedrivit, utan vi måste se till att det ytterligare intensifieras.

Vad är då Sveriges bidrag till detta? Ja, det första som man blir förvånad över är diskussionen om neutralitet. Om man nu skall bygga en säkerhetsordning i Europa, kan den då bygga på idén om neutralitet? Skall länderna stå neutrala i förhållande till varandra? Är det så man bygger en stark och fin säkerhetsordning i Europa, dvs. att neutraliteten bygger på att man står likgiltig inför det som händer? Är det fråga om neutralitet i närområdet står man likgiltig inför vad som händer grannarna.

Om vi nu skall bygga en stark säkerhetsordning i Europa skall Sveriges bidrag till denna vara att vi skall kunna vara neutrala – att vi skall kunna stå likgiltiga och inte behöva bry oss. Men det är en alldeles orimlig hållning att det, om man skall bygga en europeisk säkerhetsordning, skall finnas begrepp som neutralitet i detta. Själva grundidén är ju att ha ett gemensamt ansvar för de delade värderingar som generalsekreteraren talade om. Då måste vi alla ta ett gemensamt ansvar. Det är raka motsatsen till neutralitet. Det innebär att man försvarar de gemensamma värderingarna. Det innebär att man känner ett ansvar för folkrätten, att man engagerar sig i brott mot folkrätten. Det gör Sverige; det har vi gjort i Kuwait och det gör vi i Kosovo. Vi står ju inte likgiltiga eller neutrala när det gäller Kosovo, utan vi har engagerat oss.

Men om det sker brott mot folkrätten i närområdet skall vi då stå likgiltiga? Är det då som vi inte längre skall bry oss? Vi kan visserligen försvara folkrätten när den ligger en bit bort men bryts folkrätten i vårt närområde skall vi kunna stå likgiltiga. Det är faktiskt vad som står i betänkandet och det är faktiskt det som riksdagen, om betänkandet antas, säger.

Det är den signal vi skickar till våra nära grannländer – till våra nordiska grannländer, till medlemmarna i EU och till kandidatländerna: Ni skall veta att om det riktigt gäller har Sverige reserverat sig rätten att stå likgiltigt. Vi kan samarbeta mer intimt. Vi kan samarbeta oerhört nära. Men om det riktigt gäller – om ni blir utsatta för ett övergrepp, ett gravt brott mot folkrätten, kan Sverige säga att vi struntar i er.

Det är det centrala budskapet vad gäller just neutralitetspolitiken.

Statsministern fick i en tidning en fråga om hans syn om en EU-medlem skulle angripas. Statsministern svarade att han inte ens hade reflekterat över frågan. Då ställer man sig lite undrande. Är det detta att statsministern och kanske regeringen i övrigt inte ens har reflekterat över frågan som ligger bakom formuleringen? Man vill ju inte tro att det är

Sveriges säkerhetspolitik

sant. Det skulle vara intressant att höra om någon annan i regeringen har reflekterat över frågan om Sverige, om ett nordiskt grannland eller en EU-medlem angrips, då skall stå likgiltigt.

Neutralitetspolitiken är väl inte den rimliga slutsatsen av Sveriges politik, utan snarast den minst sannolika eller rentav den osannolika.

När det gäller att bygga säkerheten i Östersjöområdet var Sverige mycket starkt och pådrivande fram till augusti 1994. Det var ju då som uttåget av de ryska trupperna skedde från Estland och Lettland. Sedan har en hel del hänt. Det stora som hänt är framför allt att Polen för några månader sedan gick med i Nato. Vi har nu en politik inom Nato som är den öppna dörrens politik som innebär att Nato står öppet för de länder i Europa som önskar gå med och som kan uppfylla villkoren för medlemskap.

Detta innebär att Östersjöns sydkust i dag helt och hållet är inom Nato. Estland, Lettland och Litauen söker medlemskap.

Dessa fundamentala förändringar i förändringsprocessen vore det också intressant om Sverige hade en synpunkt på men det finns ingen synpunkt. Det finns ett iakttagande av vad som sker. Men om Sverige tycker att det är bra eller dåligt framgår inte av majoritetens betänkande.

Vi kan från Sveriges sida inte ens säga att det är bra att Polen har blivit medlem i Nato. Vi kan inte ens säga att vi tycker att det är bra att Estland, Lettland och Litauen ansöker om medlemskap och att vi hoppas att de snarast möjligt skall komma med.

Vi säger egentligen inte heller någonting om den militära samverkan i Norden. Vi har en nära samverkan i Bosnien och vi kommer kanske att få det också i Kosovo. Skall vi bygga upp den militära samverkan i Norden krävs det mer än bara samverkan. Det krävs att vi också, om det här skall utvecklas, faktiskt hamnar i beroendeförhållande till varandra. Det finns ingenting om detta, utan bara ett iakttagande av vad som sker och vad som redan har blivit beslutat.

Det måste ju rimligtvis ändå vara så att Sveriges hållning i närområdet är att vi skall vara tillsammans med våra nordiska grannländer, med våra grannländer på andra sidan Östersjön. Vi skall inte stå vid sidan av utan fullt ut delta i den säkerhetsordning som byggs upp. Vi vet i dag inte riktigt hur det kommer att sluta. Vi sitter inte med facit i hand. Men Sveriges bidrag måste ju vara att säga att vi skall delta, driva på och fullt ut vara med tillsammans med våra nordiska och våra baltiska grannar. Vi skall inte stå vid sidan av.

En avgörande del i att bygga en säkerhetsordning är relationerna till Ryssland. Det är väldigt viktigt att den politiken är tydlig och klar. Det är viktigt att Ryssland är välkommet in i samarbetet. Det är den alldeles avgörande attityden i Rysslandspolitiken. Ryssland är välkommet in och skall icke stötas bort. Ryssland är inte något annat, ett icke-Europa eller något sådant. Ryssland är välkommet in på samma villkor som alla andra deltagare i samarbetet, dvs. man skall fullt ut respektera de spelregler som vi har satt upp i Europa. Det är viktigt att vi är tydliga på den punkten. Ryssland är också välkommet tillsammans med sina trygga grannländer. Rysslands grannländer skall känna sig trygga i en situation där också Ryssland finns med i samarbetet. Det är här, naturligtvis, som Nato är så avgörande. Natos kanske viktigaste roll i Europa är att se till att vi säkert och tryggt kan integrera Ryssland i samarbetet.

Det är oerhört viktigt att inse att de här mekanismerna måste finnas. Vad skedde efter andra världskriget? Jo, man förmådde integrera Tyskland, ett land som då naturligtvis var föraktat av sina grannländer. Det hade funnits koncentrationsläger, Gestapo hade gått på gatorna. Men man förmådde integrera Tyskland i samarbetet därför att man byggde fasta strukturer som höll i samarbetet, ett fast förpliktande samarbete.

Det är naturligtvis i grunden samma sak som måste ske med Ryssland. Vi måste ha starka samarbetsstrukturer som gör det möjligt att integrera Ryssland i samarbetet, och vi måste vara tydliga gentemot Ryssland. I mitten av 1990-talet fick vi mycket kritik för att vi inte hade varit tydliga nog när det gällde Rysslands beteende i Tjetjenien, eller Rysslands regerings beteende kanske vi skall säga. Tjetjenien är ju faktiskt en del av Ryssland. Vi hade en tendens att vara för svaga, att inte tydligt nog markera de värderingar som vi står för. Därför måste Rysslandspolitiken vara tydlig. Vi skall tydligt ange det vi kräver. Det är också viktigt därför att den interna utvecklingen i Ryssland påverkas av Europas hållning i övrigt.

Fru talman! Kosovokonflikten betonar för vår egen del att vi har ett ansvar. Vi bär ett medansvar. Det är inte så att andra har ett ansvar och att vi kan titta på. Misslyckandet är, som jag sade tidigare, också vårt misslyckande. Det är Sveriges regerings misslyckande, och i viss mån naturligtvis också Sveriges riksdags misslyckande, att det som sker i Kosovo kan ske.

För att vi skall ha möjlighet att återställa någon form av fred i Kosovo så att man kan flytta tillbaka kommer det att krävas resurser. Det kommer att krävas resurser på många olika håll. Men här och nu är det viktigaste att fokusera på de militära resurser som kommer att behövas. Förmodligen kommer det att behövas trupp inte bara i Kosovo utan kanske även i Makedonien, Albanien och Montenegro. Vi kommer kanske sammantaget att på Balkan eller västra Balkan behöva ha 100 000–150 000 personer i olika former av fredsbevarande – förhoppningsvis finns det en fred att bevara – eller fredsframtvingande insatser.

Klarar vi då detta? Här har vi ett stort bekymmer. Vi i Europa talar mycket om mekanismer och om vikten av att göra det här. Samtidigt har Sverige, och för övrigt också andra länder, dragit ned på sina resurser. Man har svårt att klara det här. Europa är i dag mer beroende av USA kapacitetsmässigt än vad man var i början av 1990-talet. Parallellt med retoriken om vilket ansvar vi har, om hur viktigt det är att vi tar ansvar, urgröper vi vår möjlighet att fullt ut göra detta. Vi har inte den förmågan. Oavsett hur många mekanismer vi bygger upp och vad det står i våra fördrag måste det finnas både kapacitet och en förmåga att komma samman och fylla fördragen med innehåll. Kan vi inte enas blir det i alla fall ingenting av, hur eleganta fördragen än är formulerade.

Här har vi tyvärr en klyfta mellan ord och handling som vi nästan är på väg att se vidgas. Besluten om försvarets kapacitet i Sverige kommer att bidra till att klyftan mellan ord och handling vidgas. Risken är stor att vi får ett försvar som inte har kapacitet att fullfölja det vi behöver på hemmaplan, de insatser vi behöver göra för den europeiska säkerheten och de förpliktelser som vi fortfarande har mot FN-systemet i övrigt. De har ju inte försvunnit utan finns kvar. Det är, tycker jag, viktigt i dag när generalsekreteraren har varit här att betona detta.

Vi vet att det finns kritik inom FN för att Sverige har dragit ned på ambitionerna vad gäller våra styrkor i FN-sammanhang. Det fick man minsann höra när man var i FN och FN:s generalförsamling.

Nu är vi i en situation där jag tror att vi får svårt att klara de kanske över 2 000 personer som vi behöver ha – män och kvinnor som kan behövas för fredsbevarande insatser på Balkan. Risken är alltså att vi här tar ett beslut som gör att vi de facto går emot de vackra formuleringarna. Vi ökar klyftan mellan ord och handling.

Slutligen fru talman, bara ett ord om en annan sak som är viktig och som står i det här betänkandet. Det gäller frågan om vapenexport. Skall vi ha en egen industri i Sverige som i allt väsentligt skall kunna tillgodose våra egna behov, som skall kunna överleva som egen industri och inte bli beroende av import utifrån och framför allt kanske import från USA, är det nu tid att vi inom Europa utformar gemensamma regler för vapenexporten. Och det är bråttom. Risken är annars att vi inte har så mycket av egen vapenindustri att slå vakt om.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 6 LARS OHLY (v):

Fru talman! Vänsterpartiet delar i stort de överväganden som görs i betänkandet *Sveriges säkerhetspolitik*. Men det finns nyansskillnader och i en del fall meningsmotsättningar. Framför allt kanske de handlar om det som inte står i betänkandet och som är mest aktuellt just nu, nämligen Sveriges agerande i samband med krisen och kriget i Kosovo.

Svensk utrikes- och säkerhetspolitik har ju historiskt och traditionellt vilat på alliansfrihetens grund. Den politiken handlar inte enbart om att Sverige skall stå utanför medlemskretsen bland de militära allianserna. Det handlar också om att vara en stark försvarare för små nationers rättigheter och en tillskyndare av folkrätten. Det handlar inte alls om att vara neutral i konflikter, men det handlar om att ha ett annat synsätt än det som bygger på ömsesidig säkerhetspolitik mellan stater mot yttre fiender.

Nu har en stormakt, USA, och en militärallians, Nato, tagit sig rätten att ställa Förenta nationerna åt sidan, att åsidosätta internationell lag, att själva bestämma när våld får användas i mellanstatliga eller inomstatliga konflikter.

Sverige har traditionellt verkat för internationell nedrustning, kärnvapenkontroll och fredlig krishantering. Vi har förespråkat civila, diplomatiska och politiska lösningar i stället för militära. Vi har aldrig förnekat att det ibland kan vara nödvändigt med militärt våld för att möta ett värre övervåld, men frågan är: Vem skall ha rätten att bestämma när det är nödvändigt och när det är rimligt?

Om USA får ta sig rätten att bestämma, om Nato skall vara den organisation som beslutar om militärt våld i internationella kriser, kommer då någonsin våra bedömningar av förtryck, etnisk rensning och folkfördrivning att vara de som ligger till grund för ingripanden? Kommer t.ex. någonsin Turkiet att ha något att frukta av militär våldsanvändning för att ingripa mot det systematiska förtrycket av kurdernas rättigheter och den folkfördrivning som förekommit inom Turkiet?

I fallet Rwanda, det senaste fallet av ett verkligt folkmord, där uppskattningsvis 800 000 människor mördades under väldigt kort tid, ingrep

inte Nato. Det var inte heller dess hemisfär, inte dess roll att ingripa i en liknande konflikt, men i Europa ser man sig som den naturliga försvararen av sina egna legitima intressen, och det väger tyngre än FN-systemets roll eller internationell lag.

Man kan ju ställa sig frågan: Skulle USA någonsin ha någon ambition att ingripa, militärt eller på annat sätt, i de länder i dess närhet där förtryck är en stor del av vardagen för många människor, t.ex. i Colombia, där vänstermänniskor jagas och där fackföreningsfolk fängslas och torteras?

Utrikesministern sade att omvärlden inte har varit tillräckligt tydlig i fråga om Kosovo från 1989 och framåt, och Göran Lennmarker förstärkte genom att säga att det som nu händer i Kosovo är vårt – Sveriges regerings och i viss mån Sveriges riksdags – misslyckande. Jag vill då bara påpeka att Vänsterpartiet 1993 föreslog att alla flyktingar som hade kommit från Kosovo till Sverige skulle ges permanent uppehållstillstånd. Vi föreslog att den process av återvändande som då fanns skulle avbrytas, och vi gjorde det med anledning av de grova kränkningar av mänskliga rättigheter som förekom från de serbiska och jugoslaviska myndigheternas sida gentemot kosovoalbanerna.

Vad gjorde den dåvarande borgerliga regeringen? Jo, med invandrarminister Birgit Friggebo i spetsen beslutade man om visumtvång för alla invånare i Förbundsrepubliken Jugoslavien. Detta försvårade på ett mycket märkbart sätt möjligheterna för de förtryckta och fördrivna kosovoalbanerna att söka asyl i Sverige. Det här beslutet har den socialdemokratiska regeringen inte upphävt.

Det har sedan dess också förekommit en mängd initiativ från svensk sida om att komma överens med Milosevicregimen om återvändande för kosovoalbanska flyktingar. Den officiella svenska inställningen har alltför tydligt varit att problemen i Kosovo inte har varit så allvarliga att vi inte skulle verka för att flyktingar skulle återvända. Förtrycket har tydligen inte varit så allvarligt att vi har haft anledning att oreserverat ge asyl till människor som flytt från området.

Det här är en skandal. Det handlar om ansvaret hos vissa partier och regeringar i Sveriges riksdag.

Utrikesministern sade också att våldsanvändning är en sista utväg, som bara får användas när alla andra utvägar är prövade. Jag vill instämma i det som generalsekreteraren sade här: Det är Förenta nationerna som har den legitima beslutsrätten. Precis som Ingvar Carlsson sade i TV i morse finns det all anledning att reagera starkt mot den som vill ställa FN-systemet åt sidan eller som inte är beredd att fullt ut använda sig av Förenta nationerna i internationell krishantering.

Jag delar inte helt den uppfattningen att vårt säkerhetspolitiska läge inte har påverkats av konflikten och kriget i Kosovo och Jugoslavien. Natos aktion har lett till att Ryssland har förödmjukats och till att FN har ställts åt sidan. Vi har i dag en osäkrare värld än vi hade innan kriget bröt ut. Den etniskt grundade folkfördrivningen har accelererat, den jugoslaviska oppositionen har närmast utraderats, och det finns spridningsrisker i regionen. T.ex. menar flera bedömare att situationen i Bosnien nu blir allt allvarligare.

Naturligtvis finns det ett samband med Sveriges säkerhetspolitiska läge om vi accepterar eller uttrycker förståelse för en världsordning där

Sveriges säkerhetspolitik

en militärallians eller en supermakt ges bestämmanderätten om internationell användning av militärt våld. Då har också Sveriges säkerhetspolitik i grunden förändrats.

Det finns också en oroväckande tendens i Sveriges säkerhetspolitik som handlar om en sorts anpassning till en gemensam politik, där VEU och Nato spelar en stor roll. Å ena sidan finns det här i Sveriges riksdag, vilket vi nyss har hört, moderaternas förtal av alliansfriheten, deras nidbild av neutraliteten. Å andra sidan finns vårt och andras starka försvar av alliansfriheten och neutraliteten. Men lite mittemellan finns regeringens vackra tal om alliansfrihet, som paras med ett starkt närmande till det västliga och euroatlantiska militära samarbetet.

Argumenten för alliansfriheten försvagas naturligtvis när Sverige knyter sig allt närmare till Nato, till den västeuropeiska unionen och till den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken inom EU. Argumenten för alliansfriheten försvagas när man uttrycker förståelse för Natos och USA:s krigföring i Jugoslavien.

Vi menar att det är viktigt att hävda den svenska neutralitetspolitiken och att det är oerhört viktigt att Sverige hålls utanför Nato. Ett framtida medlemskap i Nato skulle knyta vårt land fastare till en militärallians som innehåller kärnvapen, och vi skulle som medlemmar bli tvingade att bistå andra Natostater, om deras intressen hotades. Vårt alternativ är i stället det traditionella svenska, att fredsskapande, fredsbevarande och fredsframtvingande åtgärder skall genomföras på OSSE:s eller FN:s uppdrag och under dessa organisationers ledning och att de åtgärder som nu vidtas för att öka genomskinligheten och förtroendet mellan stater skall ske i ett alleuropeiskt eller ett världsvitt samarbete.

OSSE:s mandat bör utökas, och vi bör arbeta för att mer resurser överförs dit på bekostnad av t.ex. satsningar på svenskt deltagande i Partnerskap för fred.

Det är också så att EU är på väg att utvecklas i en riktning som leder till ett direkt militärt samarbete som i värsta fall kan leda till en gemensam försvarspolitik. Den nye ordföranden för EG-kommissionen, Romano Prodi, har helt klart en vision av ett Europas förenta stater med ett gemensamt försvar. Det är av avgörande betydelse för den svenska alliansfrihetens upprätthållande att försvars- och säkerhetspolitikens grunddrag bestäms på nationell nivå.

Fru talman! I det europeiska försvarssamarbetet ingår också ett försvarsindustrisamarbete. I det här samarbetet ser vi stora risker. En av riskerna är naturligtvis att Sverige med sin relativt restriktiva hållning till vapenexport och krigsmaterielexport därvidlag kommer att tvingas till en harmonisering med länder som har väsentligt mer liberala regler.

Därför är det viktigt för oss att yrka bifall till reservation nr 13, som just handlar om att svensk vapenexport måste ha minst samma restriktiva regler i fortsättningen som i dagsläget och att det är ett villkor för ett svenskt deltagande i ett utvidgat europeiskt försvarsindustrisamarbete. Annars kommer Sverige att i större utsträckning ta på sig rollen som vapenmånglaren och spridaren av osäkerhet genom en mer liberal vapenexport.

Anf. 7 JAN ERIK ÅGREN (kd):

Fru talman! Jag kommer i mitt anförande att säga en del utifrån kristdemokraternas särskilda yttrande nr 2. Åke Carnerö kommer att tala om reservation nr 6, och Margareta Viklund kommer att tala om den fruktansvärda situationen i Kosovo, som också FN:s generalsekreterare tog upp i sitt anförande här i kammaren nyss.

Jag yrkar bifall till reservation 6.

Fru talman! I och med det kalla krigets slut förändrades förutsättningarna för vår säkerhetspolitik radikalt. Omvärldsbilden är annorlunda och flera olika säkerhetsstrukturer har tillkommit i Europa med inriktning på ökat samarbete, och det är bra. Genom att Polen, Ungern och Tjeckien sedan den 12 mars 1999 är medlemmar i Nato har den gamla uppdelningen av Europa mellan Nato och den forna Warszawapakten upphört.

Uppdelningen mellan Öst- och Västeuropa bekräftas också av att en rad öst- och centraleuropeiska länder, som tidigare varit kommunistiska regimer, nu knackar på dörren för EU-medlemskap. Allt detta innebär nya utmaningar och kräver att vi förutsättningslöst omprövar och utvärderar vår säkerhetspolitik för att finna de bästa lösningarna för att bibehålla vår fred och frihet.

Den säkerhetspolitiska utvecklingen är svårförutsägbar, inte minst på grund av den konflikt som pågår i sydöstra Europa. Man kan inte utesluta risken för en storkonflikt på Balkan, något som givetvis kraftigt skulle förändra vår omvärldsbild. Även om en sådan utveckling kan undvikas vet vi att det mänskliga lidandet och de ekonomiska konsekvenserna av konflikten är och blir oerhörda. För att inte risktagningen med vår försvarsförmåga skall bli för stor behövs en noggrann säkerhetspolitisk analys innan försvarets grund- och krigsorganisation slutgiltigt fastställs.

Fru talman! Ett bibehållande av Sveriges militära alliansfrihet ställer krav på en betryggande försvarsförmåga. Vi kristdemokrater motsätter oss därför de stora nedskärningar i försvarsbudgeten som görs utifrån osäkra antaganden. Försvarsmaktens ekonomi har redan innan nedskärningarna utsatts för enorma påfrestningar och instabila regler. Konsekvensen blir att Försvarsmakten inte får den långsiktiga styrka som vi kristdemokrater anser behövs. Det innebär också att trovärdigheten för viljan att utforma ett nytt försvar urholkas.

För att Sverige inte skall hamna i ett sämre säkerhetspolitiskt läge när det europeiska säkerhetsmönstret förändras, är det viktigt att vi är med i de olika forum som finns för att kunna påverka utvecklingen och därigenom tydliggöra vår vilja att ta aktivt ansvar för Europas säkerhet. Vårt medlemskap i EU, vårt samarbete med Nato i SFOR och PFF och observatörskapet i VEU har ökat förutsättningarna för en aktiv säkerhetspolitik. Därigenom har Sverige en historisk möjlighet att delta i arbetet med att skapa ett enat Europa präglat av integration, samarbete och gemensam säkerhet.

Sverige bör vara öppet för medlemskap i alla de säkerhetsorganisationer som finns i Europa. Svensk säkerhetspolitik skall inte låsas fast vid en linje i den nya och svårförutsägbara situation som råder. Om vi i framtiden skulle ställas inför hot om väpnat angrepp, måste vi vara beredda att ta konsekvenserna av den djupa samverkan som vi har med de fredsbevarande krafterna i Europa så att vi är med när besluten fattas.

Fru talman! Ett öppet och nära samarbete med Nato har blivit en naturlig del av svensk säkerhetspolitik. Nato är en viktig del av Europas framväxande säkerhetsarkitektur och bidrar till stabilitet och säkerhet. En utveckling där Litauen, Lettland, Estland och kanske Finland blir Natomedlemmar är inte bara önskvärd utan också sannolik. Sverige kan inte stå likgiltigt inför en utveckling som säkrar de baltiska ländernas frihet och självständighet. Eftersom vi själva värdesätter frihet och demokrati, bör vi också vara beredda att försvara de principer om frihet, demokrati och mänskliga rättigheter som utgör själva grunden för ett fredligt Europa.

Svenskt medlemskap i Nato är för närvarande inte aktuellt, men det avtalade samarbetet mellan Nato och Ryssland, Natoutvidgningen österut med Polen, Ungern och Tjeckien samt PFF-samarbetet gör att vi måste vara beredda att förutsättningslöst pröva vår egen relation till Nato.

EU är av fundamental betydelse för säkerhet och stabilitet i Europa, och Sveriges medlemskap ger ökade möjligheter att verka för ett Europa präglat av öppenhet, demokrati och gemensam säkerhet. Sverige har ett intresse av att de hot, risker och påfrestningar som ryms inom det vidgade säkerhetsbegreppet kan hanteras gemensamt med andra länder i vårt närområde samt inom EU. Även om EU saknar förpliktelser om rent militär hjälp, är det självklart att medlemsländerna inte kan stå likgiltiga om något annat medlemsland utsätts för våld eller hot om våld. Det innebär att vårt medlemskap i EU i sig utgör en säkerhetspolitisk nettofördel.

Säkerheten i Sveriges närområde spelar en central roll i utformningen av vår säkerhetspolitik. Österut kvarstår en politisk osäkerhet och därmed ett hot mot säkerheten. Genom ett starkt samarbete med våra grannländer i Östersjöregionen kan vi bidra till att förbättra hotbilden och förebygga konflikter. De baltiska ländernas försvarsförmåga kan stärkas och utvecklas genom fortsatt stöd till deras uppbyggnad av totalförsvar och andra säkerhetsfunktioner. De bör även stödjas i strävan att bli medlemmar i EU, vilket är ett viktigt säkerhetspolitiskt intresse för Sverige.

Fru talman! Avslutningsvis vill jag än en gång understryka det som vi kristdemokrater ofta har sagt om vikten av att så tidigt som möjligt ingripa för att genom föregripande diplomati och åtgärder kunna avvärja eller släcka eldfängda situationer som annars kan flamma upp till bränder som kan vara ett hot, inte bara för sitt eget område.

Sverige har goda traditioner att föra vidare när det gäller att bidra till freds- och säkerhetsskapande insatser. Låt oss slå vakt om dem. Jag yrkar bifall till reservation 6.

Anf. 8 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Fru talman! En dag som denna, när vi har haft FN:s generalsekreterare här, är det klart att man funderar över FN:s roll i framtiden. Jag noterade att utrikesministern i sitt anförande formulerade sig ungefär så här när det gällde FN: Det gäller att stärka och reformera FN. Det måste införas en vetofri kultur i FN.

Jag vill understryka detta. Det är viktigt att vi diskuterar en FN-reform för 2000-talet. Utrikesministern och jag hade ju en debatt häromdagen på just det temat, att gå in och se om man kan göra några förändringar i stadgarna för att genomföra denna vetofria kultur som utrikesministern talar om.

Fru talman! Knappast något är mer avgörande för freden och stabiliteten i vår region än förhållandena i Östersjöns sydöstra strandstater. Detta bestäms i sin tur i hög grad av utvecklingen i Ryssland. Den politiska utvecklingen i Ryssland är dock fortfarande instabil och ganska oförutsägbar även om vi naturligtvis gläds åt de signaler vi ser när det gäller Rysslands demokratiska landvinningar.

Utvidgningen av och den ökande integrationen inom den europeiska unionen spelar den viktigaste rollen för att åstadkomma fred och stabilitet i Europa. Genom ökat samarbete och utbyte mellan Europas stater skapas förutsättningar för en positiv ekonomisk och social utveckling för människor i hela Europa. Endast så kan nya motsättningar och konflikter inom och mellan stater förebyggas och lindras.

I takt med att EU och Nato utvidgas till att omfatta alltfler av Europas demokratier skapas förutsättningar för att historiska motsättningar och uppdelningar av Europa skall förbytas i en verklig alleuropeisk säkerhetsordning byggd på ömsesidigt samarbete. I den kan och bör också Sverige delta fullt ut.

Folkpartiet ser därför med betydande oro på allt tydligare tendenser inom EU till att slå av på takten i utvidgningen. Europa befinner sig i ett historiskt gynnsamt läge för att bryta gamla mönster. Denna möjlighet får inte gå förlorad, och tillfället erbjuds nu.

Europas stater har dock inte kunnat förhindra de katastrofer Restjugoslavien i dag genomlider. Det är naturligt att vi en dag som denna, när vi talar om europeisk säkerhetspolitik, också uppehåller oss vid situationen i Kosovo. Jag skall återkomma till det lite senare.

Med den tragiska utvecklingen i Bosnien och Kosovo och mot bakgrund av de uppenbara bristerna i samarbetet inom FN och EU kom det militära samarbetet inom Nato att framstå som ett viktigt inslag i den alleuropeiska säkerhetsstrukturen. Nato har förändrats från det kalla krigets försvarsallians till det militära verktyget i en alleuropeisk konflikthantering. Denna utveckling har förstärkts genom den välkomna framväxten av samarbete inom ramen för Partnerskap för fred, i vilket de flesta europeiska stater deltar, genom Natos särskilda samarbete med Ryssland samt genom att EU och Nato påbörjat en utvidgningsprocess för de nya demokratierna i Öst- och Centraleuropa. När Polen, Tjeckien och Ungern nu blivit medlemmar av Nato och medlemsskaran utvidgats till 19 länder har Nato tagit ett stort steg på vägen mot ett brett alleuropeiskt säkerhetssamarbete.

En förutsättning för en stats medlemskap i Nato är en stabil demokratisk samhällsutveckling, en civil demokratisk kontroll, transparens vad gäller ett lands militära försvar samt att interna eller externa konflikter löses på fredlig väg. Sett i ett historiskt perspektiv innebär därför varje ny demokrati i Öst- och Centraleuropa som på detta sätt kvalificerat sig för Natomedlemskap ett viktigt steg i skapande av tydlighet och förutsägbarhet vad gäller militär säkerhet i vår del av världen. Därmed minskar radikalt riskerna för en ren nationalisering av försvars- och säkerhetspolitiken i Europa.

Det ligger också i svenskt intresse att Nato står öppet för alla demokratier i Europa som önskar bli medlemmar utan någon begränsning i tid eller rum och därför inte i förväg utesluter något. Därför är Natos formaliserade samarbete med Ryssland och Ukraina av stor betydelse. På

samma sätt som för EU, kan vi emellertid också inom Nato notera oroväckande tendenser till att interna skäl och nära egenintressen innebär att man slår av på takten i utvidgningen.

Ingen enskild del av utvecklingen i Europa sedan det kalla krigets slut har haft en så direkt betydelse för Sveriges mycket gynnsamma säkerhetspolitiska läge som de tre baltiska staternas frigörelse och utveckling mot demokrati och en integrering i Europa. I takt med den ekonomiska och sociala utvecklingen i Estland, Lettland och Litauen skulle det av alla tre önskade medlemskapet i såväl EU som Nato bidra till en mer stabil integration och till förutsägbarhet i det alleuropeiska samarbetet. En sådan utveckling kan bara välkomnas av Sverige.

Den svenska regeringens oförmåga att i ett rent svenskt säkerhetspolitiskt egenintresse aktivt stödja de baltiska staternas önskemål om Natomedlemskap har inte underlättat en för Östersjöregionen mer önskvärd utveckling i detta avseende. Att med all kraft stödja de baltiska staternas önskemål om medlemskap i EU är inget alternativ till medlemskap i Nato, men blir i detta perspektiv än mer angeläget för Sverige. Om de baltiska staterna för överskådlig tid utestängs från medlemskap i Nato ökar det ytterligare Sveriges ansvar för att medverka till att stärka deras säkerhet.

I reservation 2 i det här betänkandet har Folkpartiet utvecklat dessa tankegånger. Jag yrkar härmed bifall till reservation 2.

Jag skulle slutligen lite vilja kommentera Vänsterpartiets inställning till fredsframtvingande åtgärder i Kosovo och Restjugoslavien och ställa några frågor till Lars Ohly.

Sommaren 1995, efter det att 40 000 bosnier fördrivits från staden Srebrenica som FN förklarat för fredad zon och 7 000 massakrerats, krävde Folkpartiet via sin partiledare att Sverige i FN skulle verka för ett mer kraftfullt försvar för de fredade zonerna med hjälp av FN. Det avvisades av Vänsterpartiet och dess ledare Gudrun Schyman, som menade att FN inte skulle verka militärt. Säkerhetsrådet var då inte förlamat av Rysslands och Kinas veton, som det är i dag. Det visades bl.a. under hösten när Nato fick i uppdrag att flygbomba det bosnienserbiska artilleriet.

Efter frågor här i kammaren sedan kriget i Bosnien upphört efter Natos flygbombningar vid det tillfället medgav Vänsterpartiets företrädare att det, givet den situation som förelåg i Bosnien, trots allt var bra att Natos bombningar kunde få slut på tre och ett halvt års krig. Det visar på Vänsterpartiets dilemma även i dag, när man så kraftfullt fördömer bombningarna i Kosovo. Då fördömde man att FN skulle gå in vid det tillfället. Nu fördömer man att Nato skall gå in.

Hur menar Vänsterpartiet att vi skulle få ett stopp på det som nu sker i Kosovo och det som har skett i form av förföljelser av kosovoalbaner? Tidigare skulle vi inte använda oss av FN. FN skulle förhindras använda sådana maktmedel. Nu säger Vänsterpartiet nej också till Nato. På något sätt måste man få stopp på den rensning av kosovoalbaner som sker. Vilka är Vänsterpartiets möjligheter att göra det?

Anf. 9 LARS OHLY (v) replik:

Fru talman! Jag förstår att Folkpartiet har lite problem. Som jag påpekade i mitt anförande var Folkpartiet ansvarigt för införandet av vi-

sumtvång för alla medborgare i den federala republiken Jugoslavien 1993. Då påpekade Vänsterpartiet att det pågick en folkfördrivning och en etnisk rensning i Kosovo.

Karl-Göran Biörsmark frågade vilka alternativ vi ser till den konflikthantering som Nato står för. För det första menar vi att den enda legitima organisation som har rätten att ingripa i mellanstatliga och inomstatliga konflikter är Förenta nationerna. Det kan ske genom andra organisationer, om det sker på uppdrag av FN, av ett legitimt internationellt rättssystem. För det andra menar Vänsterpartiet att den process med fredsförhandlingar som pågått, som bl.a. ledde till ett förslag till avtal i Rambouillet, hade det uppenbara syftet att inte få någon lösning till stånd. Den fredsprocessen var egentligen ett sätt att försöka tvinga den jugoslaviska regeringen att gå med på en Natoinsats på eget territorium.

Det är svårt att se att Sverige eller något annat land skulle kunna gå med på en liknande överenskommelse i en liknande situation. Därmed hade Nato, utan att ha någon som helst plan för handlandet efter ett fredsavtal, satt sig i en sits där man för att rädda sitt eget anseende var tvungen att börja bomba. Det har fått de resultat vi ser – ökade civila offer, ökad folkfördrivning, ökad osäkerhet med Ryssland ställt åt sidan och FN-systemet kastat bakom ryggen. Det är ett uselt sätt att bekämpa konflikter, etniska problem och etnisk rensning i vår omvärld. Det leder bara till större problem.

Anf. 10 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Det är inte Folkpartiet som har problem här, utan det är Vänsterpartiet och Lars Ohly. Ni kan inte förklara hur man skulle gå till väga.

Man kan önska sig vissa utvecklingsmöjligheter, att Milosevic hade kunnat ta reson i Rambouilletöverläggningarna och att vi på så vis kunnat undvika dagens situation. Men kosovoalbaner har förföljts år ut och år in. I tolv år har man försökt förhandla med Milosevic. Ryssland och Kina har stoppat FN:s möjlighet att agera. Vad återstår då? Det är frågan till Lars Ohly.

Vad återstår i en sådan situation? Man kan säga att det som återstår är att Milosevic får fortsätta. Det kan man tänka sig. Men vi har hört i dag att det internationella samfundet inte bara kan stå och titta på när det blir konflikter inom länder. Även om FN-stadgan är oklar på den punkten, om FN över huvud taget får agera inom länder, kan resten av världen gärna inte stå och titta på.

Lars Ohly och Vänsterpartiet har inte svar på min fråga. Därför säger vi från Folkpartiets sida att det som sker nu var nödvändigt, även om vi naturligtvis också skulle ha velat att man kom fram till någonting annat i Rambouillet. Men det gjorde man inte. Förföljelserna och massakrerandet av kosovoalbaner har fortsatt. Vad är vänsterns och Lars Ohlys svar?

Anf. 11 LARS OHLY (v) replik:

Fru talman! År efter år har vi kunnat se förtrycket av kosovoalbaner. Då borde det rimligtvis inte vara ett bra förhållningssätt att införa visumtvång för människor som vill fly från det förtrycket. Folkpartiet var ansvarigt för det i den borgerliga regeringen. Birgit Friggebo drev igenom

det 1993. Det är Folkpartiets ansvar att färre människor har kunnat fly från det förtryck och den etniska rensning som har pågått i Kosovo.

Konflikthanteringen har lett till att Nato har tagit sig rätten att vara världspolis. Det sker med Folkpartiets fulla godkännande. Det är inte förvånande. Folkpartiet och dess ledare Lars Leijonborg har sagt att partiet är inte bara det mest EU-vänliga partiet i Sverige utan också det mest Amerikavänliga partiet. När det regnar i Washington spänner K-G Björsmark upp paraplyet i Stockholm. Så USA-vänligt är Folkpartiet numera! Då ställer man också upp på en konflikthantering som leder till ett utdraget krig, mycket stora problem och svårigheter för civilbefolkningen, både den kosovoalbanska och den jugoslaviska.

Anf. 12 LARS ÅNGSTRÖM (mp):

Fru talman! Ärade ledamöter! Protokolläsare! Vi diskuterar här den svenska säkerhetspolitiken, mot bakgrund av de omvälvande omvärldsförändringar som vi har upplevt de senaste tio åren. Det vi kanske känner bäst till är det som har hänt i vårt eget närområde – upplösningen av Warszawapakten, Sovjetunionens kollaps och de drastiskt minskade militärutgifterna i Europa. Militärutgifterna har minskat med i genomsnitt 50 %. Det får konsekvenser inte minst för utformningen av den svenska försvarspolitiken, något som vi kommer att diskutera lite senare här i dag.

Omvärldsförändringar har också skett på ett annat plan. För tio år sedan var krigen i världen mellanstatliga. I dag finns bara ett enda mellanstatligt krig kvar. Det är kriget mellan Indien och Pakistan. I stället upplever vi nu en situation med en lång rad lokala och regionala konflikter och inbördeskrig. Just den förändringen innebär att FN har fått en ny roll. Diskussionen understryks av att FN:s generalsekreterare Kofi Annan har inlett förmiddagens diskussioner.

Det är viktigt att vi bidrar till att utveckla FN bort från rollen som städgumma, som alltid kommer för sent – när svältkatastrofen är ett faktum, när krigen har pågått, när folkmorden genomförs. FN måste i stället bli en offensiv, aktiv organisation som förebygger och föregriper svältkatastrofer, väpnade konflikter, folkfördrivning, folkmord och krig.

Det är det internationella samfundets underlåtenhet att göra detta som vi nu ser konsekvenserna av i vår egen världsdel: det som sker i det forna Jugoslavien och den nationalistiska regimen Milosevics folkfördrivningspolitik, som är fullständigt oacceptabel. Det är oacceptabelt att en stat kan använda sin suveränitet som täckmantel för olika former av förtryck och, i detta fall, folkfördrivningspolitik. Folkmord och folkfördrivning kan aldrig, och får aldrig, bli en stats inre angelägenhet. När människor i Kosovo mördas, när kvinnor våldtas, när barn tvingas ut på vägarna på flykt ifrån terror och ifrån den jugoslaviska regimens militära styrkor är det också min angelägenhet. Det är också vår gemensamma angelägenhet. Det är inte Milosevics och det forna Jugoslaviens inre angelägenhet.

Det internationella världssamfundet skall blanda sig i hur enskilda regimer agerar även inom sitt eget land när man bedriver folkfördrivning och när man utövar folkmord. Världssamfundet måste också vara berett att genomföra kraftfulla interventioner i första hand med civila insatser, men vi kan inte utesluta militära inslag för att skydda livsmedelstranspor-

ter, för att skydda civilbefolkning och för att skydda olika former av humanitära insatser.

Vi ser väldigt tydligt att det främsta hindret för att kunna göra detta från FN:s sida har varit vetot. Det var därför intressant att höra hur vår utrikesminister här för en halvtimme sedan talade om en vetofri kultur. Det är en nödvändig utveckling av FN, om vi skall kunna se en aktiv och offensiv förebyggande och föregripande organisation. Vi måste vara beredda att diskutera säkerhetsrådets framtid. Man måste kanske snarare bygga på konsensus minus ett eller konsensus minus två om rådet skall kunna bli en kraftfull aktör och kunna förebygga de katastrofer som vi inte vill se.

Om vi misslyckas med detta – om vi misslyckas med att införa en vetofri kultur och misslyckas med att utforma någon form av konsensus minus ett – ser vi alla vad som händer. Vi har sett det de senaste månaderna i vår egen världsdel. Vi riskerar att enskilda stater eller militärallianser agerar på eget bevåg, som i detta fall Nato, med flera olika negativa konsekvenser som följd. I Natos fall i Europa bryter man t.ex. mot den internationella rätten, och det kan utgöra ett farligt prejudikat. Andra stater och andra militärallianser kan ta sig samma rätt i andra delar av världen, och det är en farlig utveckling.

Vi ser också negativa konsekvenser på det sättet att flygattackerna mot det forna Jugoslavien – mot Serbien – inte leder till att man når de mål som man har uppsatt, utan kanske t.o.m. snarare till motsatsen.

Det är viktigt, tror jag, att rikta kritik mot Nato, men det är oerhört viktigt att rikta kritik mot Milosevic och den nationalistiska regimen och den politik regimen för. Det är kanske allra viktigast att rikta kritik mot de brister vi ser i FN-systemet, som har lett till den situation vi nu upplever.

Det är viktigt att dessa omvärldsförändringar också får konsekvenser för hur Sveriges säkerhetspolitik utformas i ett mer internationellt perspektiv på det mer utrikespolitiska planet, och att vi diskuterar Sveriges roll när det gäller FN:s framtid. Det var väl lite av Kofi Annans budskap här; FN blir inte mer än vad de olika nationella medlemsstaterna gör det till. Vi implementerar de beslut som man fattar i FN.

På samma sätt som jag tror att det är viktigt att vi ser en utveckling bort ifrån det nationella invasionsförsvaret, där vi har haft tyngdpunkten i svensk säkerhetspolitik de senaste decennierna under efterkrigstiden, tror jag att det är viktigt att se vilken politik vi skall föra för att kunna stärka FN och, kanske viktigast av allt, inte motverka de förändringar av FN som vi vill se. Jag vill därför peka på tre av de förslag som Miljöpartiet har haft i sin motion, fru talman.

Det första är behovet av fler civila insatsenheter. Vid upprättandet av den höge representantens organisation i Bosnien-Hercegovina 1995, och senast nu vid upprättandet av OSSE:s verifikationsmission i Kosovo, saknades insatsberedd ledningsfunktion där en lång rad olika kompetenser som poliser, biståndsexperter, militärer och inte minst ledningsresurser hade varit till stor nytta redan från start. Just exemplet OSSE:s verifikationsmission tycker jag är ett talande exempel på en situation där det internationella samfundet brast. Vi hade fortfarande möjlighet att förhindra det som nu sker i Kosovo. OSSE beslutar sig för att föra in 2 000 civila observatörer i Kosovo för att förhindra övergreppen och kunna

beivra och samla bevis för övergreppen mot civilbefolkningen från den serbiska regimens styrkor. Vi lyckades efter flera veckor inte få ihop mer än 1 300 personer – långt ifrån tillräckligt – och Sveriges bidrag var 74 personer. 74 av 2 000!

Jag tycker att det är belysande att ställa det i kontrast till vad man nu diskuterar, för nu finns det plötsligt resurser att sätta upp militära styrkor motsvarande 50 000 man i området, med dyrbar militär utrustning. Sveriges regering diskuterar att ställa en väpnad styrka på 500 man till FN:s förfogande. Nu finns plötsligt resurserna.

Jag tror att det väldigt tydligt sätter i blixtbelysning vår gamla traditionella beredskap att kunna rycka in i efterhand militärt i det internationella samfundet. Det belyser just bristen på civila, förebyggande och föregripande insatser. Därför är det viktigt att vi ökar Sveriges förberedelser och beredskap att kunna ställa civila insatsenheter till FN:s förfogande som ett viktigt led i att skapa en förebyggande och föregripande offensiv organisation.

Det andra förslaget rör minröjningsinsatser. Flera motioner som gäller Sveriges bidrag till minröjning har behandlats. Vi känner alla väl till den fruktansvärda situation som många hundra miljoner människor lever i. Över hundra miljoner landminor finns utspridda i olika länder. Trots att krigen slutat för många år sedan ligger de kvar och skördar dödsoffer varje dag. Tusentals människor slits varje år sönder. Detta skapar enorma problem för stater som försöker bygga upp sig själva efter krig.

Här har Sverige en unik kompetens. Vi förfogar förmodligen över den mest moderna minröjningsmekaniken, framtagen av Bofors. Andra företag har bidragit med nya produkter, som ökar hastigheten med vilken man kan se om ett fält är minerat eller inte. Sverige skulle kunna bidra långt mer.

Det sägs förvisso att minröjning skall vara en prioriterad del av försvarets internationella verksamhet, och vi hör ofta hur vår försvarsminister och utrikesminister talar för att Sverige gör väldigt mycket. Det är sant. Vi gör väldigt mycket. Men i relation till vad vi förmår, och i relation till de enorma behoven, skulle Sverige kunna göra bra mycket mer. Tittar vi på budgeten ser vi att talet om att detta skulle vara en prioriterad verksamhet motsvaras av ynka 2 ‰. Det har jag svårt att få att gå ihop med att detta är en prioriterad verksamhet, när man i praktiken bara satsar mindre än 2 ‰ av försvarsbudgeten på detta område.

Slutligen vill jag ta upp vapenexportfrågan. Jag tror att kriget i det forna Jugoslavien har satt blixtbelysning på just detta område. Vi ser nu hur svenska vapen, exporterade till den jugoslaviska regimen, används för att beskjuta FN:s olika hjälptransporter. Jugoslavien var under 1980-talet det tredje största köparlandet när det gäller svenska vapen.

Vi har sett hur vapenexporten till andra diktaturer, som Saudiarabien eller under 1980-talet Irak och Saddam Hussein, motverkar möjligheterna till en demokratisk utveckling. Vi har också bidragit till att sälja vapen till det pågående kriget mellan Indien och Pakistan.

Det här, fru talman, är inte en bra politik. Det är inte bra att bidra till diktaturer, att beväpna konflikthärdar, utan vi måste se till att avveckla den svenska vapenexporten.

Jag vill slutligen, fru talman, säga att jag självfallet stöder alla Miljöpartiets reservationer, men för tids vinnande yrkar jag bifall endast till reservationerna nr 9, 11 och 14.

Anf. 13 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Fru talman! Lars Ångström talar om vikten av ett tidigt förebyggande. Det är alldeles rätt. Man hade kunnat göra mer. Man kunde kanske ha utvidgat Unpredep till norra Albanien. Det finns många saker som hade kunnat göras. Därför finns det anledning att vara kritisk när det gäller det som inte gjordes i uppmarschen till katastrofen i Kosovo.

Men det finns något som är ännu viktigare. Det handlar om att vi också skall bygga strukturer så att vi inte ens behöver skicka förebyggande trupper. Jag tänker naturligtvis på de samarbetsstrukturer som vi bygger i Europa. Det är svårt att förstå Miljöpartiets engagemang när det gäller att vi skall förebygga samtidigt som Miljöpartiet vill dra sig ur något av det viktigaste när det gäller förebyggande, nämligen den europeiska unionen, vars hela syfte är att fläta ihop länderna, att skapa en samverkan som gör att vi inte hamnar i konflikt och krig med varandra. Det är oerhört svårt att förstå att Miljöpartiet vill dra Sverige ur en av de allra viktigaste förebyggande åtgärderna för att främja frihet och fred i Europa.

Anf. 14 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik:

Fru talman! Jag tror inte att det är så svårt att förstå varför Miljöpartiet vill dra sig ur EU. Det är helt riktigt som Göran Lennmarker säger att samarbetet mellan stater i sig är fredsskapande. Integration på olika plan mellan länder är fredsskapande och krigsförebyggande, och det finns många exempel i världen på s.k. säkerhetsgemenskaper där staters samarbete på olika plan har gjort att krig betraktas som en omöjlighet.

Den här typen av samarbete har vi sett växa fram inom politiska unioner, som i EU, men också mellan stater utanför politiska unioner. Vi har under 1900-talet sett just en säkerhetsgemenskap utvecklas mellan Norge och Sverige som då inte har varit med i en union, men det är ett sådant starkt samarbete och en sådan stark integration att vi betraktar krig som en omöjlighet. Det bör heller inte vara någon överraskning för Göran Lennmarker att EU handlar om mycket mer än bara om samarbete som i sig är fredsskapande. EU har också en rad andra mål som vi betraktar som negativa, och konsekvenserna av det projekt som nu utvecklas är så negativa att de överväger de fördelar som samarbetet i sig har.

Sammanfattningsvis tror jag att det är viktigt att se att det just är samarbetet som är fredsskapande. Sedan kan man välja olika former för det samarbetet, och EU är kanske inte den bästa formen.

I övrigt tror jag att det ändå är viktigast, Göran Lennmarker, att vi utvecklar FN, genomför de förändringar som är nödvändiga och också identifierar OSSE som kanske en av de viktigaste institutionerna i vår världsdel.

Anf. 15 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Fru talman! FN och OSSE är viktiga och utgör också viktiga delar i den europeiska säkerhetsordningen. Det är rätt. På samma sätt är EU och Nato också viktiga delar i detta. Vi har ett samarbete där de flätas in i

varandra. Det tror jag är oerhört centralt när det gäller att bygga frihet och fred i Europa.

Lars Ångström nämnde exemplet med Sverige och Norge. Vi skall betänka att en stor del av det nära samarbetet mellan Sverige och Norge har sin grund i EU-samarbetet. Det intensiva och öppna samarbete som vi har i Norden är i många delar ett resultat av EU också långt innan vi själva kom in i EU.

Vi försökte en gång i tiden t.ex. att bygga en ekonomisk gemenskap i Norden. Det misslyckades. Det klarade vi inte av på egen hand. Men vi fick en sådan bakvägen, via EU som de facto skapade Efta och därmed den fria rörligheten för både varor och tjänster. När det gäller personer ordnade vi det själva på egen hand i Norden och har snarare spritt det till resten av Europa.

Det är viktigt att man också är med där andra länder är med. Man kan ju inte bygga upp ett samarbete bara med sig själv; man får acceptera de organisationer som finns med alla sina vårtor och blemmor och vad det nu är. Vi kan naturligtvis ha lite olika synpunkter på detta. FN har sina problem. OSSE har sina problem. EU har sina problem. Nato har sina problem. Visst är det så, men man måste ju faktiskt samarbeta där de andra länderna finns. Man kan ju inte sätta Sverige alldeles för sig självt och samarbeta för sig själv. Man måste vara med i de samarbetsorganisationer som finns. EU är, och växer alltmer fram som, en central del när det gäller att säkra frihet och fred i Europa. Varför vill Miljöpartiet att Sverige skall dra sig ur detta? Det är faktiskt alldeles obegripligt i skenet av det anförande som Lars Ångström nyss höll.

Anf. 16 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik:

Fru talman! Jag kan bara återupprepa mitt svar: Det är inte konstigt, eftersom de negativa konsekvenserna av EU-projektet överväger de positiva. Då blir slutsatsen att det är bra att lämna det här.

Fru talman! Jag delar inte heller Göran Lennmarkers uppfattning om att samarbetet måste ske inom organisationer. Man kan samarbeta på ett multilateralt plan. Jag tror också, fru talman, att Göran Lennmarker överdriver betydelsen av EU:s existens för det samarbete som finns även utanför EU. Jag tror att samarbete är resultatet av ett behov av att samarbeta och inte ett resultat av att en viss struktur existerar.

Fru talman! Jag tror att Göran Lennmarker satte hammaren på spiken, eller hur man nu skall uttrycka det, när han sade att EU och Nato flätas in i varandra. Det är det som vi ser som en uppenbar risk. Ett av de främsta skälen till vår kritiska inställning till hur EU utvecklas är just det här sammanflätandet av EU och Nato.

Anf. 17 VIOLA FURUBJELKE (s):

Fru talman! Det här är tredje gången som det sammansatta utskottet presenterar ett betänkande i kammaren. Det skedde första gången 1995, och påföljande år 1996 hade vi ytterligare ett betänkande.

Det nu föreliggande betänkandet är ett led i den kontrollstation som de här båda betänkandena och försvarsbeslutet föranstaltade om. Det är alltså en kontrollstation som innebär en fortlöpande prövning av det säkerhetspolitiska läget, och betänkandet innehåller de delar av den försvarspolitiska propositionen som täcker den säkerhetspolitiska analysen.

Den militära alliansfriheten är grundläggande i Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik. Den har starkt bidragit till att hålla vårt land utanför krig i snart 200 år. Det är längre än i något annat land. Den har tjänat oss väl också i tider när omvärldshoten har varit överhängande.

När jag hör Göran Lennmarker här i kammaren presentera den vulgära vanföreställningen om neutralitetspolitiken och vår militära alliansfrihet blir jag bestört. Den militära alliansfriheten och neutralitetspolitiken har inte bara hjälpt oss att behålla freden i vårt land. Den har också gjort det möjligt för Sverige att skapa sig ett gott namn och rykte i hela världen.

Kofi Annans översvallande positiva ord om Sverige här i kammaren i morse är ett resultat av den militära alliansfriheten och neutralitetspolitiken under en lång följd av socialdemokratiska regeringar. Göran Lennmarker får också låta sig omfattas av alla dessa positiva ord, även om han förnekar att det fanns något gott med den här politiken.

Det finns i dag inga militära hot mot Sverige. Möjligheten för vårt land att stå utanför krig i vårt närområde gagnas fortfarande bäst av den militära alliansfriheten, och det är den som hela analysen bygger på. Den ger oss också de bästa förutsättningarna för att i vårt närområde stärka de baltiska staternas suveränitet, något som ofta åberopas som en angelägenhet, inte minst från Moderaterna, Folkpartiet och Kristdemokraterna. Vi menar att vi sköter detta bäst inom ramen för den militära alliansfriheten.

Sverige kan vara en aktör i arbetet för en alleuropeisk säkerhetsordning. Vi ansvarar själva för försvaret av vårt territorium och bidrar samtidigt till säkerheten i omvärlden. Vi gör det genom ett aktivt deltagande i FN, EU, OSSE, Partnerskap för fred, Euroatlantiska partnerskapsrådet. Tillsammans med Nato när Nato gör fredsfrämjande insatser är VEU som observatör.

Modern säkerhetspolitik kräver att det militära och nationella perspektivet på säkerhet vidgas. Vi måste anlägga ett civilt och gränsöverskridande förhållningssätt. Samtidigt behöver Sverige ett militärt försvar som en livförsäkring för militära hot riktade mot statens suveränitet eller överlevnad. Men vi behöver också ett brett register av säkerhetspolitiska verktyg för att möta alla de icke-militära hot som alltmer blir en realitet i dag. De här verktygen innebär att vi skall samarbeta i internationella organ med vardagliga icke-militära relationer. Det sker framför allt inom EU i dag. Vi skall använda de verktyg som handel och bistånd ger. Flykting- och migrationspolitiken är andra. All samverkan inom internationella organisationer internationellt och globalt är av största vikt för detta.

Jag menar att en förändrad syn på säkerhet ger nya möjligheter till samarbete. Det måste också få konsekvenser för våra politiska och ekonomiska prioriteringar. Minskningen av det militära hotet har givit Sverige förutsättningar att anpassa det militära försvaret till hotbilden och sänka de militära försvarskostnaderna. Svenskt försvar har fått en tydligare inriktning på internationell fredsfrämjande verksamhet. Samtidigt har det försäkrat oss om att det svenska försvaret har en god anpassningsförmåga i händelse av kriser och krig i vårt närområde.

Det finns som jag sagt inte något militärt hot mot Sverige i dag. Det är ganska fantastiskt att kunna stå här och säga detta, samtidigt som det pågår en väpnad konflikt på Balkan. De djupt tragiska konflikterna i

förra Jugoslavien som drabbat miljontals människor innebär inte ett ökat hot mot Sverige. Där är jag inte överens med Lars Ohly, att det här skulle innebära ett ökat militärt hot. Jag menar att lokala och regionala krig i Afrika, Asien eller Europa inte haft den spridningsrisk som de hade under det kalla krigets dagar. Under 90-talet har detta helt förändrats. Den tidigare ideologiskt blockuppdelade världen innebar per automatik att många länder engagerade sig på respektive sida när ett krig bröt ut, och därmed var spridningen ett faktum. Men det ser vi inte i dag, och därför är inte kriget i Kosovo ett hot mot Sverige. Det må vara brutalt och hemskt, och det är smärtsamt att se, men det är inte ett hot som innebär att vi behöver revidera vår hotbild.

Andra icke-militära hot kan naturligtvis följa i krigets spår. Jag skall återkomma till dem senare.

Jag skall uppehålla mig en stund vid den ryska utvecklingen. Den är central i betänkandet. Den ryska politiska och ekonomiska utvecklingen är fortsatt osäker, skriver vi i betänkandet, men inte heller det utgör ett militärt hot mot Sverige. Rysslands svårigheter, framför allt ekonomiskt, skulle i vilket annat land som helst ha orsakat uppror, kravaller eller t.o.m. revolution. Tänk er själva att stora samhällsgrupper inom hälso- och sjukvård, i skolan och i gruvor inte skulle få lön på kanske ett halvår. Skulle vårt land, som är ett stabilt land, ha klarat sådana påfrestningar? Jag tror att det skulle ha varit skakat i grunden.

Det ryska samhället har trots stora umbäranden alltmer stabiliserats i en demokratisk ordning, som visserligen behöver fördjupas och förstärkas men som finns där som en oåterkallelig process. Den ryska krigsmakten är kraftigt reducerad. Den skulle inte, skriver vi i betänkandet, kunna genomföra något invasionsföretag mot Sverige inom åtminstone en tioårsperiod. Ryssland deltar aktivt och konstruktivt i arbetet för att finna en politisk lösning på Kosovokonflikten. Även om moderaterna desperat försöker vifta lite med kommunistspöket igen eller åtminstone med Rysslands farlighet, biter det inte på majoriteten i utskottet. Vi menar att Ryssland inte i dag är ett militärt hot mot Sverige. Det är dags att revidera den svenska hotbilden på den punkten, även för moderaterna.

De internationella organen är centrala i det svenska säkerhetspolitiska samarbetet. FN utgör naturligtvis en hörnsten i den svenska säkerhetspolitiken. Det var en höjdpunkt i morse att lyssna till Kofi Annan. Det var säkert inte en tillfällighet att han här i Sverige har möten som kanske kan leda till fred i Kosovo. Jag ser det också som ett erkännande för den svenska militära alliansfriheten och den roll Sverige därigenom kan spela.

FN är den viktigaste organisationen för fred och säkerhet. Det är inom ramen för säkerhetsrådet som beslut av den karaktär som vi här tidigare diskuterat skall fattas, beslut om militär intervention. Men händelserna i Kosovo gjorde det omöjligt att bara stå vid sidan av och se på. Jag är inte villig att fördöma den insats som Nato har gjort. Jag kan se den som en logisk följd av de tragiska misslyckanden som FN:s säkerhetsråd då stod inför. Det är naturligtvis för framtiden väldigt viktigt att vi tar lärdom av det här, att vi stärker FN:s förmåga till konfliktförebyggande arbete. Jag menar att man måste utveckla alla de instrument som finns i kapitel 6 i FN-stadgan. Även Miljöpartiets Lars Ångström var inne på detta. Jag tror att man med ett mera systematiskt arbete med alla

de åtgärder som finns i kapitel 6 skulle kunna hitta en ordning där man på ett tidigare stadium med icke-militära medel kan komma till rätta med fler konflikter.

Inom Europeiska unionen är det oerhört viktigt att vi stärker utrikes- och säkerhetspolitiken. Amsterdamfördraget ger möjlighet till en sådan förstärkt organisation. EU måste skapa en analysenhet för utrikes- och säkerhetspolitiken. Man måste också skapa en kraftfull krishanteringsmekanism. EU stod pinsamt tomhänt när kriget i Kosovo bröt ut. Det är hög tid att FN stärker sitt arbete på det här området.

Östersjösamarbetet bidrar starkt till att skapa ett fredligt område runt detta innanhav. OSSE är ett viktigt organ. Man arbetar med mjuk säkerhet, med konfliktförebyggande arbete. Jag skulle vilja påstå att OSSE inte är uppskattat efter förtjänst, inte heller är så känt som det skulle behöva vara. OSSE behöver förstärkas. Den roll som OSSE har spelat i år har varit större och viktigare än någonsin, men man behöver också få resurser som svarar mot uppgiften.

Nato och Natosamarbetet är oerhört viktigt, men Nato har trots allt ett begränsat militärt perspektiv. Sverige bidar till de insatser som vi tycker gynnar våra egna mål på säkerhetspolitikens område.

Jag skulle vilja ställa en fråga till de borgerliga partierna Moderaterna, Folkpartiet och kd. I olika formuleringar beskriver ni relationen till Nato från svensk utgångspunkt. Jag skulle vilja att ni talar klartext. Det är dags att svenska folket får veta: Anser ni att vi skall gå med i Nato i dag? Skall vi slopa den militära alliansfriheten?

Det duger inte längre att mörka frågan. Jag menar att det är dags att tala ut. När skall vi ansöka om medlemskap?

Jag skall gå över till reservationerna. De kretsar mycket kring säkerhetspolitikens mål, Natofrågorna och krigsmaterielexporten. Här är det angeläget att vi får veta var m, fp och kd står i Natofrågan. Man säger att vi inte skall ansöka om medlemskap i dag, men samtidigt håller man frågan öppen. När är den dagen inne när Sverige skall lämna in en ansökan? Skulle vi ha varit med i dag?

Kristdemokraterna är anmärkningsvärt militaristiska i sin hållning. Här har Jan Erik Ågren nyligen sagt att han vill stärka det militära försvaret och att han inte är beredd på den ekonomiska neddragning som är en följd av att det inte finns några hot mot oss. Alla andra länder nedrustar, kristdemokraterna i Sverige vill lägga pengar på kanoner och krut och sjukvården får vara utan pengar.

De reservationer som Miljöpartiet har lagt fram handlar om CFE-fördraget. Man önskar att Sverige skall ansluta sig till detta, eftersom det skulle innebära rustningsbegränsning även för Sverige.

Vi menar att denna fråga fortfarande kan hållas öppen. I november skall ett toppmöte äga rum i Istanbul. Intill dess kan Sverige fortsätta att undersöka vilka konsekvenser det skulle ha för det svenska försvaret om Sverige tillträder CFE. Reservationen slår i princip in öppna dörrar.

Miljöpartiet vill att Sverige skall lämna VEU. Det ligger naturligtvis i den isolationistiska traditionen att inte vara med i EU och inte vara med i VEU. Vi menar att den insikt och den information Sverige får genom det aktiva observatörskapet i VEU är värdefullt och skall behållas.

Det finns ett antal reservationer om minröjning. Det gäller såväl Vänsterpartiet som Miljöpartiet. Här vill jag påtala att Sverige är en av

de största bidragsgivarna till minröjning i världen. Sedan 90-talets början har Sverige givit 450 miljoner kronor till minröjning. Vi har varit ivriga tillskyndare av alla konventioner. Vi har bidragit mer än de flesta. Även om detta i procent av försvarsanslagen inte slår så hårt, är det en vits att andra länder delar bördorna. Det gör engagemanget för frågan större.

Karl-Göran Biörsmarks och Folkpartiets reservation är kryptiskt skriven om Natomedlemskap och hur Sverige skall förhålla sig när de baltiska länderna väljer att ansöka om medlemskap. Vi skriver i betänkandet att vi tycker att det är positivt att Sverige har bidragit till att göra det möjligt för dem att själva välja sin säkerhetspolitiska linje. De väljer Natomedlemskap. Det är säkert mycket positivt för dem. Men det är deras sak att själva avgöra hur de vill välja sin säkerhetspolitiska linje. Eftersom Sverige inte är Natomedlem, har vi inte heller någon anledning att välja för deras räkning. Det får de göra själva.

Däremot främjas med alla medel deras EU-medlemskap. Utvidgningen av EU ser vi som en oerhört viktig säkerhetspolitisk fråga.

När det gäller krigsmaterielexporten är Vänsterpartiet och Miljöpartiet minimalister, Moderaterna vill liberalisera, och vi lägger oss lite grann emellan. Vi menar att en svensk krigsmaterielindustri måste fortleva och ha bra villkor. Men den gemensamma kod för krigsmaterielexport som vi eftersträvar skall vara sådan att den totalt sett minskar produktionen av krigsmateriel i världen.

Det kan tyckas vara en petitess när Moderaterna säger att krigsmaterielexporten skall ta sin utgångspunkt i svenska restriktiva linjer, och vi menar att man skall försöka eftersträva en restriktiv ordning. Ett nyckelord i den moderata reservationen är utgångspunkt. Man kan gå hur långt som helst från utgångspunkten och ändå ha tagit den utgångspunkten. Därför anser vi att skrivningen inte var bra. Det ledde till en moderat reservation.

Sedan var det de stora frågorna om säkerhetspolitikens mål. Göran Lennmarker har ondgjort sig och raljerat över formuleringar. Jag kan konstatera att den formulering som Göran Lennmarker har problem med infördes av Moderaterna 1992. Jag hoppas att analysen inte har lika kort räckvidd som minnet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 18 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Herr talman! Först några ord beträffande neutralitetspolitiken och dess förträfflighet. Det kan vara värt att minnas en dag som i dag när FN:s generalsekreterare har varit här, att Sverige faktiskt inte fick vara med och starta FN eftersom Sverige var neutralt. Sverige hade stått utanför och inte bekämpat det onda. När FN startades 1945 var vi inte välkomna. Vi fick komma in i efterhand. Det var de som stod för kampen mot det onda som bildade FN – *the United Nations*. Det finns anledning att minnas detta. Det finns ibland drag av historieförfalskning i Sverige. Det kom senare under det kalla krigets tid och den nordiska stabilitet som gällde då – men det skall jag inte gå in på här.

Men om vi skall bygga en europeisk säkerhetsordning, Viola Furubjelke, kan den inte bygga på neutralitet. Det går inte att bygga en europeisk säkerhetsordning om länderna säger att de är neutrala. Den bygger

på att vi tar ansvar för varandra. Man kan möjligtvis säga att ett och annat land skall stå vid sidan av ett byggande av en europeisk säkerhetsordning. Det kan vara undantagsländer som säger att de inte skall vara med men tänker dra nytta av säkerhetsrådet.

Är det socialdemokratins framtidsvision att när den europeiska säkerhetsordningen har byggts upp skall Sverige vara ett undantagsland? Den kan inte byggas på en neutralitetsföreställning. Den bygger på att man bär ansvar också för sina grannar.

Kofi Annan betonade att vi har delade värderingar som måste skyddas. Det är alldeles fundamentala idéer som ligger bakom FN. Skall Sverige inte vara berett att försvara de delade värderingarna också i närområdet? Skall vi där vara beredda att acceptera brott mot folkrätten bara för att det ligger nära oss?

Anf. 19 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Göran Lennmarkers replik avslöjar väldigt tydligt hur synen på konfliktlösning är i Moderata samlingspartiet. Han menar att Sverige inte skall kunna vara med i en förstärkt utrikes- och säkerhetspolitik i en krishantering i EU:s regi inom ramen för den militära alliansfriheten.

Jag har rakt motsatt uppfattning. Jag menar att med undvikande av ömsesidiga försvarsåtaganden som de stadgas i Natos och VEU:s traktater kan Sverige utföra mycket. Det var under ledning av en socialdemokratisk utrikesminister – tillsammans med en socialdemokratisk finsk utrikesminister, också från ett alliansfritt land – som förslaget lades fram om att stärka den krishanteringsmekanism som finns i EU och föra över möjligheten till EU att beordra VEU att utföra aktionerna.

Vi sätter inte likhetstecken mellan ett gemensamt europeiskt militärt försvar och den krishantering och fredsfrämjande insatser i EU:s regi som är nödvändiga. Vi menar att vi kan delta i det ena och ändå säga nej till ett europeiskt försvar. Vi menar också att synen på konflikter – det är där jag kommer in på Moderata samlingspartiets gammalmodiga syn på konfliktlösning – måste utvecklas. Det gäller att utveckla de konfliktförebyggande icke-militära tidiga civila konfliktlösningsmekanismerna. Det är oerhört viktigt att så sker. Det kan tydligen inte ske när man är så fast förankrad och står så djupt med fötterna i den militära organisationen som Moderata samlingspartiet gör. Det är dags att kasta loss och ta chansen till lite nytänkande inom säkerhetspolitiken, Göran Lennmarker.

Anf. 20 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Herr talman! Moderata samlingspartiet förespråkar att Sverige fullt ut skall delta i den europeiska säkerhetsordningen i alla dess delar. EU är vitalt där. EU:s konflikthantering är också vital. Det säger vi fullt ut inte bara ja till utan vill också driva på. Det är ingen motsatsställning i detta.

Det står i betänkandet att vi skall försvara folkrätten och våra gemensamma värderingar, som Kofi Annan betonade från den talarstol som Viola Furubjelke nu står i. Frågan är då om vi skall vara beredda att göra det också i vårt närområde. Eller är det så att om Sverige känner ansvar utanför närområdet ställer vi upp, t.ex. i Kuwait och i Kosovo, och vi står tydligt fast där, men om det inträffar i vårt närområde är vi friskrivna

från detta? Det är ju det som frågan gäller, med den formulering som finns i utskottets betänkande.

Anf. 21 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Militär alliansfrihet är inte ett uttryck för likgiltighet eller passivitet. Vi deltar oerhört aktivt i konfliktförebyggande arbete, men vi deltar också fullt ut i arbetet för att undanröja krigshot i närområdet, som Göran Lennmarker nu tar upp. Vi gör det genom Östersjösamarbetet. Vi gör det genom att starkt stödja och stimulera EU-utvidgningen för länderna runt Östersjön. Vi gör det genom förtroendeskapande minoritetsstöd till de här länderna. Vi gör det genom demokratibistånd. Vi gör det genom suveränitetsstöd till de baltiska länderna.

Jag tror att vi gör de baltiska staterna en större tjänst – det är säkert de som Göran Lennmarker menar är närområdet – om vi stärker deras förmåga att inte hamna i väpnade konflikter, om vi på alla sätt och vis använder den militära alliansfriheten till att överbrygga de rester av motsättningar som fortfarande finns kvar mellan Ryssland och de baltiska staterna och om vi också ger dem det stödet och den säkerheten att våga agera på den grund som EU-medlemskapet ger. Om de sedan också väljer ett Natomedlemskap är det deras sak. Självfallet gratulerar vi dem till att själva få välja sin säkerhetspolitiska linje.

Anf. 22 LARS OHLY (v) replik:

Herr talman! Viola Furubjelke sade i någon sorts polemik mot mig att konflikter på Balkan inte innebär något militärt hot mot Sverige. Det har jag inga problem med. Jag har aldrig sagt att det är så och har heller aldrig polemiserat mot någon annan uppfattning. Däremot sade jag att jag har svårt att instämma i utrikesministerns uttalande om att Sveriges säkerhetspolitiska läge inte påverkas av kriget på Balkan. Anledningen till det är uppenbar.

Natos bombningar har skett utan legitimitet från FN. FN-systemet har ställts åt sidan. Ryssland har förödmjukats. Vi riskerar att få en etablerad världsordning där USA och Nato som världspoliser bedömer när militärt våld skall användas i mellanstatliga eller inomstatliga konflikter.

Hur skall då de små alliansfria staterna kunna få ett inflytande? Hur skall FN kunna spela en roll i konflikter i Turkiet, Palestina och Israel, eller i alla de konflikter där USA har egna intressen att bevaka?

Självklart påverkas Sveriges säkerhetspolitiska läge av att Nato och USA tar sig denna rätt att själva bestämma när ingripande skall ske.

Anf. 23 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Det är bra att det inte finns anledning till polemik mellan Lars Ohly och mig, som jag gav uttryck för tidigare. Men jag hävdar också att vi ännu inte har sett slutresultatet av den här konflikten – vi är mitt uppe i den.

När Lars Ohly gjorde sitt inlägg noterade jag att han sade att Ryssland har förödmjukats och att FN har ställts åt sidan. Hur förödmjukat Ryssland är och vad det kan komma att innebära tror jag att vi kan få revidera. I dag är Rysslands utrikesminister Ivanov här i Stockholm för att tillsammans med Eduard Kukan, Carl Bildt och Kofi Annan diskutera konflikten i Kosovo. Jag är övertygad om att Ryssland kommer att spela

en avgörande roll när lösningen på den här konflikten så småningom läggs fram. Jag menar att det stärker Rysslands anseende internationellt, och därmed kan det komma på pluskontot i stället.

Jag tror inte att detta på något sätt är allvarligt för det säkerhetspolitiska läget. Däremot är jag också bekymrad över att FN ställdes åt sidan. Det borde självfallet ha skett inom ramen för FN:s säkerhetsråd. Så skedde nu inte. Men det är inte någon regel som har etablerats i och med detta. Det betonade också utrikesministern. Det är ett undantag. Den internationella rätten är inte applicerbar på detta.

Anf. 24 LARS OHLY (v) replik:

Herr talman! Det finns ingen viktigare uppgift internationellt just nu än att stoppa kriget, stoppa bombningarna och stoppa den etniska rensningen i federala republiken Jugoslavien.

Jag är glad över att regeringen har tagit initiativ för att Ryssland skall kunna spela en roll och över att de initiativen också verkar leda till ett engagemang, som möjligtvis kan innebära att Ryssland återtar en ställning i den europeiska säkerhetspolitiken som man har rätt att kräva.

Men fortfarande menar jag att den förståelse som har uttryckts för Natos bombningar och för USA:s agerande har etablerat en världsordning där USA och Nato ges möjligheten och rätten att ställa FN-systemet åt sidan. Självklart påverkar också detta Sveriges säkerhetspolitiska läge.

Anf. 25 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Här delar jag inte Lars Ohlys uppfattning. Den här aktionen från Natos sida och USA:s roll i detta har inte gett rätt att i fortsättningen agera på detta sätt. Detta sade Kofi Annan tydligt ifrån om i dag på morgonen. Det här har Tysklands och Frankrikes regeringar tydliggjort. Det tydliggjordes vid Natos toppmöte. Det är också vår egen regerings uppfattning. Den internationella lagen är alldeles för viktig för att ändras utifrån oundvikliga händelser, om vi kan säga så. Jag menar att det kommer an på oss alla att hävda den internationella rätten. Det är små staters viktigaste verktyg för att de starkastes rätt inte skall råda i världen.

I övrigt håller jag naturligtvis med Lars Ohly om att vi skall göra allt vad vi kan för att få en politisk lösning på kriget i Kosovo. Möjligen har jag en annan ordning när det gäller slagorden: stoppa kriget, stoppa de etniska rensningarna och stoppa bombningarna. Så skulle jag vilja säga det.

Anf. 26 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! Viola Furubjelke ställer en rak fråga till mig: När vill Folkpartiet gå in i Nato? Svaret på den frågan är att det är omöjligt att säga i dag, när det sker eller om det sker. Det är precis det som vi uttrycker både i vår motion och i vår reservation. Jag förmodar att Viola Furubjelke har tagit del av dem, men jag skall ändå upprepa vad som står i reservationen: ”Det finns i dag ingen anledning till att ompröva den militära alliansfriheten, men full handlingsfrihet bör råda inför den fortsatta säkerhetspolitiska utvecklingen i Europa. Skulle Nato utvidgas med de baltiska staterna och Finland kommer frågan i ett nytt läge.” Det är den handlingsfriheten, den öppenheten och den attityden som Folkpartiet har.

Det återspeglas också i den andra fråga som Viola Furubjelke ställer, nämligen om de baltiska staternas medlemskap. Utrikesutskottet skriver så här: ”Sverige har vid upprepade tillfällen uttalat stöd för de baltiska länderna rätt att själva fatta sina säkerhetspolitiska beslut.” Ja, naturligtvis – allt annat vore ju orimligt. Vad vi säger är att när de nu uttrycker en önskan om både EU-medlemskap och Natomedlemskap skall Sverige ge sin support för detta.

Anf. 27 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Min fråga till Karl-Göran Biörsmark är berättigad. När började vi ifrågasätta den gällande säkerhetspolitiska linjen så länge den fortfarande gällde? Det är inte brukligt i något land. Att på det här sättet försvaga, ifrågasätta och därmed underminera den svenska militära alliansfriheten är ett försåtligt arbete från Folkpartiets, Moderaternas och kd:s sida.

Dessutom är frågan berättigad utifrån ett TV-inslag som jag såg i går, där Folkpartiets toppkvinna till Europaparlamentet Marit Paulsen fick frågan om Natomedlemskap och Folkpartiets hållning i detta. Det var fullständigt förvirrade svar. Hon hävdade att detta inte är Folkpartiets mening – nej, Partnerskap för fred handlar det om. Sedan skulle man skydda de baltiska staternas säkerhet inom Partnerskap för fred. Jag undrar hur väl förankrad den här synen är i Folkpartiet, om man verkligen har tillräckligt på fötterna för att gå ut och underminera svensk säkerhetspolitik på det här sättet.

Anf. 28 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! Jag tror att Viola Furubjelke skall använda lite mindre ord när det gäller den svenska alliansfriheten, speciellt mot bakgrund av allt det som har kommit fram under senare tid. När vi tittar tillbaka på Sveriges agerande under årens lopp ser vi hur det nu kommer fram vilka kontakter som i krissituationer har funnits under hand, gömt och hemligt, med både USA och Nato.

Varningen för att vi underminerar alliansfriheten, som Viola Furubjelke för fram, är att ta till stora ord. Den har faktiskt underminerats under flera år. Vår trovärdighet på alliansfrihetens område har därför också underminerats, inte minst av socialdemokraternas partiledare.

Vi har den här öppna attityden. Vi är med i det europeiska säkerhetsarbetet. Vi ser Nato som en naturlig del i detta. Det är omöjligt att i dag säga hur det kommer att se ut om fem–tio år. Men Folkpartiet har attityden att ha dörren öppen för ett Natomedlemskap i framtiden, beroende på vad som händer med Finland, beroende på vad som händer med de baltiska staterna. Den handlingsberedskapen vill vi ha kvar. Vi slår inte igen några dörrar.

Anf. 29 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Socialdemokratin har alltid varit en internationell rörelse. Vi har varit aktiva utrikespolitiskt. Jag har som socialdemokrat absolut ingenting att skämmas för när det gäller vårt förhållningssätt utrikespolitiskt och vad den militära alliansfriheten har inneburit för Sverige. Jag är stolt över Olof Palme. Jag är stolt över Ingvar Carlssons arbete och många andra socialdemokratiska ledares arbete.

Jag hävdar med bestämdhet att den gräns för den militära alliansfriheten som vi har satt vid att inte ingå ömsesidiga försvarsåtaganden ger oss möjligheter att agera relativt fritt på den internationella arenan, tillsammans med de aktörer som vi också finner främjar samma säkerhetspolitiska mål som vi själva omfattar.

Sedan kanske en del saker inte syns fullt ut. Vi hjälpte Sydafrika att bli fritt från apartheid. Det skedde inte öppet. Det skedde i det fördolda. Andra saker har också skett i det fördolda. Historien får utvisa vem som hade rätt eller fel. Jag vill bara återupprepa att svensk socialdemokrati har ett gott samvete. Vi har verkat för fred i Sverige, vi har verkat för fred i världen. Det har vi gjort, och vi kan vara stolta över det.

Anf. 30 JAN ERIK ÅGREN (kd) replik:

Herr talman! Viola Furubjelke hade några frågor till oss kristdemokrater. Vi heter faktiskt kristdemokrater.

Den första frågan gällde svenskt medlemskap i Nato. Jag vill hänvisa till det jag sade i mitt anförande. Det är för närvarande inte aktuellt. Men vi kan inte blunda för den utveckling och de förändringar som sker. Därför menar vi att vi måste vara beredda att förutsättningslöst pröva vår egen relation till Nato.

För ett antal år sedan väckte vi kristdemokrater en motion där vi föreslog att Sverige skulle bli observatör i VEU. Det sade socialdemokraterna nej till. Nu är vi överens om att det är bra att vi är med där. Man bör kunna vara beredd att ändra sig om och när man tycker att skäl finns för det.

Försvaret går att banta. Men det sätt som regeringen nu föreslår att det skall ske på är inte rimligt. Vi får inte heller riskera den kvalitet och de resurser som vi behöver för att på ett fullgott sätt kunna delta i internationella insatser. Försvarspolitiken får inte vara någon form av budgetregulator.

Vården: Om man ser tillbaka på det som har hänt under senare delen av 90-talet kan man konstatera att de besparingar som regeringen har vidtagit har slagit oerhört hårt mot sjukvården. Vården har varit och är fortfarande ett viktigt område för oss kristdemokrater. Det visar våra motioner och det gäller också nu. Det är ett anmärkningsvärt påstående att sjukvården får vara utan pengar. Ett sådant påstående faller på sin egen orimlighet. En enkel titt i våra motioner visar på det. Vården är fortsatt viktig för oss kristdemokrater.

Anf. 31 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Försvaret går att banta, säger Jan Erik Ågren. Ändå är man inte beredd att acceptera de förslag till nedskärningar som regeringen lägger fram. Detta sker i en situation där hela vår omvärld nedrustar och när försvarskostnaderna sjunker kraftigt överallt i hela världen.

Vi sanerade ekonomin. Det innebar att det blev neddragningar i offentlig sektor, däribland sjukvården. Nu behöver vi inte göra det längre. Nu vill vi frigöra medel för att satsa på vården. Men här är inte kristdemokraterna med längre. Man vill fortsätta att lägga pengarna på ett militärt försvar i stället.

Den internationella profilen på försvaret välkomnar vi mer än alla andra. Vi anser att det svenska försvaret har ett gott anseende internat-

ionellt. I fredsfrämjande insatser är svenska soldater efterfrågade. Vi kan med råge uppfylla de uppgifter som vi åtar oss internationellt.

Anf. 32 JAN ERIK ÅGREN (kd) replik:

Herr talman! Om man tittar närmare på vården under de år som har gått under 90-talet, där vi har funnits med, skulle jag vilja påstå att vi har satsat mer på vården. Vi fortsätter att göra det. Vi menar att de besparingar som man gjorde behövde göras, men de slog på ett alldeles för hårt sätt mot vården. Därför satsar vi också nu mer än regeringen gör.

Försvaret går att banta. Men man kan inte göra det på det sätt som regeringen nu föreslår, så snabbt och så oplanerat, skulle jag nästan vilja säga, med de konsekvenser som det medför. Det behövs mer pengar för att klara den omställning som man föreslår.

När det gäller de internationella insatserna är det faktiskt så att vi inte alltid själva har haft de resurser och den materiel som vi skulle behöva för att kunna delta i dem.

Anf. 33 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Jan Erik Ågren säger att vården är viktig. Då vill jag bara avslutningsvis i det här replikskiftet säga: Ta chansen, Jan Erik Ågren, och satsa ytterligare lite pengar, de pengar som vi kan frigöra från försvarsbudgeten!

Anf. 34 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik:

Herr talman! Jag tyckte att Viola Furubjelke lite lättvindigt, nästintill i nonchalanta ordalag, avfärdade några av Miljöpartiets motioner.

När det gäller anslutning till CFE-avtalet vill regeringen avvakta till november. Det finns inga skäl att avvakta eller att hålla denna avvaktande attityd till ett avtal som begränsar militär upprustning. Jag tycker att det förhållningssättet står i bjärt kontrast till hur tidigare socialdemokratiska regeringar har förhållit sig till nedrustningsavtal. När Viola Furubjelke säger att det är att slå in öppna dörrar att föreslå detta förstår jag inte varför vi inte kan ansöka om att få bli en del av detta avtal redan i dag. Jag hoppas bara att andra länder inte följer Sveriges exempel, att inta den här avvaktande attityden.

Viola Furubjelke säger vidare att bara för att vi inte vill vara med i VEU så vill vi isolera oss. Viola Furubjelke vet att det inte är Miljöpartiets politik att isolera sig. Men i stället för som små barn vilja vara med överallt kan man också ha en annan hållning, nämligen att välja var man vill vara med, var man vill samarbeta. Det är det som ligger till grund för Miljöpartiets ställningstagande till var vi vill vara med och var vi inte vill vara med.

När det gäller minröjningen tycker jag att Viola Furubjelke bekräftade det jag sade i mitt tidigare inlägg, nämligen att regeringen slår sig för bröstet för det vi gör. Viola Furubjelke sade att det inte spelar så stor roll om det inte är så många procent av försvarsbudgeten som går till minröjning när det är så mycket vi gör. Men jag tycker inte att det handlar om procent. Det handlar om mindre än 2 ‰. Det finns ingen anledning att göra ett motsatsförhållande mellan det vi satsar och det andra skall satsa. Har vi, som Sverige nu har, bäst teknik i världen på det här

området, och vi är en av världens rikaste stater, tycker jag att vårt bidrag skall stå i proportion till det.

Anf. 35 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! När det gäller CFE-avtalet är Sverige inte part i det avtalet. Det skall omförhandlas och revideras i Istanbul i november. Därefter kan andra inbjudas att ansluta sig. Det är väldigt viktigt och ansvarsfullt att Sverige så noga som möjligt analyserar vilka konsekvenser CFE-avtalet skulle ha för vårt eget försvar, för vår handlingsfrihet, för neutraliteten och för allt det som också Lars Ångström värnar om.

Jag ser ingen anledning att förekomma regeringen i detta arbete. Vi lämnar också en öppning i betänkandet genom att vi säger det. Vi kan i ett senare skede ha en uppfattning när regeringen presenterar sitt förslag. Det finns säkert både fördelar och nackdelar, men låt regeringen i lugn och ro analysera frågan, så kan vi senare komma fram till ett ställningstagande.

Jag finner vårt observatörskap i Västeuropeiska unionen mycket angeläget, inte minst mot bakgrund av att Sverige nu aktivt driver frågan om en utvidgad och bättre utrikes- och säkerhetspolitik. Där vill vi att Västeuropeiska unionen skall fungera på initiativ av EU för att utföra Petersbergsuppgifter. Då är det viktigt att vara med som observatör, att ha insyn och att ha ett ord med i laget när så behövs om Sverige på något sätt är truppbidragare eller poliser. Därför bör vi vara med i VEU.

Anf. 36 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik:

Herr talman! Jag kan bara konstatera att vi har olika uppfattningar, socialdemokraterna och miljöpartisterna i utskottet. Det är bättre att få höra en förklaring än att bara bli avfärdad med att vi är isolationistiska eller minimalistiska. Förklara i stället var skillnaderna ligger!

Jag vill också kommentera Viola Furubjelkes påstående att Miljöpartiet är minimalistiskt när det gäller vapenexporten till skillnad från moderaterna som är maximalister och från socialdemokraterna som på ett klädsamt sätt har placerat sig i mitten.

För oss i Miljöpartiet handlar det i första hand om vart svenska vapen skall exporteras. Det är inte bra som nu sker, att svenska sprängämnen har hamnat i de minor som diktaturen Saddam Hussein har spridit ut över irakiska Kurdistan. Det innebär att svenskt sprängämne varje dag lemlästar i första hand kvinnor och barn i irakiska Kurdistan. Sådan export av sprängämnen är inte bra. På samma sätt är det när svenska vapen i händerna på serber används mot FN-styrkor. Sådan vapenexport är inte bra.

Miljöpartiet är väldigt konsekvent i att vi inte vill att Sverige skall exportera vapen till diktaturer. Det vore bra att få ett uttryckligt stöd för detta från socialdemokraterna. Det är en ståndpunkt som de åtminstone tidigare har intagit.

Herr talman! Slutligen vill jag ta tillbaka mina yrkanden i mitt tidigare anförande. Jag läste fel i papperen. Jag yrkar alltså bifall till reservationerna nr 7, 8 och 11.

Anf. 37 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Jag var kanske lite rapsodisk i mitt första inlägg när jag gick igenom Miljöpartiets reservationer. Det berodde på tidsbrist. Lam-

pan hade börjat att blinka, och då låg det nära till hands att bara klassificera Miljöpartiets reservationer som minimalistiska. Självfallet är jag skyldig Miljöpartiet en förklaring.

När det gäller VEU och CFE har jag redan lämnat en förklaring. Men jag skall också förklara hur vi ser på krigsmaterielexporten.

Socialdemokraterna ställer sig klädsamt mittemellan, säger Lars Ångström. Det må förhålla sig på det sättet, men det har naturligtvis sin förklaring.

Vi anser att Sverige bör ha en krigsmaterielindustri som kan fungera om vi skulle behöva materielen eller en ökning av produktionen. För att ha råd med detta behöver vi också exportera vapen, vilket är väl känt. Exporten är restriktiv. Den omgärdas av riktlinjer som vi är väldigt måna om och som utrikesutskottet upprepar och betonar i årliga betänkanden. Det finns också en rådgivande nämnd som är tillsatt för att granska kritiska ärenden. Nämnden måste ta sin uppgift på fullt allvar och granska ärendena utifrån dessa kriterier.

I korthet innebär det att försvaret är vår sista försvarslinje, som Olof Palme en gång sade. Vi behöver försvaret som en livförsäkring. Därför måste vi ha en krigsmaterielproduktion och därmed också en export, men, som sagt, denna export skall vara restriktiv.

Miljöpartiet och Vänsterpartiet hamnar på ena sidan och tar inte fullt ut ansvar för den säkerhetspolitik som vi till en del är överens om. Moderaterna är för överambitiösa i sin iver att gynna krigsmaterielindustrin utifrån ett annat synsätt än det som jag nyss har redogjort för, nämligen det att vi behöver en krigsmaterielindustri för att själva kunna hålla oss med ett försvar.

Anf. 38 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Våren 1999 är det krig i Europa. I TV ser vi varje dag bilder på förödelsen efter bombningarna, och vi ser också fruktansvärda bilder från flyktingläger och på flyende människor. Vi får vittnesbörd om den ofattbara omfattningen, systematiken och brutaliteten i den etniska resning som sker på uppdrag av Jugoslaviens president Milosovic.

I debatten om Natos insats får vi aldrig glömma att Milosovic kan stoppa bombningarna med omedelbar verkan. Vi skall också komma ihåg att det hela tiden pågår intensiva förhandlingar och ansträngningar för att nå en uppgörelse.

Kriget på Balkan ställer en rad frågor på sin spets. Den viktigaste av alla frågor är att det konfliktförebyggande arbetet måste få mycket större tyngd i det internationella samfundet. Med stor bitterhet kan vi konstatera att den kosovoalbanske ledaren Rugovas icke-våldspolitik inte fick något större internationellt stöd. Först när konflikten eskalerade och övergreppen i Kosovo ledde till UCK-gerillans aktioner togs situationen i Kosovo på verkligt allvar. Våldet segrade alltså. Det är oacceptabelt och ovärdigt en värld som vill kalla sig civiliserad.

Det internationella samfundet saknar kraftfulla instrument för att ingripa i förebyggande syfte, och detta måste ändras, tycker vi. Det är bra att regeringen nu presenterar ett handlingsprogram för konflikthantering. Det är ett steg på vägen, och vi skall noga studera detta. Samtidigt är behovet av ett fungerande FN större än någonsin. För att FN skall fun-

gera bättre behövs det reformer för att man skall kunna möta de utmaningar som världssamfundet står inför.

Vi i Centerpartiet beklagar att FN:s säkerhetsråd genom vissa permanenta medlemmars agerande gjorts oförmöget att tidigt agera kraftfullt i Kosovokonflikten. Vi delar självfallet den förhoppning som FN:s generalsekreterare framförde här i morse, att FN skall återta sin ledande roll. Vetorätten i säkerhetsrådet bör avskaffas, eller i varje fall förändras mot en vetofri kultur som vi hörde här tidigare.

Folkrätten har blivit särskilt aktuell genom Natos bombningar. Det är viktigt att påpeka att vi inte stillatigande kan åse hur folkmord och fördrivning sker. En utvidgning av folkrätten som ger möjlighet att ingripa förebyggande är nödvändig. Det ansvaret måste också gälla konflikter utanför Europa. Vi kan ju med mycket dåligt samvete se tillbaka på t.ex. Rwanda. Det är en av FN:s viktigaste uppgifter att åstadkomma en förbättring när det gäller den typen av konflikter.

Kriget i Kosovo visar också att det behövs en fungerande europeisk krishantering och en säkerhetsordning som också skall kunna omfatta militära insatser. EU behöver bli bättre både på förebyggande arbete och på att hantera kriser med militära medel. Detta är inte detsamma som ett gemensamt försvar eller en gemensam armé. Det gäller att vara ganska varsam med orden i den debatt som nu förs i Europa om krishantering. Europeisk krishantering och gemensamt territorialförsvar är skilda saker.

EU:s förmåga till militära insatser behöver stärkas, och jag vill peka på några villkor som behöver uppfyllas.

Nuvarande men också blivande medlemsstater i EU skall kunna vara militärt alliansfria om de vill. Varje land skall själv kunna avgöra om nationella styrkor skall användas. Mandaten för insatser skall ges av FN eller OSSE.

När det så gäller den militära alliansfriheten menar vi i Centerpartiet att det är den ram som med nu kända förutsättningar bäst förmår tillgodose svenska säkerhetspolitiska intressen. I det konstaterandet finns en handlingsfrihet att från tid till annan anpassa samarbetsformerna.

Sverige samarbetar i dag med Nato på en mängd områden, inte minst i fredsfrämjande internationella insatser. Vår militära alliansfrihet utgör inget hinder för det. Vi menar att stabiliteten i vår del av världen eller vårt lands säkerhet inte skulle förbättras genom ett svenskt medlemskap i Nato.

Herr talman! Vi måste konstatera att det internationella säkerhetspolitiska läget har påverkats av kriget på Balkan. Osäkerheten ökar också i Bosnien, Makedonien och andra omkringliggande länder. Det ställer självklart krav på internationell beredskap. Men Sveriges läge har inte förändrats i form av ökad hotbild mot oss till följd av den här konflikten.

Fortfarande gäller att en invasion av Sverige inom en tioårsperiod inte är möjlig och inte heller sannolik, förutsatt att Sverige har en grundläggande försvarsförmåga. Detta har inte förändrats av kriget i Kosovo eller av att Ryssland bytt premiärminister. Däremot är det angeläget att nära följa Kosovokrigets inverkan på den säkerhetspolitiska utvecklingen i Europa på kortare och på längre sikt.

Detta är Försvarsberedningens huvuduppgift nu som tidigare. Beredningen skall inför höstens proposition om försvarspolitikens inriktning ”kontrollera att de säkerhetspolitiska bedömningarna i 1999 års kontroll-

station består". Uppgörelsen som Centerpartiet träffat med regeringen baseras på de slutsatser om säkerhetspolitiken som Försvarsberedningen presenterat, såvitt jag förstår i full enighet.

Innehållet i den debatteras senare, och jag skall därför inte gå in på det. Jag kan bara beklaga att alla partier inte vill delta i arbetet i Försvarsberedningen. Det är något märkligt, särskilt när det gäller kd, eftersom man säger sig vilja vara med och diskutera säkerhetspolitik.

I det konfliktförebyggande och fredsskapande arbetet i Europa har EU en avgörande roll. EU:s utvidgning österut till länderna i Central- och Östeuropa, inklusive Baltikum, innebär en historisk möjlighet för EU att medverka till ökad stabilitet och säkerhet på vår kontinent. För Centerpartiet är utvidgningen en mycket central fråga.

Samarbetet med Ryssland bör också fördjupas på alla plan för att långsiktigt förankra Ryssland bland Europas demokratiska stater. Inom parentes kan jag säga att Ryssland nu får en betydligt större roll när det gäller konflikthanteringen i Kosovo och kriget på Balkan.

Det är viktigt med intensivt samarbete mellan alla folk. Det är det mest effektiva sättet att förebygga konflikter. Samarbetet i OSSE och Eruoparådet, det nordiska samarbetet och Östersjösamarbetet är andra viktiga instrument för att lösa gemensamma gränsöverskridande problem och för att fördjupa de mellanfolkliga kontakterna. Alla dessa instrument måste användas.

Säkerhetspolitiken måste över huvud taget gå mot förebyggande arbete på det civila planet. Större insatser där skulle spara stort lidande och dessutom ge betydligt större resultat i förhållande till insatta resurser än att komma efteråt och lösa katastrofer och förhindra redan uppkomna krig eller krigshandlingar.

Det är t.ex. betydligt bättre att förebygga att minor läggs ut än att tvingas till enorma ansträngningar för minröjning. Nu finns minorna där. Vi måste fortsätta och utöka arbetet för att befria människor från den terror som utlagda minor innebär.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till hemställan i betänkandet.

Anf. 39 STEN TOLGFORS (m):

Herr talman! Sverige är av både geografiska och säkerhetspolitiska skäl mer beroende av en väl fungerande gemensam utrikes- och säkerhetspolitik i EU än de flesta andra EU-länder. Vi ligger nära Ryssland, och vi är inte Natomedlemmar. Det ligger därmed i vårt nationella intresse att samarbetet kan fungera effektivt och att EU-länderna förmår att exportera stabilitet och säkerhet.

Inte minst gäller detta förmågan att inom ramen för den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken förebygga att krig och kriser uppstår och att tidigt hantera dem om de ändå uppkommer. All erfarenhet visar att inbördeskrig är oerhört svåra att stoppa när de väl har börjat. Det gäller också för etniska konflikter när de gått över styr.

De förebyggande insatserna måste vara lika tidiga som tydliga. I annat fall riskerar vi att få se en rad andra i dag potentiella kriser flamma upp i EU:s närområde. Det är kriser eller konflikter som på det ena eller andra sättet kommer att påverka oss i Sverige och i övriga EU-länder.

Den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken är en mycket viktig faktor för den europeiska fredens och stabilitetens framtid. Men EU:s

betydelse för freden är större än bara GUSP. Den ekonomiska och politiska integrationen är det mest lyckade fredsskapande projektet hittills i historien. Det ömsesidiga beroendet gör inte bara krig otänkbart utan också omöjligt. Det kan inte brytas upp av den starke som lösligare former av samarbete, som när en gång Hitler lämnade Nationernas förbund.

EU är verktyget för Europas snart 50-åriga interna fred, i varje fall om man ser till Västeuropa. Jag tänker naturligtvis på relationen mellan Frankrike och Tyskland, men lika mycket på de tidigare diktaturerna i Spanien, Portugal och Grekland som under tidigt 80-tal med piska och morot leddes mot demokrati och EU-medlemskap.

Utvidgningen är vår tids stora fredsprojekt. En rad tidigare förtryckta folk är på väg mot fullvärdigt medlemskap i EU. Det är fastslaget i fördraget att medlemskap inte är en ynnest utan en rätt för alla Europas länder som uppfyller kraven. Kraven är också tydliga: respekt för demokratins principer, mänskliga rättigheter för t.ex. minoriteter och marknadsekonomi. Det är den värdegemenskap det handlar om.

Det är centralt för Europas fred och stabilitet att den nuvarande utvidgningsomgången snarast utförs, att den sedan följs av andra och att vi vidgar värdegemenskapen. Relationen till länderna utanför den omedelbara medlemskretsen måste präglas av fri handel och politiskt samarbete. Utvecklingen går dithän. Vi har Europaavtal, associationsavtal och handelsavtal. Men Sverige måste vara pådrivande. Särskilt viktigt är att Ryssland inte får isoleras eller lämnas att ensamt möta framtiden. Samtidigt måste betonas att villkoren måste vara lika för alla, och kraven lika för alla länder. Inget land har rätt till egna eller särskilda krav.

De fördragsmässiga förutsättningarna för en effektiv gemensam utrikes- och säkerhetspolitik finns i allt väsentligt där i och med Amsterdamfördraget. Beslutsreglerna har reformerats och en gemensam analysenhet och en enhet för tidig varning har skapats. Det är viktigt. Utan gemensam analys, inget gemensamt agerande. Utan gemensamt agerande heller inte en möjlighet att sätta upp en gemensam kall hand mot aggressorer runtom i Europas närområde.

Rådets generalsekreterare blir en röst och en kontaktperson för GUSP. Men nu är det upp till medlemsländerna att omsätta förutsättningarna i praktiken. För det krävs en bestämd vilja att inte bara på papperet utan också i praktiken skapa ett gemensamt agerande. Det är här som det tidigare har brustit. Debatten i Sverige handlar tyvärr i dagarna mer om reservationer mot vad vi inte vill och inte kan tänka oss än om ståndpunkter som är konkreta om det framtida agerandet och vad som måste göras.

EU är en unik och central aktör därför att samarbetet omfattar alla samhällets delar om än på olika djup och på olika sätt. Där finns förutsättningar att hantera det vida säkerhetsbegreppets alla delar med undantag av det territoriella försvaret. Där finns ekonomiskt samarbete, politiskt samarbete, MR, säkerhetspolitiskt samarbete och Petersbergsuppgifter.

Det är helheten som är det viktiga med EU som organisation för fred och stabilitet. Det är en utomordentligt god grund för ett säkerhetsskapande arbete. Det förundrar mig att de partier och politiker som pratar mest om det breda säkerhetsbegreppet ofta är så avvisande till det viktigaste verktyget för att hantera det breda säkerhetsbegreppet.

I Amsterdamfördraget fördes Petersbergsuppgifterna in i den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken. Det rör sig om humanitära insatser, fredsbevarande insatser, insatser med stridskrafter i krishantering och fredsskapande åtgärder. Det är i sig inget kontroversiellt. Som nämnts tidigare i dag är detta något som FN kan utföra och har kunnat utföra under den tid då Sverige har varit medlem.

EU kan anlita Västeuropeiska unionen för att utföra de beslut som har försvarsmässiga konsekvenser, och VEU kan i sin tur låna strukturer av Nato. Märk väl att det inte är fråga om ett territorialförsvar. Det är inte fråga om att VEU:s artikel 5 skall lyftas in, eller *har* lyfts in, i EU-fördraget. Det varken bör eller kommer att bli så. Det finns ingen enighet mellan medlemsländerna, vilket krävs för att lyfta in artikel 5. Även om vi gång på gång i Sverige hör politiker vara ute och ropa att nu kommer vargen har vi knappast sett några tecken på detta.

Det är av stor vikt att framtida säkerhetspolitiska lösningar inkluderar bevarad transatlantisk solidaritet. Vikten av den transatlantiska solidariteten står inte i motsatsställning till ett ökat europeiskt ansvarstagande för den egna säkerheten.

I många år nu har vi hört politiker prata om vikten av att bygga en alleuropeisk säkerhetsordning. Färre svenska politiker har velat eller kunnat konkretisera vad detta innebär. Min uppfattning, och Moderaternas uppfattning, är att Sverige bör vara med i en alleuropeisk säkerhetsordnings alla delar. Regeringen saknar tyvärr förhållningssätt till centrala delar av detta, t.ex. Natoutvidgningen. Det finns fortfarande frågetecken när det gäller om man är beredd eller inte att stödja de baltiska ländernas strävan efter Natomedlemskap.

EU är, och är i allt högre grad på väg att bli, den alleuropeiska säkerhetsordningens politiska, ekonomiska och efter hand också säkerhetspolitiska kärna. Nato har efter det kalla kriget förändrats och fått en allt viktigare politisk och säkerhetspolitisk roll. Nato är också förändrat i den bemärkelsen att en första utvidgningsomgång har genomförts och att flera nya medlemmar inom kort kan förväntas accepteras – nya medlemmar i vårt närområde. Det faktum att alltfler av våra grannar kommer med i Nato ställer krav på en modernisering av det svenska synsättet. Skall vi fortsätta att stå utanför när grannarna är med? När skall vi ställa oss neutrala? I vilka konflikter som man ser som möjliga skall vi ställa oss neutrala?

Utan Nato saknar Europa strukturer för att agera i fredsbevarande aktioner av större dignitet. Vi saknar de strukturer som krävs för att utföra många av de fredsbevarande uppdrag som man ser behov av nu och som man kan se behov av i framtiden. Utan Nato saknar Europa också ett nödvändigt förpliktigande samarbete för stabilitet och fred. Det är Nato och inte EU som svarar för, och kommer att fortsätta svara för, säkerhetens kärna, dvs. den militära förmågan och allieringen.

EU:s legitimitet i det europeiska fredsarbetet är utomordentligt stor. EU består av 15 mogna demokratier, om några år av 21 och ytterligare några år senare kanske av 26 fria och demokratiska länder. EU har den ekonomiska styrka och storlek som behövs för att attrahera och stimulera länder att uppträda ansvarsfullt. EU har också genom förmedlemskapsstrategin, förmodligen det massivaste stödprogram som världen sett, visat potentialen i att aktivt stödja länders demokratiska utveckling.

Uppgiften nu är att stärka EU:s krishanteringsförmåga. Vi ser att Europa söker sig mot EU-medlemskap. En central uppgift är att finna vägar att integrera länderna i det forna Jugoslavien i det demokratiska samarbetet och i EU. Det är oerhört viktigt att vinna freden. Det är inte en *exit*-strategi som behövs utan en strategi för närvaro i området i allmänhet och på Balkan i synnerhet.

Den svenska säkerhetspolitiska debatten borde inte fokusera på Sveriges historia utan på Europas framtid. Vår säkerhet är beroende av omvärldsutvecklingen. Den kan vi påverka genom att aktivt medverka i byggandet av en europeisk säkerhetsordnings alla delar och genom integrering i de västliga strukturerna av länderna i Öst- och Centraleuropa. Det är en del av det gemensamma ansvar för säkerheten som Sverige måste ta. Vår utgångspunkt måste vara att aktivt medverka till att bygga säkerhet, stabilitet och fred, alltså att se till Europas framtid och inte till Sveriges historia.

Anf. 40 BERIT JÓHANNESSON (v):

Herr talman! Inom Säkerhetspolitiken är det, som inom de allra flesta andra områden, det förebyggande arbetet som är viktigast. Jag blev väldigt glad när Anna Lindh i dag sade det där om att ett grams förebyggande ger kilon tillbaka av faktisk säkerhet i framtiden. Jag håller med om det. Men då måste vi också fylla på vågskålen med förebyggande insatser och ge det förebyggande arbetet än större betydelse och än mer resurser.

Att ge människor möjlighet till försörjning, till demokratisk utveckling och till deltagande är därför den viktigaste åtgärden för att undvika konflikter – och därmed en utveckling där vapen står för argumenten. Efter en väpnad konflikt, då återuppbyggnaden kan starta, är också deltagande och lyhördhet för lokala behov mycket viktigt. I detta arbete kan Sverige spela en mycket stor roll. Det är också väsentligt med kvinnornas behov och att kvinnornas deltagande i det här arbetet stärks. Om kvinnorna får spela en stor roll, och om kvinnors trygghet kan säkerställas, har det stor betydelse för den framtida stabiliteten. I samband med det arbete som regeringen nu genomför i syfte att ta fram ett handlingsprogram för konfliktförebyggande insatser anser jag, herr talman, att kvinnors roll och behov nogsamt bör prövas.

Ett viktigt och nödvändigt villkor för att människor efter ett krig skall kunna flytta tillbaka och utveckla sitt land är att det sker minröjning. Insatser på det här området sker också inom Försvarsmakten. Också Sida och Räddningsverket har budgetar och arbetar inom det här området. Det är därför väldigt svårt att få en överblick över utvecklingen och omfattningen. Det är väldigt lätt att man hänvisar till andras åtgärder och att sammanhangen och samordningen förloras.

Därför vill vi att regeringen årligen för riksdagen presenterar en skrivelse där den svenska internationella minröjningsverksamheten redovisas på samma sätt som sker när man redovisar vapenexporten. Detta är nödvändigt för att vi skall kunna utveckla, utvärdera ompröva och förbättra den svenska minröjningskapaciteten. I samband med denna skrivelse kan ledamöter och partier lägga fram förslag och föreslå förändringar, och ett samlat grepp kan tas i denna viktiga och livsnödvändiga fråga.

Det är också av vikt att den svenska minröjningskapaciteten förbättras. Inom Försvarsmaktens område utgör den, som vi har hört förut i debatten, bara två promille. Om vi menar allvar med att minröjningen är viktig måste detta också avspeglas i budgetens siffror. Vänsterpartiet har lagt fram ett konkret förslag om att vi skall utöka minröjningskapaciteten inom Försvarsmakten från 70 miljoner kronor till 200 miljoner kronor per år.

Människor kan inte i generation efter generation vänta på återflyttning och på att kunna bruka jorden. Många liv, oftast unga, går till spillo. Det resulterar ofta i ett liv som handikappad. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 9 under mom. 12 av Vänsterpartiet, Folkpartiet och Miljöpartiet och också till reservation 10 under mom. 12 av Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

Lars Ohly tog i sitt anförande upp lite grann om vapenexporten. Jag skall fortsätta lite i den andan. Mot bakgrund av det samband som finns mellan krigsmaterielexport, krig och flyktingproblem har Vänsterpartiet sedan många år tillbaka förslagit en successiv avveckling av svensk krigsmaterielexport. Vi har också krävt att den svenska vapenindustrin successivt skall övergå till civil produktion. Därför kan vi instämma i Miljöpartiets reservation 11 under mom. 14 i den delen.

Trots denna grundinställning vill vi ha synpunkter på den svenska försvarsindustrin. Vi vill kunna påverka den export av vapen som sker här och nu. Med ett minskat svenskt försvar följer att vi inte kan ha en försvarsindustri som under det kalla krigets dagar. Antalet anställda inom försvarsindustrin har minskat successivt och många försvarsindustrier arbetar också hårt på en omställning till civil produktion. Det här är bra.

Regeringen har dock ett ansvar för att den här industrin kan få ett särskilt stöd för sin omläggning. Också den sociala situationen på de orter som drabbas av åtgärder måste uppmärksammas och ges ett utvecklande stöd.

Det har också kommit in mycket utländskt ägande, och alltfler samarbetar över gränserna. Detta får till följd att svenska vapen produceras i andra länder. Svenska komponenter ingår i andra länders vapen och vice versa.

Därför behövs det regler som de svenska för att kunna hålla en sträng kontroll även över hur vapen används och över vem man exporterar till.

I Sverige är reglerna för vapenexport jämförelsevis stränga. I utskottets skrivning står det att man fäster stor vikt vid att en samsyn växer fram, en sådan samsyn vad gäller krigsmaterielexport som i stor utsträckning baseras på ett restriktivt synsätt av det slag som Sverige tillämpar i dag.

Vi tycker att det är en för svag skrivning. Skrivningen ”baseras på” ger utrymme för en mindre restriktiv hållning som vi inte kan gå med på. Därför anser vi att ett viktigt villkor för svenskt deltagande i ett utvidgat europeiskt försvarsindustrisamarbete är att den svenska hållningen avseende exporten kan upprätthållas.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till Vänsterpartiets reservation 13 under mom. 16.

Anf. 41 ÅKE CARNERÖ (kd):

Herr talman! I mitt anförande kommer jag att behandla det avsnitt som handlar om inriktningen av Sveriges deltagande med totalförsvarsresurser i det internationella säkerhetssamarbetet, och jag vill särskilt betona närområdet.

Jag yrkar bifall till reservation 6.

Även om invasionshotet i dag ter sig avlägset kan vi inte utesluta riskerna för hot mot svenska intressen i omvärlden. Vid kriser i vårt direkta närområde kan Sverige på kort sikt bli föremål för begränsade militära operationer eller hot om sådana. Vi måste därför ha en god förmåga att hindra att en konflikt sprids till svenskt territorium genom att hävda våra nationella intressen och säkerställa att vi kan stå emot olika militära påtryckningar. En grundkapacitet måste alltså finnas som med stor flexibilitet kan möta olika hot var de än sker i närområdet.

Säkerheten i Sveriges närområde spelar en central roll vid utformningen av vår säkerhetspolitik. Österut kvarstår en politisk osäkerhet och därmed ett hot mot säkerheten. Genom ett starkt samarbete med våra grannländer i Östersjöregionen kan vi bidra till att förbättra hotbilden och förebygga konflikter. De baltiska ländernas försvarsförmåga kan stärkas och utvecklas genom stöd till deras uppbyggnad av totalförsvar och andra säkerhetsfunktioner. De bör även stödjas i strävan att bli medlemmar i EU, något som i högsta grad bidrar till deras säkerhet. Att inlemma Ryssland, Tyskland och Polen i ett brett Östersjösamarbete ligger också i linje med kristdemokraternas uppfattning.

Huvudmålsättningen för svensk säkerhetspolitik är att hindra att kriser uppstår eller att bidra till att kriser, särskilt i närområdet, begränsas.

Herr talman! Effektiva och snabba svenska fredsfrämjande insatser kräver anpassning till internationell standard vad gäller metoder och materiel. Detta förbättrar våra möjligheter till säkert deltagande för våra civila och militära styrkor samtidigt som Sveriges säkerhet ökar.

Den av Nato med partnerländerna utvecklade standarden för samverkan utgör en viktig grund för utvecklingen av Sveriges förmåga. På sikt bör sådan interoperabilitet nås att svenska förband kan ingå i Natoledda krishanteringsinsatser. Kristdemokraterna betonar därför att det är ett klart svenskt intresse att det svenska totalförsvaret utvecklar förmåga till samverkan med andra länder bl.a. genom teknisk anpassning, utbildning och samövningar.

Deltagande i fredsfrämjande och humanitära insatser ökar trovärdigheten beträffande den svenska säkerhetspolitiken och ambitionen att tidigt försöka dämpa motsättningar och förhindra att kriser utvecklas till öppna konflikter. Genom att ha en hög beredskap för att avdela lämpliga militära och civila enheter till internationella operationer får vi möjlighet att påverka i olika säkerhetspolitiska forum samtidigt som svenska förband i internationell tjänst får viktiga internationella erfarenheter.

En viktig förutsättning för att kunna skapa respekt i internationella sammanhang är att den personella och materiella kvaliteten hos de avdelade enheterna håller en hög standard. Kan detta tillgodoses, genom att enheterna direkt kan hämtas från den organisation som utformas för nationella försvarsuppgifter, ökar också respekten för det svenska totalförsvaret. Kristdemokraterna vill därför betona vikten av att verksamheten i totalförsvaret tillgodoser de krav som det internationella engage-

manget ställer. Krav på hög säkerhet och skydd samt god operativ förmåga vid internationella insatser medför att vi även stärker vår nationella försvarsförmåga.

Herr talman! Multifunktionella fredsfrämjande och humanitära insatser ställer stora krav på ett nära samspel mellan civila och militära resurser. Förmågan att delta i fredsframtvingande insatser skall utgöra grunden i utvecklingen och utbildningen av olika krigsförband. Regeringen menar att Sverige bör kunna delta i den fredsfrämjande och humanitära verksamheten på största möjliga bredd med de resurser som står till förfogande. Vi kristdemokrater vill att resurser avsätts som leder till att Sverige kan avdela förband från alla försvarsgrenar till internationella operationer.

Härvid är det fortsatta nordiska samarbetet viktigt för att tillvarata de nordeuropeiska intressena på bästa sätt. Genom att de nordiska länderna samövar sina fredsfrämjande förband blir dessa mer effektiva och intressanta vid större insatser. I propositionen anges gemensamma insatser i Östersjöområdet och i Arktis- och Barentsområdet, vilket bl.a. kräver uthålliga marina resurser. Regeringen säger också att samarbetet bör utvecklas dels genom upprättandet av en nordisk fredsfrämjande brigad, dels avseende sjö- och flygstridskrafter.

Konsekvenserna av detta är att Sverige vid internationella insatser bör bidra med samtliga typer av stridskrafter som skall ingå i den framtida insatsorganisationen.

I samband med internationella kriser är de uppgifter som åligger markstridsförband synnerligen påtagliga. Sverige måste därför satsa på sådana förband som flexibelt kan anpassas till aktuell uppgift. För att vi skall kunna få en modern försvarsmakt som är interoperabel med andra länders måste samtidigt utvecklingen av sjö- och luftstridskrafternas förmåga att delta i fredsframtvingande operationer i vårt närområde fortsätta. De aktiviteter som vi väljer att delta i bör därför bidra till att stärka vår förmåga att samverka med Nato- och partnerländerna.

Detta är ett sätt att bibehålla och utveckla kompetens och operativ förmåga över hela skalan, från fred till krig. Vi stöder därför en fördjupning av det praktiska regionala PFF-samarbetet med övningar i vårt närområde. I takt med att sjö- och flygstridskrafterna får en allt bättre samverkansförmåga tror jag att efterfrågan kommer att öka.

Delar av sjö- och flygstridskrafterna har i dag en sådan interoperabilitet, en sådan samverkansförmåga, att de med begränsade kompletteringar kan utnyttjas. Ju bättre och bredare interoperabilitet vi får, desto färre förberedelser inför övningar och internationella operationer behöver göras.

Jag yrkar bifall till reservation nr 6.

Anf. 42 MARGARETA VIKLUND (kd):

Herr talman! I mitt anförande kommer jag att centrera mig på situationen på Balkan. Jag vill också inledningsvis meddela att jag yrkar bifall till reservation nr 6.

Överbefälhavare Owe Wiktorin har hos regeringen hemställt om en omprövning av den gällande säkerhetspolitiska bedömningen och att därmed sammanhängande planeringsförutsättningar skall göras före beslut om försvarets inriktning; detta med tanke på bl.a. situationen på

Balkan, vilken enligt ÖB måste ges en förnyad säkerhetspolitisk bedömning.

Kristdemokraterna anser att det är positivt att även ÖB har en med oss överensstämmande uppfattning om att det säkerhetspolitiska läget kanske inte är så glättigt som bl.a. regeringen vill påskina.

Herr talman! Att vi går in i det nya årtusendet med ett så sargat Europa som vi kommer att göra var det väl ingen som kunde tro när Berlinmuren föll, järnridån lyftes bort, SALT-avtal och andra avtal ingicks, länderna öppnade sina gränser mot varandra, olika försvarsorganisationer sträckte sina armar mot de nyfunna vännerna i öst, diktaturerna föll och kommunismen klappade ihop.

Den akuta situationen för Kosovo är i dag katastrofal. Den kosovoalbanska befolkningen drivs ut på vägarna som boskap, jagade av tungt beväpnade militära fordon utan att i princip ha någonstans att ta vägen. Män, kvinnor och barn tvingas fungera som levande sköldar till serbernas militär- och ammunitionsförråd. I rapporter sägs att minst 250 000 kosovoalbanska män har försvunnit, dvs. de har troligen dödats. Även om ca 600 mycket illa medfarna män häromdagen stapplade in över gränsen till Makedonien och ungefär lika många till Albanien ändrar det ändå inte nämnvärt på antalet försvunna män. De som nu kommit till gränsen hade varit internerade i fängelse, torterats och misshandlats. De var både psykiskt och fysiskt misshandlade och nedgångna.

Herr talman! Situationen är så fruktansvärd att ögats näthinna, örats hörselnerver, hjärnas celler inte klarar av att ta in hela den fruktansvärda situation som i dag råder på Balkan. Men jag anser att vi måste, och vi måste reagera och protestera.

Det skräckscenario som många av oss som kämpar för mänskliga rättigheter sett framför oss skulle kunna bli verklighet har blivit det. Men det har blivit ännu värre än vad vi hade kunnat föreställa oss.

Frågan är om Kosovokriget hade kunnat förhindras och varför det i så fall inte skedde. En förklaring är att Europa vid den tid då det forna Jugoslavien upplöstes befann sig i något slags euforisk yra efter Berlinmurens fall och kommunismens upplösning. Glädjen över vad som hänt, över att det kalla krigets dagar var slut, över att Tyskland höll på att förenas skymde det mörka som också fanns i bilden. En annan orsak är att EU inte var särskilt starkt vid den tiden och fullt upptaget av att bygga upp sin egen organisation.

Herr talman! Sveriges försvars- och säkerhetspolitik är två områden som ligger mycket nära varandra. Sveriges försvarspolitik är, sett med mina ögon, helt beroende av vilken säkerhetspolitik vi har och vad den i sin innersta kärna egentligen står för.

Kriget i det forna Jugoslavien 1991–1995 var ett vidrigt angrepp av Serbien mot tre stater som enligt den Jugoslaviska konstitutionen hade rätt att bli självständiga om de så ville. Värt att notera är att dessa länder förklarade sig självständiga efter demokratiska val.

Med tanke på vad Serbien åsamkade dessa länder, något som också gav Nato och EU en dyrköpt erfarenhet, valde Nato och EU denna gång att inte låta Serbien föra dem bakom ljuset. Vetskapen om att det fanns detaljerade serbiska planer på att terrorisera den kosovoalbanska befolkningen och på så vis få den att fly fick Nato och EU att agera.

Argumentet att Nato år 1999 folkrättsvidrigt har angripit en stat, Serbien, som inte har angripit en annan faller platt till marken. Kosovo hade förutom formell självständighet, som Milošević tog ifrån Kosovo 1989, alla attribut som en självständig stat kan tänkas ha. De länder som dogmatiskt framför argument om brott mot folkrätten är Ryssland och Kina, länder som gärna vill fortsätta att förbehålla sig rätten att brutalt slå ned anspråk om självständighet i exempelvis Tjetjenien och Tibet.

Att FN:s säkerhetsråd inte förmådde att enas om sanktioner mot Serbien borde egentligen inte ha skett. Serbiens angrepp mot Kosovo är ett självklart brott mot FN-stadgans skrivning om alla folks rätt till självbestämmande. Således borde FN:s säkerhetsråd ha agerat. De fem permanenta medlemmarna har vetorätt, men den får bara användas ifall egna nationella intressen hotas. I detta fall fanns inga sådana intressen som man behövde agera för.

Herr talman! Självfallet skall inte FN sättas ur spel när det gäller att lösa internationella konflikter. FN som ramverk för att organisera och skapa en stabil värld har stor relevans. Men vi vet att FN inte fungerar tillfredsställande på grund av att dess medlemsländer inte har givit organisationen tillräckligt med medel och befogenheter. Målet måste vara att stärka FN. Men detta är ett långsiktigt mål och vi kan inte alltid vänta på att det skall uppnås. Vi måste också handla, och ibland snabbt.

I det forna Jugoslavien, mellan åren 1992 och 1995, förnedrades FN av Serbien trots lovvärda insatser. Handfallen och utan förmåga att hindra de vidriga övergreppen mot exempelvis Srebrenica och Zepa tvingades man att lämna dessa städer. Sarajevo bombades och besköts dagligen av serberna utan att FN kunde hindra det. Inte heller kunde FN sätta stopp för koncentrationslägret Omarska eller massakrer som den i Stupni Do. Först när av FN sanktionerad Natotrupp intervenerade på marken och i luften vände serbernas krigslycka.

Herr talman! Folkrätten är inte enbart den självständiga statens suveränitet utan framför allt folkens rätt att få bli behandlade i enlighet med de mänskliga rättigheterna. I FN-stadgan finns en spänning mellan dessa två begrepp, men vi tycks mer och mer gå mot en tolkning där människans rätt till liv, värdig behandling och frihet får större betydelse än gränsernas relativa banalitet. Begreppet suveränitet kan väl rimligen bara ha ett värde om det bidrar till att skydda människornas integritet. Territoriell okränkbarhet får inte vara tyranniets hånfulla argument för att avvisa krav på att avrättning, tortyr, våldtäkter och fördrivning skall upphöra.

Vem vet, om serberna hade behandlat kosovoalbanerna väl från början hade kanske strävandena efter självständighet inte blivit så starka. Varför skall serberna hävda sin sätt till hänsynslöshet och hänvisa till turkarnas behandling av kurderna när de i stället kan sträva efter den korrekta behandling av minoriteter som finns i flertalet andra europeiska länder? De allra flesta länderna i Öst- och Centraleuropa vill tillhöra den fredliga och demokratiska sfären och strävar efter medlemskap i EU. Många av dessa länder har en eller flera minoritetsgrupper som man

Sveriges säkerhetspolitik

strävar efter att etablera godkända politiska och kulturella villkor för. Exempel är de baltiska staterna och ryssarna, Slovakien och dess ungrare, Rumänien och dess romer.

Herr talman! Även om olika nyanser finns måste man konstatera att stödet för Natos intervention varit stort. Bland dem som visat stöd är majoriteten länder i säkerhetsrådet, samtliga EU-länder, samtliga kandidatländer till EU, majoriteten av folkopinionen inom EU m.m. Intressant är att också kosovoalbanerna är för bombningarna trots att de tidvis farit mycket illa av dem.

Jag blev alldeles nyligen, för kanske tio minuter sedan, uppvaktad av en delegation kosovoalbaner som lämnade en skrivelse i dag till Kofi Annan och även till utrikesminister Anna Lindh med just det krav som jag nu har framställt.

Herr talman! Genom de ord jag nu har framfört, som bara kan bli summariska och rapsodiska, har jag velat peka på att det säkerhetspolitiska läget inte är särskilt gott. Även om profilen på det jag sagt varit riktad mot situationen i Kosovo har jag ändå perifert nämnt olika situationer som ytterligare bekräftar att vi i Sverige på intet sätt kan luta oss bekvämt bakåt i fåtöljen, se på vad som händer i omvärlden och med några gester vinka bort den fruktansvärda scenariot från sinnevärlden. Vi får inte tro att det inte också gäller vår egen säkerhet.

Herr talman! Kampen för demokrati, mänskliga rättigheter och folkrätt i ordens djupaste bemärkelse måste gå vidare. Den får aldrig sluta. Sverige finns med i EU och FN. En viktig del av vår utrikes- och säkerhetspolitik måste vara att få de länder som nu kämpar mot varandra in i olika internationella organisationer och gemenskaper.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 10 §.)

6 § Verksamheten inom Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) under 1998

Verksamheten inom OSSE under 1998

Föredrogs
Utrikesutskottets betänkande 1998/99:UU9
Verksamheten inom Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) under 1998 (skr. 1998/99:56)

Anf. 43 TONE TINGSGÅRD (s):

Herr talman! Det är väl inte troligt att det blir så mycket debatt kring det här betänkandet. Utrikesutskottets betänkande nr 9 är kort, och där finns inga reservationer. Det är baserat på en skrivelse från regeringen om verksamheten inom OSSE under 1998, och den skrivelsen har i sin tur inte föranlett några motioner.

Det känns ändå angeläget att ägna några ord och några minuter åt den verksamhet som OSSE bedriver, så här mittemellan den säkerhetspolitiska och den försvarspolitiska debatten.

Under de senaste åren har betydelsen av OSSE:s verksamhet på fältet kommit att understrykas. Det handlar om valobservationer i de nya demokratierna och om OSSE:s högkommissarie för nationella minoriteter.

Det rör sig om de många missionerna ute i de olika medlemsstaterna, som sysslar med allt från språkfrågor i Estland till medling mellan Sydossetien och Georgien. Det handlar om möten parlamentariker emellan som är institutionaliserade i den parlamentariska församlingen.

Sammanfattningsvis är det fråga om en gedigen insats för demokratiuppbyggande och till skydd för mänskliga rättigheter, vilken därmed är konfliktförebyggande. Den åstadkoms med mycket blygsamma ekonomiska resurser.

Självklart är ingen organisation så bra att den inte kan bli bättre. De problem som OSSE står inför liknar mycket dem som behandlas i diskussionen om reformeringen av FN. Hur skall man hitta beslutsformer som alla kan acceptera men som ändå gör att en enskild stat inte kan motsätta sig för den impopulära beslut? Hur skall man bredda basen och det folkliga stödet för OSSE:s verksamhet? Kan man på ett bra och inbjudande sätt kritiskt följa upp vad som händer med de rekommendationer som OSSE utfärdar t.ex. i samband med valobservationer?

Vi som tillhör det svenska parlamentets OSSE-delegation tycker att det är angeläget att stärka både inflytande och roll för parlamentarikerna på hemmaplan och ute i världen. Vi tycker också att det är viktigt att väcka intresse för våra frågor hos resten av parlamentet. Allt detta hjälper till att stärka OSSE:s roll. Vi har under den senaste tiden lärt oss vikten av detta.

Men jag tror att det då också är väsentligt att ta fasta på det som regeringen framhåller i sin skrivelse till riksdagen, att det gäller att göra det på ett sådant sätt att man integrerar olika internationella forum, så att man får till stånd ett tätare samarbete mellan de olika organen – OSSE, FN, EU, VEU, Europarådet och Nato – där varje organisation får göra det som den är bäst på. Det måste vara en huvuduppgift för de närmaste åren, och arbetet med den skall helst starta nu.

Herr talman! Jag är mycket väl medveten om att det här inte är rätt tillfälle för synpunkter på budgeten, men jag tycker ändå att platsen är ganska väl vald för att uttrycka ett litet önskemål. Jag är naturligtvis hundraprocentigt för den överenskommelse som har träffats mellan Centern och Socialdemokraterna om försvaret, en uppgörelse som i sin snara förlängning syftar bl.a. till att Sverige skall ha en större beredskap för insatser av internationell karaktär, men jag vill ändå ge uttryck för en önskan. Av de många miljarder som kan sparas på försvaret skulle åtminstone några miljoner kunna tillföras OSSE, som en välbehövlig förstärkning och ett erkännande av de insatser som görs. Det skulle också ligga en viss värdefull symbolik i det.

Jag har inga invändningar mot utskottets förslag att lägga regeringens skrivelse om OSSE till handlingarna, men jag vill uppmana alla: Läs den gärna först och se vilken spännande och mångsidig organisation OSSE är!

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 10 §.)

7 § Försvarspolitiken

Föredrogs
Försvarsutskottets betänkande 1998/99:FöU5
Försvarspolitiken (prop. 1998/99:74 delvis)

Anf. 44 HENRIK LANDERHOLM (m):

Herr talman! Våren är kommen och därmed kammarens i det närmaste årliga vårdebatt om försvarspolitikens långsiktiga inriktning. För att apostrofera min företrädare Arne Andersson har vi den något märkliga vanan att årligen fatta långsiktiga försvarsbeslut. Så skedde vårarna 1995, 1996 och 1997 – den gången som följd av de då anmälda bristerna i tiomiljardersklassen. Inte heller förra våren slapp vi undan. Då handlade den långsiktiga debatten om behovet av ett nytt försvarsbeslut i stället för det av 1996 års modell, som hade havererat enligt alla partiers utom Centerns och Socialdemokraternas mening.

Som vanligt sedan det socialdemokratiska maktövertagandet 1994 börjar även dagens beslut i fel ände av det som borde vara en rationell beslutsprocess. 1994 avsattes en årlig besparing på 2-miljarder med 2 extra miljarder i minne, med brasklappen ”om den säkerhetspolitiska utvecklingen så tillåter”. Försvarsberedningen levererade snabbt och villigt en sådan tillåtelse, och den första tioprocentiga nedskärningen var ett faktum. Detta skedde innan någon definierat vad vi behövde, än mindre visste vad pengarna skulle räcka till.

År 1997 fattades pengar för att uppfylla försvarsbeslutets intentioner, och med riksdagsbeslutet våren 1998 fortsattes den inslagna vägen och ambitionsnivån sänktes ytterligare.

Så till årets händelsutveckling. I januari 1999 fastslog Försvarsberedningen utan någon som helst koppling till kunskap om vad pengarna skulle räcka till att substantiella besparingar skulle kunna göras. Beställaren – regeringen – kom relativt snabbt överens med Centern och fick slutligen godkännande från Miljöpartiet och Vänstern. Formellt uppsattes som årligt sparmål ytterligare 4 miljarder – i verkligheten närmare 6 miljarder i jämförelse med planeringsförutsättningarna i 1996 års försvarsbeslut.

Samtidigt försvan 1996 och 1998 års enhälliga löften från riksdagen när det gällde kompensationen för den likviditetsindragning som följde på anslagsförordningens införande. Detta löftesbrott i mångmiljardklassen – utöver den årliga nedskärningen i nästa försvarsbeslutsperiod – tänker riksdagsmajoriteten i dag driva igenom, kosta vad det kosta vill.

Den nedskärning som i dag expedieras tycks nämligen få rent orimliga konsekvenser, om man skall lita till förra veckans underlag från Försvarsmakten. En halvering av flottan och ett avskaffande av kustartilleriet kombineras med en armé som är en tredjedel så stor som i 1996 års försvarsbeslut. Jag vill inte tro att det var regeringens avsikt. Ännu finns tid att kränga sig ur grönvänsterns grepp. Att svenskt försvar tagits som gisslan av två – förvisso i olika grad men ändock – rent försvarsfientliga partier är djupt olyckligt.

Herr talman! När en del av Europa står i brand och hundratusentals européer flyr från sina hem undan etnisk rensning och flygbomber minskar Sverige sina ekonomiska satsningar på freden. Det är en orimlig

prioritering av ett land som under decennier har stått och talat för internationell solidaritet. Också utvecklingen i närområdet präglas av större osäkerhet i Kosovokrigets spår.

Rysslands nye premiärminister Stepasjin – för övrigt general – förordade samma dag som han valdes höjda ryska försvarsanslag, från 2,8 % till 3,5 % av BNP, med uttrycklig hänvisning till Kosovo. Men kanske är regeringen så fast i sin säkerhetspolitiska glädjekalkyl att ingenting tillåts påverka den.

Anslagen för militära insatser utomlands har minskat kraftigt sedan socialdemokraterna tog över regeringsmakten 1994. I början av 90-talet satsades närmare en miljard på fredsfrämjande åtgärder, under det att årets budget hittills stannar vid 392 miljoner. En insatsstyrka av bataljonsstorlek i Kosovo har det hittills inte funnits pengar till. Därför är inriktningen fortfarande – mot bättre vetande – en halvmesyr tillsammans med Finland. Pengar för denna anvisas i tilläggsbudgeten.

Visst skall vi verka tillsammans med våra nordiska bröder och andra grannar runt Östersjön, men för att kunna möta de allvarligaste utmaningarna i fredsframtvingande uppdrag krävs gemensamma – inte löst sammansatta – förband. Det förslag om en gemensam nordisk brigad som Carl Bildt framförde för snart fem år sedan befinner sig fortfarande på ritbordet. Varför händer så lite? Varför blir regeringens ord så sällan handling också på det här området?

Om det nu bara handlade om försvaret av Sverige skulle det vara en aning lättare att förstå regeringens försvarspolitik. Att det traditionella hotet har minskat är obestridligt. De rent militära möjligheterna att genomföra en brett upplagd invasion över luft, över hav och över gräns ter sig i dag små. Men varje väpnat angrepp, oavsett styrka och storlek, som besätter eller utnyttjar en del av vårt territorium till lands eller till sjöss är en invasion. Varje tänkbart väpnat angrepp, stort eller litet, måste kunna mötas med ett realistiskt hopp om att vi ensamma eller tillsammans med andra kunna slå tillbaka angreppet. Och varje kränkning, avsiktlig eller oavsiktlig, måste också kunna avvisas.

Det har åtskilliga gånger hävdats att invasionsförsvaret skall avskaffas. Men att invasionsförsvaret förändras får inte förväxlas med att vi skulle sluta att försvara Sverige. Det är och förblir försvarets viktigaste uppgift.

I dagens Europa saknas inte säkerhetspolitiska utmaningar. Lidandet på Balkan är ett relevant exempel och försöken att inlemma det befriade öst i en demokratisk gemenskap på marknadsekonomins och rättsstatens grund är ett annat. I detta arbete spelar stridskrafter, till skillnad från förr, en stor roll.

Det finns också andra skillnader mellan nu och då. Förr var hotet det ensamt styrande. Också det var självklart när ett topprustat Sovjet stod berett att kasta sig över vårt land men är mindre angeläget i dag.

Vår fråga är nu: Hur förmår vi att förändra försvaret från det helt hotstyrda till en mer flexibel och allsidig organisation som kan så mycket mer än att bara möta *en* tilltänkt fiende? Detta är nyckelfrågan inför det stora försvarsbeslut som avgör försvarets utformning för lång tid framöver.

Militär förmåga spelar roll, oavsett vad vi naiva svenskar tycker, i det mellanstatliga umgänget. Det spelar roll också på andra politiska områ-

den. Ett aktuellt exempel på att det har betydelse är det ursprungligen brittiska förslaget att inom EU:s ram förstärka den europeiska militära krishanteringsförmågan, tillkommet på Tony Blairs initiativ. Förslaget har vid sidan av de starka sakliga skäl som finns för detta åstadkommit att Storbritannien återkommit som en EU-aktör som tas på avsevärt större allvar än tidigare. Militär styrka används alltså för att skapa inflytande också på andra politiska områden.

De ökade anspråken på att vi skall delta i internationellt säkerhetssamarbete är verkliga. Det räcker inte med besvärjelser. När det gäller omformningen av svenskt försvar från enbart försvar till både försvar mot väpnade angrepp – med andra ord olika typer av invasion – och försvar som militärt instrument för att i bredare bemärkelse hävda Sveriges säkerhetsintressen räcker det inte med ord.

I den verklighet som i förra veckan presenterades i form av Försvarsmaktens underlag till det lilla som tycks bli kvar av svenskt försvar halveras ambitionsnivån vad gäller deltagande i internationella insatser. Och i propositionen – bejakad av utskottsmajoriteten – prioriteras internationella insatser med flyg- och sjöstridskrafter ned, trots att förmågan i dessa finns inbyggd på ett helt annat sätt än i arméns nuvarande struktur. Man måste ställa sig frågan: Varför? Varför göra denna tydliga klassning i A- och B-lag inom det militära försvaret? Erfarenheterna från Balkan har tung säkerhetspolitisk bäring, men får inte tillåtas att låsa bilden av vilka förband och förbandstyper som kommer att behövas för internationella insatser i framtiden. Här behövs ett bredare anslag.

De utmaningar som framtidens militära instrument måste klara av är i många stycken större än under det kalla krigets förutsägbara krigsfall. Planeringen och förbandens förmåga kräver långt mer av dynamik, förutseende och flexibilitet. Utgångspunkterna för våra egna stridskrafter måste vara tillräcklig förmåga att möta varje tänkbart hot i dag, samtidigt som vi snabbt kan bygga upp vår förmåga att solidariskt bidra i fredsfrämjande insatser. Men försvaret måste också ha förmågan att växa sig starkare inbyggd. Varför? Jo, därför att fyra brigader försvarar inte Sverige, lika lite som tolv ytstridsfartyg eller fem ubåtar gör det. Det val som Sverige måste göra är att kombinera förmågan att lösa dagens uppgifter – i första hand i närområdet, i andra hand i resten av Europa – med inbyggd kompetens till växande och utveckling för att möta framtidens hot.

Att ÖB:s förslag, oavsett antalet avvikande meningar, är ett försök att lösa en omöjlig ekvation står klart. Hur skall ett fortsatt stort flygvapen, med allt vad det kräver av beväpning och utbildning, kunna rymmas inom de mycket snäva ramar som försvarsministern anvisat utan att det drabbar sans och balans i försvaret? Och hur skall den vällovliga ambitionen att höja vår internationella insatsförmåga kunna bli verklighet när hela försvaret dräneras på kraft och kompetens? Vem vet vad som egentligen blir kvar av denna förmåga när det hela står klart? Den partiella avrustningen är så omfattande att ingen nu kan överblicka dess konsekvenser. Man får inte underskatta risken för systemkollaps när osäkerheten kring en mängd avgörande faktorer är så grundläggande. Den logiska slutsatsen av förra veckans underlag från Försvarsmakten skulle vara att börja på ny kula, och den här gången i rätt ände av beslutsprocessen.

Låt mig så slutligen kommentera stridskrafternas framtida utveckling, först armén som stått i centrum för den senaste tidens debatt.

Regementskramare kallades ju förr med rätta de som värnade kaserner före krigsförband. I dag, menar jag, finns det anledning att omvärdera den militära infrastrukturen. För en liten insatsorganisation utformad efter dagens behov krävs en kompetensbärande infrastruktur. Ett större antal utbildningsplattformar kopplade till ett litet men avsevärt mer aktivt krigsförband – kanske en bataljon/bataljonsstridsgrupp – i stället för de storgarnisoner som många drömmer om är ett koncept som är värt att pröva.

Att armén blir mindre är oundvikligt. Men för den dvärgarmé som nu skisseras är betydelsen av inneboende växtkraft ännu viktigare än förr. För detta krävs långt bättre förutsättningar att sätta upp många fler förband i såväl ett- som femårsperspektiv.

Försvaret av svenskt luftrum är fortfarande centralt. Gripen spelar här en huvudroll. Antalet flygplan ligger fast i och med det kontrakt som staten skrev med IG JAS 1997. Även om Gripen blir det sista svenska stridsflygplanet blir flygindustrin en nationell tillgång även i framtiden. För att Gripen skall kunna möta också framtidens hot krävs den kompetens som industrin i dag bistår oss med. Att tro något annat vore verklighetsfrämmande.

Självfallet bör varje möjlighet att minska driftskostnaderna också för flygets förband tas till vara. Inte en flygtimme mer än nödvändigt skall produceras. Antalet insatsförband bör självfallet minska till förmån för planerad uppväxling.

Modernt luftvärn måste till för ett komplett luftförsvar. Den förmåga till luftherravälde som jag här har beskrivit är nödvändig också för att marin- och markstridskrafter skall komma till verkan. I den bemärkelsen menar jag att den pågående försvarsgrensstriden är direkt kontraproduktiv.

De marina förbandens antal får enligt min mening inte underskrida den gräns där Sveriges kontroll över och insatsförmåga i Östersjöområdet ifrågasätts. Denna gräns och förmågan att delta i internationella insatser med några fartyg i taget måste avgöra volymen. En halvering av dagens 24 ytstridsfartyg ter sig i sammanhanget omöjlig för ett Sverige som alltid kommer att bära ett förstahandsansvar i Östersjöområdet.

Med regeringens politik i allmänhet och anslagsnivå i synnerhet blir den framtida försvarsstrukturen varken hackad eller malen. Effektförlusten vad gäller försvarsförmågan kommer att kosta långt mer än vad besparingarna smakar rent statsfinansiellt.

I stället för att binda sig än starkare vid den anslagsnivå man förslagit och fullfölja en massiv nedrustning, borde ÖB-underlaget få försvarsvännerna bland centerpartister och socialdemokrater att tänka till. Är det ett rimligt pris för de fåtaliga miljarder som besparingen ger? Är effekterna rimliga? Går det att skapa ett försvar i sans och balans på denna ekonomiska nivå och med detta tidsperspektiv?

Till sist, än en gång, den avgörande frågan: Varför nedrusta fredsarbetet när Balkan står i brand? Det är inte bara omvärlden som undrar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1 i den del som avser hemställanspunkt 2 men står självfallet bakom även resten av reservationen.

Anf. 45 BERIT JÓHANNESSON (v):

Herr talman, ledamöter och få men naggande goda åhörare! Vänsterpartiet har sedan många år tillbaka krävt att det militära försvaret skall minskas till förmån för andra verksamheter inom vår gemensamma sektor.

Den säkerhetspolitiska utvecklingen mot allt öppnare kontakter och relationer har gjort det möjligt att minska försvarsutgifterna runt om i Europa och även i USA. Sedan 1985 och fram till 1997 har kostnaderna för försvarsutgifterna sjunkit i vår omvärld. Några axplock ur den statistik som vi har fått visar att Tyskland har minskat försvarsutgifterna med 38 %, Storbritannien med 24 % och Danmark med 8 %. USA har minskat utgifterna med 34 % men har nu ökat lite igen. Rysslands försvarsutgifter är 80 % lägre nu än före murens fall. Samtidigt har de svenska försvarsutgifterna fram till 1997 ökat med 14 %. Sverige och Danmark är de enda länder i Europa som har ökade försvarsutgifter. Alla dessa uppgifter kommer från IISS.

Sverige har haft och har ett starkt försvar. Det är inte riktigt den bilden som Henrik Landerholm visar när han talar om det förfärliga med att vi skall skära ned på försvaret.

Vi ser i stället att vi äntligen har fått en förändring. Beslutet om att omdana och minska försvaret hälsas med glädje. Det stora invasionshotet har äntligen kunnat avskrivas ur den svenska försvarsplaneringen. Även om det försvarsbeslut som fattades 1996 hade dessa tendenser gav det inte någon större påverkan på inriktningen av försvaret. Men nu tas det första riktiga steget. Genom förslagen till nedskärningar av ramarna för år 2002 och tre år framåt med totalt 12 miljarder har regeringen gått från ord till handling. Vi ser detta som en start för ett fortsatt förändrings- och nedrustningsarbete, även om det blir ett omställningsbidrag under två år.

Vänsterpartiet ser också positivt på den möjlighet som ges för ett utökat deltagande i internationella missioner. Vi har en lång tradition på området, och jag vet att vi som en neutral och alliansfri stat kan göra mycket i det fredsbefrämjande och fredsbevarande arbetet. Vårt krav är dock att de svenska resurserna bara skall sättas in när OSSE eller FN begär det och efter det att ett fredsavtal undertecknats eller när ett konfliktområde behöver stöd för att inleda samtal. Svenska soldater får aldrig användas i en krigssituation.

Det är förebyggande åtgärder som skapar förtroende och därmed minskar risken för att konflikter skall utvecklas till skarpare åtgärder. Det är naturligtvis också viktigt att Sverige deltar i humanitära åtgärder och stöder minröjning runtom i vår värld.

De säkerhetspolitiska frågorna har ju debatterats här för en stund sedan. Därför går jag inte in på dem.

Vi anser alltså att försvarsutskottets betänkande, som nu ligger på riksdagens bord, är det första steget mot en ny försvarspolitik. Utvecklandet av denna nya inriktning står på fyra ben. Senare i höst kommer den fysiska planeringen och de framtida enheternas lokalisering och innehåll att kunna diskuteras och beslutas om här. Vidare kommer materielfrågan och värnplikten att behandlas i höst respektive till våren. Men jag vill redan nu ta upp några av dessa frågor.

Stig Sandström kommer att redovisa vår ståndpunkt när det gäller JAS och annat materiel. Jag skall ta upp hoten mot vårt samhälle som kräver uppmärksamhet och medverkan av försvarsresurser.

Eftersom de framtida hoten inte primärt är militära måste också försvaret vara inriktat mot den nya hotbilden. Riskerna för miljökatastrofer och hoten som riktas mot ett alltmer el- och databeroende samhälle är realiteter som, om de blir verklighet, starkt skulle kunna påverka hela vårt samhälle. Därför är också det civila försvaret så viktigt och dess betydelse ökande.

Välfärden och demokratin är inte självklara. De kan hotas av massarbetslöshet, alltmer ökande orättvisor och segregation. Det kan i sin tur leda till stora samhällsproblem med ökat kriminellt våld som följd. Lösningarna på dessa problem måste vi söka inom många olika områden i vårt samhälle. I det här sammanhanget vill vi också se en allmän värnplikt som inte är militär utan civil. Den skulle kunna omfatta alla män och kvinnor och vara ett komplement till den militära värnplikten. Syftet med denna värnplikt skulle vara att göra samhället och dess invånare mer robusta och ge kunskaper som stärker samhällets alla delar.

Dessa frågor kommer vi naturligtvis tillbaka till när Pliktutredningen lägger sitt förslag. Därför utvecklar jag inte tankegången närmare, men jag tycker att det är viktigt att påpeka dessa synpunkter.

Herr talman! Stödet till det civila samhället i fred är en viktig uppgift för försvaret framgent. Miljöhoten runtom i landet och i vår omvärld är stora. Samhället handskas med miljöfarliga varor, och transporter sker på land och på vattenvägar med allt större tonnage. Även inom industrin är kemikalieanvändandet stort. Det viktiga är naturligtvis att minska användandet och därmed behovet av transporter av dessa farliga varor, men också att förebygga olyckor. Vi har här i riksdagen alldeles nyligen fattat flera beslut som handlar om säkrare kemikaliehantering och kontroll, men olyckor kan ändå ske.

Miljöproblemen har dessutom inga gränser. Ett haveri till sjöss eller på en vattenväg kan skada oerhört stora områden. Det påverkar samhällets alla delar som vattentäkter, kommunikationer m.m. Vi vet också att det finns stora latenta miljöhot i vår omvärld. Det finns dokumenterade behov av sanering, inte minst i våra östra grannländer. Därför är miljöpolitik också säkerhetspolitik.

Det är därför som vi tycker att det är så oerhört viktigt att vi kan utbilda miljösoldater. Det är en mycket viktig fråga för framtiden. De kan naturligtvis vara med i internationella missioner på sikt. Behovet av att kunna använda militära resurser för miljöändamål har varit uppe i Europaparlamentet. Den resolution som antogs rekommenderar medlemsstaterna att se vilka resurser som skulle kunna ställas till förfogande vid miljökatastrofer. Här finns alltså ett definierat behov, och här finns en rekommendation från EU. Det är en kunskap som är efterfrågad och behövd. Vi i Sverige bör därför utveckla det här området.

I utskottsbehandlingen avfärdades detta förslag med att lagen om värnplikt inte medger detta i dagsläget. Man får bara skriva in värnpliktiga för Försvarsmaktens eller det civila försvarets behov. Men om samhället har andra behov i dag än tidigare måste ju lagar kunna ändras. Därför anser vi att Sverige skall satsa på att utbilda miljösoldater i miljöbrigader så att unga människor kan utbildas och delta i miljösanering.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till Vänsterpartiets reservation 10 under mom. 11.

Säkerhetspolitik är också att efter ett fredsavtal ge människor i ett land möjlighet till försörjning och möjlighet att flytta tillbaka till sina egna områden.

Det allt överskuggande problemet runtom i vår värld är de minor som finns nedgrävda. De omöjliggör ett normalt liv. Människor tvingas leva i flyktingläger med den misär det innebär och den risk det också innebär för nya konflikter. Sverige har som neutral stat ett stort ansvar. Vi har också drivit på i den här frågan, både vad gäller ratificering av beslutet om förbud mot antipersonella minor och satsning på minröjning. Det är mycket bra. Jag håller med om att vi ligger långt framme här. Men om de minor som nu finns skulle tas bort i den nuvarande takten skulle det dröja många hundra år innan alla områden är minfria.

Därför behöver vårt arbete med detta mångdubblas och alla krafter sättas in. Regeringen säger att frågan är viktig. Då måste också mer resurser avdelas till det här viktiga arbetet. Det finns minröjningsresurser både inom Sida och Räddningsverket. Deras uppgifter är ju humanitära insatser.

Vi i Vänsterpartiet har i olika sammanhang yrkat på en utökning av resurserna inom de områden som berör minröjning. I dag finns det 70 miljoner kronor i Försvarsmaktens budget. För att ge möjlighet att göra ett bättre arbete på det här området behövs det åtminstone 200 miljoner per år. Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Folkpartiet har yrkat på en omfördelning i budgeten, men fick inget gehör för detta i utskottet. Därför yrkar jag bifall till vår reservation 6 under mom. 9.

Anf. 46 ÅKE CARNERÖ (kd):

Herr talman! Detta betänkande är inledningen på en ominriktning av totalförsvaret som kommer att leda till ett nytt försvarsbeslut. För att detta arbete skall kunna ge ett trovärdigt resultat är det ett livsvillkor för Försvarsmakten att trots avvecklingar kunna behålla hög kompetens och vidmakthålla god rekrytering. Den kompetens som finns hos personalen i totalförsvaret och försvarsindustrin är lättrörlig och många gånger svår att behålla utan långsiktighet i planering och utveckling.

I mitt anförande kommer jag att behandla ekonomin, det militära försvaret och försvarsindustrin. Margareta Viklund kommer bl.a. att behandla det civila försvaret.

Inför den framtida utformningen av totalförsvaret är det bra att totalförsvarets fyra huvuduppgifter består samtidigt som vi skall förebygga att vårt samhälle utsätts för svåra påfrestningar i fred genom den robusthet och förmåga till omställning som byggs in i det fredstida samhället.

Herr talman! Regeringens inriktning är att den ekonomiska ramen fr.o.m. år 2002 skall vara 4 miljarder kronor mindre än den ram som godkändes av riksdagen 1998. Den särskilda uppräkningen av anslaget för anskaffning av materiel med den s.k. teknikfaktorn skall upphöra fr.o.m. år 2000.

Det bör noteras att ett omställningsbidrag om totalt 4 miljarder kronor skall användas för kostnader som uppkommer i samband med strukturförändringarna. Det kommer alltså inte den egentliga verksamheten till godo.

Förslaget innebär nedskärningar på 12 miljarder kronor. Till detta kommer borttagandet av teknikfaktorn, som innebär minskad köpkraft med ca 4 miljarder kronor, dvs. en nedskärning med totalt ca 16 miljarder kronor under perioden 2002–2004. Under återstoden av innevarande försvarsbeslutsperiod har dessutom ramen urholkats med ca 7 miljarder kronor genom bl.a. anslagsförordningens effekter. Under rubriken Ekonomiska ramar skriver regeringen att ”Försvarsmaktens anslag vid utgången av år 2001 inte skall ha någon kvarstående belastning i form av utnyttjad anslagskredit”. Detta betyder att Försvarsmakten måste inplanera en större reserv än normalt för att kunna täcka in oförutsedda händelser.

Att på kort tid genomföra en planerad ominriktning och reduktion av Försvarsmakten inför ett nytt försvarsbeslut innebär stora kostnader. När det gäller de framtida försvarskostnaderna är det för tidigt att uttala sig om hur mycket billigare ett sådant försvar kan bli. En rad osäkra faktorer finns. Det finns ingen samlad syn på hur den framtida personalförsörjningen skall utformas. Investeringar i försvarsmateriel är långsiktiga och kontraktsbundna. Kostnader för personalavveckling, pliktpersonalens framtida förmåner och avveckling av mark, anläggningar och förnödenheter är omfattande samtidigt som en förtätning av grundorganisationen kan medföra stora investeringar. Ökad förmåga att i samverkan med andra länder delta i internationella operationer kräver resurser. Detta måste kartläggas.

De ekonomiska ramar som föreslås innebär dramatiska nedskärningar för försvaret. Kristdemokraterna kan inte medverka till ett sådant beslut i ett läge där konsekvenserna inte kan överblickas. Det är därför absolut nödvändigt att konsekvenserna för grund- och krigsorganisationen under den kommande försvarsbeslutsperioden klargörs i samband med att ramarna fastställs. Erfarenheter från tidigare omstruktureringar har visat att det är lätt att överskatta besparingspotentialen. Kristdemokraterna avstyrker därför regeringens föreslagna inriktning till ekonomiska ramar för perioden 2002–2004.

Fru talman! En viktig förutsättning för kontinuerlig förnyelse av den materiel som krävs för att upprätthålla en hög försvarsförmåga är att anslagen anpassas till de verkliga kostnadsförändringarna. Teknikfaktorn som ingick i 1992 års försvarsbeslut har haft stor betydelse för den fortsatta utvecklingen mot ett modernt och allsidigt försvar.

Regeringen anför att motiv saknas för en generell kostnadsuppräkning med teknikfaktorn men tillägger att medel för teknisk förnyelse bör reserveras inom fastställda ekonomiska ramar. Kristdemokraterna menar att förslaget måste utformas så att inte övriga anslag inom fastställd ram urholkas. I reservation 5 skriver vi att regeringen bör återkomma med en precisering av hur teknisk och materiell förnyelse skall säkerställas.

Regeringen konstaterar att anslagsförordningens konsekvenser inte är möjliga att följa upp trots att riksdagen vid två tillfällen betonat att den skall vara verksamhetsneutral och att regeringen i budgetpropositionen 1998 avsåg att utvärdera dess effekter år 2002. Kristdemokraterna vidhåller sin uppfattning att anslagsförordningens köpkraftseffekter snarast bör granskas för att bringa klarhet i de akuta försvarsekonomiska problemen. Denna granskning bör fungera som underlag när regeringen

återkommer till riksdagen med förslag till ekonomisk ram och grund- och krigsorganisation.

Fru talman! Efterfrågan på bidrag till internationella insatser varierar. Förutsättningar för att i ökad utsträckning kunna ge avsiktsförklaringar, planera för och delta i fredsfrämjande insatser är att det finns ekonomiska resurser som kan användas över flera budgetår.

Kristdemokraterna har tidigare framfört att resurser för fredsfrämjande verksamhet inte får urholka totalförsvarets ekonomiska ramar, vilket försvarsutskottet då instämde i. Vi vill ha en tydlig och fast struktur med öronmärkta pengar för hur svenska internationella insatser skall finansieras. Då får vi både en större politisk handlingsfrihet och en bättre försvarsplanering.

Eftersom utskottet inte anser detta lämpligt men ändå påpekar att det är ”angeläget att undvika omavvägningar inom utgiftsområdet under pågående verksamhetsår” för vi även fram detta krav i vår ekonomiska reservation. Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

Fru talman! Att bidra till fred och säkerhet i omvärlden är en av totalförsvarets huvuduppgifter. Det svenska försvaret måste därför ha förmåga att förhindra spridning till svenskt territorium av eventuella kriser och väpnade konflikter i närområdet. Resurser bör avsättas som leder till att Sverige kan avdela förband från alla försvarsgrenar till internationella operationer. Ju bättre interoperabilitet vi får, desto färre förberedelser inför övningar och internationella operationer behöver göras.

Vid olika typer av insatser måste vi se till att svensk personal i möjligaste mån skyddas för verkningar av såväl konventionella vapen som massförstörelsevapen. Det är viktigt att stödfunktionerna, t.ex. sjukvårdsförband, har förmåga att uppträda nära och i samma insatsmiljö som stridande förband. Förutsättningarna för en väl fungerande och förberedd hälso- och sjukvårdsorganisation kräver att Försvarets sjukvårdscentrum har resurser som täcker såväl förebyggande åtgärder på veterinär- och hälsoskyddssidan som åtgärder för att kunna rekrytera och utbilda sjukvårdspersonal för internationella insatser.

Fru talman! Ett bibehållande av Sveriges militära alliansfrihet ställer krav på tydlig trovärdighet vad gäller vår försvarsförmåga. Försvaret av Sverige är det yttersta motivet för det militära försvarets existens. Angrepp skall kunna mötas var de än kommer ifrån, och hela landet skall försvaras. En betryggande svensk försvarsförmåga bidrar till stabilitet i det nordeuropeiska området. Strävan bör vara ett så effektivt utnyttjande som möjligt av de samlade resurser som Sverige satsar för att trygga sin säkerhet.

Vår beredskap måste beakta att vårt land har en 274 mil lång kust samt att avståndet från den nordligaste platsen till den sydligaste platsen är 157 mil. Minskningen av antalet förband och de neddragningar av beredskapen som diskuteras får inte leda till att det blir luckor i våra övervaknings- eller insatssystem. En personell och materiell bas för anpassning till de försvarsbehov som alltid finns för att hävda nationell integritet, stödja samhället och delta i internationella insatser måste bibehållas på en trovärdig nivå.

Utvecklingen inom informations- och ledningsområdena samt inom vapen- och ammunitionsområdet går snabbt. Vid utformningen av insatsorganisationen måste våra förband bli balanserade när det gäller vapen-

verkan, skydd, underrättelseförmåga, ledning samt taktisk och operativ rörlighet. Vid en fredsframtvingande operation måste våra förband ha förmåga att genomföra väpnad strid var som helst och när som helst. Målsättningen måste vara förband med kvalitet över hela linjen.

Även om utskottet har erfarit att regeringen för närvarande inte avser att vakantsätta vissa förband kräver Kristdemokraterna att regeringen dels redovisar vilken beredskapsnivå som krävs för att på ett trovärdigt sätt kunna hävda Sveriges nationella integritet, dels informerar riksdagen om de beredskapssänkningar och vakantsättningar av förband som senare planeras. Vi har utvecklat detta i reservation 7.

Fru talman! Den kärna av högt prioriterade insatsförband som krävs i den framtida krigsorganisationen måste ha hög kvalitet. Dessa kvalificerade stridskrafter skall med hög taktisk och operativ rörlighet kunna identifiera och leda bekämpning av mark-, sjö- och luftmål. De skall även utgöra grunden för den långsiktiga anpassningen genom sin kompetensbas. Tydliga operativa krav måste ställas utifrån det militära försvarets fyra huvuduppgifter.

Med hänsyn till Sveriges maritima beroende och de krav som redan i fred ställs på övervakning och kontroll för att markera svenska intressen i Östersjön och västerhavet bör den marina förbandsvolymen och beredskapen upprätthållas på en nivå som säkerställer samtidiga insatser i Östersjön och västerhavet med ytstridsfartyg, ubåtar och minröjningsfartyg. Övervakning och kontroll av våra vidsträckta skärgårdsområden, territorialhavet och den ekonomiska zonen skall kunna ske kontinuerligt. Kvalitativ förnyelse av de marina förbanden måste säkerställas. Därmed kan också en grund skapas för att bevara den världsledande position som Sverige för närvarande har avseende marina resurser samtidigt som strategiskt viktiga kompetenser bevaras inom landet.

En viktig del av territorialförsvaret är hemvärnet, som genom sin förankring har mycket god lokalkännedom. Eftersom hemvärnet är en levande organisation som finns över hela landet dygnet om, året runt stärker det samhällets förmåga att motstå svåra påfrestningar. Kristdemokraterna menar att en utredning borde ha tillsatts för att säkerställa hemvärnets framtida möjligheter att agera i både freds- och beredskapssituationer.

Fru talman! Eftersom totalförsvaret vid en krissituation i omvärlden successivt skall kunna höja beredskapen och även vidta åtgärder mot förändrade hot blir anpassningsfilosofin av fortsatt central betydelse. Förändringar av hot och risker bedöms kunna ske snabbare nu än under det kalla kriget. En inbyggd handlingsfrihet mot nya typer av angreppshot gör det nödvändigt att det svenska försvaret har en stabil grund. Förnyelse och utveckling kommer att erfordras för internationella insatser och för att vi skall kunna följa med i den militärtekniska utvecklingen och skapa handlingsfrihet för framtiden.

Basen för anpassnings- och tillväxtförmågan är en kvalitativt utvecklad och kompetent insatsorganisation. Därför måste vi skapa största möjliga tilltro till anpassningsprincipen, som visar hur vår försvarsförmåga kan höjas. Framför allt måste kedjan från tidiga signaler till konkreta åtgärder fungera väl. Om försvaret behöver växa får inte startsträckan bli för lång.

Kristdemokraterna har därför betonat att riksdagen årligen bör få information om anpassningsförmågan, vilket utskottet nu förutsätter. Där skall framgå beredskapskraven på insatsorganisationen och vilken grad av beredskap som upprätthålls.

Erfarenhetsmässigt är det ett omfattade och kostnadskrävande arbete att återta eller tillskapa ny kompetens. Eftersom ett förband är fullt operativt först när det är samövat till alla sina funktioner och uppfyllt med personal, förnödenheter och materiel för strid måste befälens kompetens övas och utvecklas. Detta blir än viktigare nu när svenska förband skall kunna delta i fredsframtvingande insatser. Vår anpassningsförmåga finns i övningsverksamheten, som är helt nödvändig för att behålla och inspirera kvalificerad personal.

Den nu rådande situationen med en försvarsmakt med låg verksamhetsnivå som får allt modernare materiel, men där officerare och värnpliktiga får allt sämre möjligheter att lära sig använda ny materiel, är ohållbar. Utskottet håller med kristdemokraterna om att det behövs en grundläggande och kontinuerlig verksamhet som vidmakthåller och utvecklar erforderliga förmågor.

Fru talman! Sveriges militära alliansfrihet förutsätter att vi har kapacitet att självständigt försvara vårt territorium. Denna förmåga har byggt på en hög materiell försörjningsgrad, vilken har utgjort en viktig del av försvarspolitiken. Den svenska försvarsindustrins unika förmåga att leverera kvalificerade högteknologiska system har därför ett stort försvars- och säkerhetspolitiskt värde.

Utskottet håller med kristdemokraterna om att det är väsentligt att reduceringen av materielanskaffningen inte får medföra negativa konsekvenser för tillväxtförmågan. Detta är även viktigt för att svensk försvarsindustri skall betraktas som en attraktiv internationell samarbetspartner.

Trots den osäkerhet som regeringen har försatt försvarsindustrin i måste den få tid för omställningar och förutsättningar för fortsatt högteknologisk utveckling. Det förtroende som visas svenska produkter runtom i världen kan snabbt gå förlorat genom kortsiktiga eller uteblivna politiska beslut. Högteknologisk kompetens är lättflyktig men svårfångad.

Kristdemokraterna ställer sig därför bakom det krav som finns i reservation 12 om en parlamentarisk utredning i syfte att ge försvarsindustrin långsiktiga besked om framtida prioriteringar.

Fru talman! I försvars- och säkerhetspolitiken är det nödvändigt med stabilitet och långsiktighet. Att projektera och utveckla materiel, att utbilda och bedriva en kontinuerlig verksamhet samtidigt som en omfattande omstrukturering föreståt ställer nu Försvarsmaktens och försvarsindustrins personal inför stora utmaningar. Stora nedskärningar i ett skede när Försvarsmaktens ekonomi har utsatts för enorma påfrestningar och instabila regler ger ingen trovärdighet åt viljan att utforma ett nytt försvar. Viktig kompetens riskerar att gå förlorad, och arbetet med ominriktningen försvåras.

Militär försvarsberedskap tar lång tid att bygga upp, men kan snabbt raseras. Den reduktion av totalförsvaret som Socialdemokraterna och Centern med välvilligt bistånd av de försvarsfientliga partierna Vänstern och Miljöpartiet nu drivit igenom kan medföra minskade möjligheter att bestämma över vårt eget territorium i händelse av internationella konflik-

ter. Dagens försvarspolitik handlar om vår framtida säkerhet – långt in på 2000-talet.

Fru talman! Kristdemokraterna står bakom samtliga de reservationer vi lämnat, men jag yrkar här bifall endast till nr 2.

Anf. 47 RUNAR PATRIKSSON (fp):

Fru talman! Dagens beslut om riktlinjerna för det kommande försvarsbeslutet är egentligen rätt märkligt. I dag fattar riksdagen beslut om de riktlinjer som skall ligga till grund för det förslag om en ny inriktning av försvaret som ÖB presenterade redan för en vecka sedan. Regeringen och Centern har redan gjort upp, så dagens beslut är i detta avseende en ren formalitet, en vecka efter det att ÖB effektuerat sin beställning.

Folkpartiet har alltsedan Hans Lindblads tid på 1980-talet envetet förordat en omställning mot ett mindre men vassare försvar. I många avseenden är de förändringar som nu kommer klara steg i rätt riktning, men de kommer ack så sent.

De förhandlingar som fördes mellan regeringen och de fyra borgerliga partierna i vintras gav också uttryck för en ökad samsyn. Folkpartiet kan bara beklaga att regeringen inte orkade ända fram utan avbröt förhandlingarna efter det att smalast möjliga uppgörelse träffats med hjälp av Centern. Det är det parti som också var med i det olyckliga 1996 års försvarsbeslut.

Fru talman! Folkpartiet hoppas att fempartiöverläggningarna i vintras var seriöst menade. Det är därför beklagligt att regeringen på grund av det ekonomisk-politiska samarbetet med Vänstern och Miljöpartiet saknade utrymme för en uppgörelse med alla de andra fyra borgerliga partierna. Det hade varit en värdefull grund att stå på inför den kommande inriktningen av försvarspolitiken.

Folkpartiet är fortsatt berett att samtala om försvarets framtida inriktning, också i det fortsatta arbetet i Försvarsberedningen. Men den stängda dörren från början av februari och låsningarna avseende direktiven till ÖB:s förslag i förra veckan gör att vi får inrikta oss på att fortsatt verka för de förslag som regeringen och Centern avvisade i vintras.

1996 års försvarsbeslut var ett hafsverk med blicken riktad bakåt. Åtskilliga miljarder har lagts på att behålla anläggningar som vi redan då kunde se var helt bortkastade, men också på att utbilda åtskilliga tiotusentals värnpliktiga som inte fick någon plats i den framtida krigsorganisationen. Det var ett helt oacceptabelt ingrepp i den enskildes frihet och integritet.

Detta bidrog till de stora ekonomiska problem som bara månaderna efter försvarsbeslutet 1996 visade sig åvila beslutet. Det bidrog också till de stora fortsatta ekonomiska problem som försvaret lider av under resten av denna försvarsbeslutsperiod. Regeringsmajoritetens hantering av anslagsförordning och teknikfaktor under innevarande period anser vi vara oacceptabel.

Fru talman! Det finns anledning att befara att också höstens försvarsbeslut kommer att visa sig inte orka ända fram. Det skulle innebära att ytterligare miljarder används för att förlänga mycket av det försvarspolitiska arvet och att de resurser som behövs för materiell förnyelse och för internationella insatser går upp i rök.

Inte minst utvecklingen i Kosovo de senaste veckorna visar att behovet av omfattande internationella insatser kommer att vara betydligt större än vad Försvarsberedningens majoritet trodde bara för ett halvår sedan. Det gör att varje extra miljard som redan under innevarande period kan avsättas för förnyelse och internationella uppdrag är ett värdefullt bidrag i ominriktningen av det svenska försvaret.

Jag står givetvis bakom samtliga Folkpartiets reservationer i betänkandet, men yrkar för vinnande av tid bifall endast till våra reservationer nr 4 och nr 8.

Anf. 48 LARS ÅNGSTRÖM (mp):

Fru talman! Ärade ledamöter! Protokolläsare! Det är mot bakgrund av de stora omvärldsförändringarna som vi nu diskuterar regeringens proposition och utskottets betänkande om svensk försvarspolitik.

Det har skett stora förändringar. Under de senaste tio åren har vi sett alltifrån att Sovjetunionen har kollapsat till att Warszawapakten har upplösts. Och vi har framför allt sett en demokratisering i östra Europa och i Centraleuropa. Dessa förändringar har lett till att militärutgifterna har minskat dramatiskt både internationellt och, framför allt, här i Europa. Under de senaste 10–12 åren har militärutgifterna halverats i Europa. Bara när det gäller Ryssland har de minskat med över 80 %.

Mot den här bakgrunden har Miljöpartiet förespråkat att också Sverige skall avskriva det militära invasionshotet, eftersom det inte längre finns. Vi har pläderat för att även Sverige skall minska sina militära utgifter. De ligger i dag, med undantag för 1990 och 1991, högre än de har gjort någon gång tidigare. Vi satsar över 100 miljoner kronor om dygnet på det militära invasionsförsvaret, trots att något sådant hot inte längre finns.

Miljöpartiet har pläderat för att vi skall avveckla invasionsförsvarsstrukturen och i stället utveckla Sveriges förmåga att delta i internationella fredsfrämjande insatser i FN-regi, och Miljöpartiet har också pläderat för att vi skall vidga hotbilden. Det är inte längre den militära invasionen som hotar vår demokrati och vårt land, utan vi upplever en rad nya hot. Det handlar om alltifrån sönderrostande atomubåtar i Murmansk till miljöförstöring, rysk gränsöverskridande maffiaverksamhet och IT-sabotage. När det gäller dessa hot kan vi inte försvara oss med JAS-flygplan, ubåtar eller stridsvagnar. Det behövs helt andra insatser, någonting helt annat än det traditionella militära invasionsförsvaret.

Det senaste halvåret har försvarsministern på punkt efter punkt bekräftat att regeringen har kommit fram till samma slutsatser som Miljöpartiet. Vi är ense om att vi skall avskriva det militära invasionshotet; det finns inte längre. Vi är eniga om att vi skall minska de militära utgifterna. Vi är eniga om att vi skall avveckla delar av invasionsstrukturen och om att vi skall utveckla förmågan när det gäller internationella insatser. Det finns också en enighet i synen på de andra icke-militära hoten.

Visst finns det sådant som vi inte är överens om och som försvarsministern ofta brukar understryka. Vi är t.ex. inte ense om synen på EU. Det finns också en viss skillnad när det gäller synen på i vilken takt minskningarna skall göras och när det gäller prioriteringar av vad som skall finnas kvar. Men på viktiga punkter råder det i dag en samsyn mellan regeringen och Miljöpartiet, och den samsynen är bra.

Det viktigaste är kanske samsynen när det gäller det försvarspolitiska läget. Man hör ofta i debatten – det hörde vi här i kammaren alldeles nyligen – att den fruktansvärda tragedin på Balkan tas till intäkt för att de minskningar som nu diskuteras borde påverkas negativt. Man tar Milošević och den serbiska nationalistiska regimens vedervärdiga folkfördrivningspolitik, mördarpolitik, till intäkt för att vårt försvarspolitiska läge skulle vara sämre i dag än det var för några år sedan.

Det är fel. Vårt försvarspolitiska läge har inte förändrats av tragedin på Balkan. Tvärtom får vi varje dag bekräftat att den här regionala konflikten inte sprider sig utanför regionen. Den har pågått i tio år, och den är fortfarande kvar i regionen. Det finns heller ingenting som tyder på att den här konflikten återigen skulle leda till en konfrontation mellan Ryssland och USA. Visserligen håller sig Jeltsin med en viss retorik och fördömer i hårda ordalag Natos agerande, men det är mer att betrakta som ett tal till den inhemska kritiska opinionen. När det gäller praktisk handling har Ryssland nämligen inte agerat på något sätt som kan tolkas som en konfrontation mot USA. Det här är och förblir en regional konflikt. Vårt försvarspolitiska läge är fortsatt mycket gott.

Jag skulle vilja göra ett par reflexioner över det här betänkandet och över regeringens förslag. De finns också uttryckta i Miljöpartiets motioner och reservationer, och jag tycker att de kan vara angelägna att ta upp här i debatten i kammaren.

Regeringen har kommit överens med Centerpartiet om att från år 2002 börja minska militärutgifterna. Man kan tycka att det är lite onödigt att vänta ytterligare ett par år när det gäller dessa enormt höga militärutgifter. Man har då kommit överens om att man skall minska dessa utgifter med 12 miljarder kronor. Det innebär en minskning av Sveriges militära utgifter med 10 %. Om man jämför det med omvärlden – det har skett en halvering i Europa – måste det betraktas som en ganska blygsam neddragning. Många försöker få det här till att handla om oerhörda förändringar, och ÖB brukar tala om en halvering. Men det innebär att vi går från att spendera 100 miljoner kronor varje dag på det militära försvaret till att vi i stället spenderar 90 miljoner kronor varje dag på det militära försvaret. Större än så är inte den förändring som Socialdemokraterna och Centern har kommit fram till.

Det andra som jag skulle vilja ta upp är den diskussion som förs om anpassningsförmågan. Många talar om vikten av anpassningsförmåga. Man talar enbart om anpassning uppåt, dvs. att vi måste ha en beredskap för att återigen kraftigt kunna höja militärutgifterna och återta militär kapacitet.

Fru talman! Jag tycker att det är en brist i den diskussionen, eftersom den mer sannolika utvecklingen är att det blir en fortsatt minskning av dessa utgifter i omvärlden. Vi får hela tiden rapporter om hur den forna ryska röda armén fortsätter att sönderfalla och om hur den militära kapaciteten i Ryssland mer eller mindre har upphört att existera.

När man i dag säger att det skulle ta minst 10–15 år för att fysiskt återskapa en offensiv militär styrka i Ryssland innebär det att tidrymden blir längre för varje dag som går. Därför är det mer relevant att tala om vikten av att ha en anpassningsförmåga nedåt. Hur förbereder vi oss för ytterligare minskningar av militärutgifterna och förändringar i försvaret? Om vi inte har den anpassningsförmågan skapar vi problem för oss

själva, inte minst i de kommuner som kommer att beröras av neddragningar och nedläggningar av regementen. Det är viktigt att understryka det.

En tredje reflexion som jag skulle vilja göra gäller vikten av att utveckla vår kapacitet i fråga om internationell medverkan i fredsfrämjande operationer i FN-regi. Regeringen har skrivit så här i sitt förslag: ”Sverige skall särskilt bidra till FN med viss specialkompetens som är särskilt efterfrågad av FN som t.ex. ledningsfunktioner, civilpoliser, observatörer, ammunitions- och minröjning, transporter, logistik samt sjukvård.”

Det här är en klok hållning som vi i Miljöpartiet håller med om, fru talman. Man skall satsa på det som Sverige bevisligen är bra på. Jag har tidigare i dag i debatten här i kammaren pekat på vikten av att vi ökar vårt engagemang i minröjningen. 100 miljoner landminor runt om i världen skördar tiotusentals liv varje år. Med nuvarande minröjningstakt räknar man med att det tar upp till tusen år att befria de här människorna och dessa länder från det ok som mineringen innebär. Sverige besitter i dag en unik kompetens, en unik teknik, när det gäller minröjning. Regeringen säger också att det här skall vara en prioriterad del av den internationella verksamheten inom försvaret. Men tyvärr skiljer sig ord från handling. I praktiken är det nämligen mindre än 2 ‰ av försvarsbudgeten som satsas på minröjning. I stället borde våra satsningar stå i proportion dels till att vi kanske har den bästa tekniken i det här landet, dels till att vi är ett av världens rikaste länder.

Slutligen, fru talman, skulle jag vilja ta upp den fjärde punkten, vikten av att inrätta en insatsstyrka för nationella och internationella miljökatastrofer. En majoritet i riksdagen har ställt sig bakom att ett av de mer relevanta hoten är hotet mot miljön där det traditionella militära försvaret inte kan skydda oss.

I Borås kommun har man tagit fram ett koncept för att utbilda människor i att hantera nationella och internationella miljökatastrofer. Vi i Miljöpartiet anser att det är en bra verksamhet. Vi ser dagligen exempel på var sådana här insatsstyrkor skulle kunna användas i FN:s regi, nu senast nere i Serbien i det forna Jugoslavien, där en av krigets konsekvenser är enorma oljeläckage och läckage från kemiska fabriker som påverkar miljön på Balkan på ett sätt som få i dag är medvetna om. Här skulle en internationell insatsenhet vara av stort värde. Det har vi också uttryckt i en motion från Miljöpartiet.

Allra sist, fru talman, skulle jag vilja ställa en fråga till Centerpartiet. Uppgörelsen med socialdemokratin innebär att man fortsättningsvis lägger stor vikt vid materielinköp. Vi har vapenbeställningar på uppemot 80–90 miljarder, vapen som motiveras med ett hot som alla säger inte längre finns. Det faktum att vi fortsätter att fullfölja t.ex. JAS-projektet får stora konsekvenser för regementena, som i ännu högre grad måste läggas ned runt om i kommunerna, och det i en snabbare takt än vad som hade behövts.

Jag undrar hur Centerpartiets paroll ”Låt hela landet leva” överensstämmer med ett beslut som lägger tonvikten vid vapen- och materielköp, vilket drabbar just kommuner runt om i landet på ett kanske onödigt sätt. Detsamma gäller miljöbrigaden. Miljöpartiets motion har avstyrkts av också Centerpartiet. Hur rimmar det med Centerns försök att profilera sig

som varandes miljöengagerat? Det vore intressant för oss och för väljarna att få en förklaring av det senare.

Jag stöder självklart alla Miljöpartiets reservationer, men för att vinna tid i kammaren senare yrkar jag bifall endast till reservationerna 3 och 11.

Anf. 49 HENRIK LANDERHOLM (m) replik:

Fru talman! Det är uppenbart att inte heller Lars Ångströms säkerhetspolitiska glädjekalkyl får förstöras av några ovidkommande händelser som utvecklingen i Kosovo. Jag tycker att det är väl naivt att definiera denna utveckling som havandes inga som helst konsekvenser för Sverige och svensk säkerhetspolitik. Jag skulle vilja peka på två.

För det första ökar det osäkerheten, accentuerar osäkerheten i Rysslands bedömning inför duma- och presidentval. Det kan få konsekvenser. Det ökar risken för en om inte rödbrun så åtminstone storrysk revanschistisk politisk linje som gör att den tragiska dimensionen i rysk såväl inrikes- som utrikespolitik faktiskt och tyvärr ökar i sannolikhet.

För det andra: Kosovo och situationen på Balkan så som den nu ser ut kommer att kräva svensk militär närvaro under en lång tid framöver, kanske decennier. Självklart ställer detta krav på svenskt försvar. Jag är glad att Lars Ångström och hans tidigare fullständigt pacifistiska parti nu i alla fall är positiva till militära insatser för att försvara andra länder. Det är en god början. Likväl ter det sig lite paradoxalt att försvaret av Sverige i varje läge skall prioriteras ned. Vad Lars Ångström borde ha klart för sig, efter att ha arbetat i försvarsutskottet ett år, är att förmågan att agera utomlands med militär styrka enbart är den ena sidan av ett och samma mynt, att försvara Sverige. Utan militär förmåga, allsidig och flexibel, för försvaret av vårt eget land har vi inga som helst förutsättningar att kunna delta i internationellt fredsfrämjande arbete.

När det gäller anpassningsförmågan nedåt har vi övat 1982, 1987, 1989, 1992 och 1996. Jag tror att vårt militära försvar i den bemärkelsen är tämligen välövat. Det behöver inte någon ytterligare träning på nedskärningar.

Anf. 50 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik:

Fru talman! Jag tror att Henrik Landerholm var lite ouppmärksam på mitt ordval. Jag sade inte att kriget och tragedin nere på Balkan inte fick några säkerhetspolitiska konsekvenser. Jag sade att det inte fick några försvarspolitiska konsekvenser. Det är en stor skillnad. Självklart får det säkerhetspolitiska konsekvenser bl.a. vad gäller Sveriges medverkan i förhoppningsvis framtida FN-uppdrag för att säkra en fred. Men när det gäller försvarspolitiska konsekvenser står jag självklart fast vid vad jag sade.

Visst har Henrik Landerholm rätt när det gäller osäkerheten i Ryssland. Den har vi hela tiden. Det är en stapplande utvecklande demokrati med ett stort mått av osäkerhet. Samtidigt finns det ingen militär invasionskapacitet kvar i Ryssland. Vi ser hur den ryska krigsmakten fortsätter att sönderfalla. Visst kan man varna för eventuella rödbruna allianser och framtida val, peka på osäkerheten och skrämma människor. Samtidigt vet även den mest rödbruna politikern att den dag man börjar rusta mot omvärlden – om man skulle falla tillbaka till någon sorts 70- och 80-

talstänkande – avbryts omvärldens stöd till och samarbete med Ryssland. Det är slutet för Ryssland.

Fru talman! Henrik Landerholm förvånas också över hur vi prioriterar ned det svenska försvaret, medan vi är angelägna om att Sverige skall kunna delta i internationella FN-uppdrag. Det finns inte längre något militärt hot mot Sverige som motiverar ett invasionsförsvar för 100 miljoner kronor om dagen. Då är den självklara slutsatsen att man prioriterar ned där. De pengar som vi satsat där behövs på andra områden i vårt samhälle – sjukvård, skola, barnomsorg. Det är bara att gå ut i kommunerna och se. Också Sverige måste kunna frigöra militära resurser för angelägnare områden. Samtidigt är det också ett faktum att vi behöver ett starkare och bättre FN som förhoppningsvis kan agera förebyggande och föregripande. Det är självklart att också Sverige skall delta i det.

Anf. 51 HENRIK LANDERHOLM (m) replik:

Fru talman! Jag noterar att Lars Ångström bejakar min synpunkt vad gäller Kosovokrisens påverkan på den ryska inrikespolitiken. Däremot är jag långt ifrån säker på att hans försvarspolitiska slutsats av omvärldens reaktioner på en rysk upprustning är korrekt. Jag tror tvärtom att västvärlden, såväl Sverige som övriga Europa, skulle se det som fullständigt naturligt att detta jätteland och denna stormakt med 150 miljoner invånare har rätt till ett nationellt försvar av en helt annan dignitet än dagens. Ingen, varken i denna kammare eller någon annanstans, kommer att röra ett finger när Ryssland rustar för att kunna försvara sitt eget land. Då förändras den militära potentialen, och det spelar roll för ett litet ännu alliansfritt land i närheten av det stora.

En försvarspolitisk konsekvens, Lars Ångström, torde väl också vara en långvarig svensk truppnärvaro på Balkan. Det kräver ett starkt svenskt samlat försvar, där den internationella verksamheten bara är den ena sidan av ett och samma mynt och myntet en allsidig och flexibel försvarsförmåga som kan användas såväl här hemma som där borta.

Det här är två sidor av samma sak, som inte går att bortse från. Det går inte att propagera för en kraftig nedrustning här hemma och samtidigt kräva trovärdighet när det gäller stödet till insatser utanför vårt land.

Anf. 52 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik:

Fru talman! Det är helt klart att det är skillnad på rätten till nationellt försvar, om nu Ryssland skall försöka sopa ihop något av de rester som fortfarande finns kvar, och att utveckla en offensiv militär invasionskapacitet av den grad som vi såg tidigare under Sovjetunionens tid. Man får också se till det politiska. Den dag vi får se en nationalistisk eller gammelkommunistisk regim som bedriver en aggressiv politik mot omvärlden är jag övertygad om att man kommer att avbryta samarbete med och stöd till ett sådant Ryssland. Vi vill i stället främja en demokratisk utveckling, främja demokratiska institutioner och säkra demokratin i Ryssland, inte bidra till något som går åt fel håll.

Jag håller inte med Henrik Landerholm i hans bedömning att insatserna att stå till FN:s förfogande med 450–500 man i Balkan efter eldupphör, med möjliga minröjningsinsatser, med skydd för livsmedelstransporter och andra humanitära åtgärder, skulle förutsätta att Sverige fortsätter att hålla sig med ett militärt invasionsförsvar för 100 miljoner

kronor om dygnet. Det tycks mig som om moderaterna krampaktigt biter sig fast i alla möjliga argument som går att hitta för att bibehålla något som har funnits tidigare och som motiveras med någonting som inte längre finns. Det är lite tragiskt.

Anf. 53 HÅKAN JUHOLT (s):

Fru talman! Det är dags att fullt ut ta konsekvenserna av Berlinmurens fall, Sovjetunionens upplösning och de forna Warszawapaktsstaternas frigörelse. Sveriges försvar skall inte längre stå kvar vid det kalla krigets struktur, som byggdes upp för att möta en stormaktsinvasion från öst. Vi skall förändra och omstrukturera försvaret för att möta 2000-talets hot och risker. Omstruktureringen blir den största i modern tid. Det är ingen enkel process, men den är absolut nödvändig.

Nu är det rätt tid att genomföra ominriktningen mot ett modernt och flexibelt försvar. Det skall vara ett försvar som bättre och snabbare än dagens skall kunna svara mot omvärldsförändringar.

Det betänkande som vi behandlar i dag handlar därför inte i första hand om ekonomi, även om det inte sällan framställs som om försvarspolitik bara är försvarsekonomi. Därför är det bra att överbefälhavaren så tydligt deklarerat att vi inte på något sätt står inför att halvera försvarets förmåga. Det viktiga är förmågan, vad vi kan få ut av de satsade miljarderna, inte organisationsstrukturen.

När ÖB den 19 maj presenterade sitt förslag till försvarsstruktur skrev han också följande: ”Det försvar, om än kraftigt reducerat, som finns kvar efter omstruktureringen kommer att innehålla en hög personell och materiell kvalitet, en materiell förnyelse och en rimlig anpassnings- och förnyelseförmåga. Försvarsmakten kommer att ha goda förutsättningar att bedriva verksamhet och utveckla sin kompetens mot förväntade uppgifter.”

Detta skrivna uttalande står i en ovanligt tydlig kontrast till de domedagsprofetior som har spridits där det genomgående används begrepp som ”slakten”, ”massaker”, ”motorsågsmassaker” och andra begränsat nyanserade uttryck för att beskriva den förändring av försvaret som vi nu genomför.

Om de ca 44 miljarder kronor vi i dag lägger ned på försvaret används för investeringar för att möta hot som inte finns, innebär det naturligtvis inte på något sätt större trygghet och säkerhet för medborgarna än om 40 miljarder kronor används för satsningar som är anpassade till dagens verklighet.

Dessutom är det inte oviktigt att understryka att i fast prisvärde är Sveriges försvarsutgifter i dag lika stora som under kalla krigets kallaste dagar. Årtionden av rubriker om nedskärningar inom försvaret, nedläggningar av förband och ständigt återkommande kriser har förmedlat bilden av att landets försvar i stort sett är nedlagt. Det finns säkert politiska och andra motiv för att beskriva verkligheten på detta sätt, men sanningen är en helt annan.

I uppgifter från SCB kan vi se att de svenska försvarsutgifterna, i fast prisvärde, i dag ligger något högre än 1980. År 1980 var året efter Sovjetunionens inmarsch i Afghanistan, och sovjetledaren Leonid Brezjnev styrde stora delar av Europa. I dagens penningvärde låg då de svenska försvarsutgifterna på 42 miljarder kronor, vilket är något mindre än i dag.

Uppgiften är intressant. Den beskriver en helt annan verklighet än de överord som har dominerat vår försvarsdebatt.

Fru talman! Den säkerhetspolitiska situationen påverkas redan i dag, och än mer i framtiden, inte enbart av nationalstaters agerande, utan i allt större utsträckning av andra aktörer. Det rör sig om det mesta inom skalan från multinationella företag med större ekonomisk styrka än de flesta nationalstater över hela spektrumet till kriminella organisationer. Utvecklingen av teknik har fört med sig att staters maktmonopol är brutet och enskilda aktörers agerande kan utvecklas till att bli allvarliga hot eller utmaningar för vårt samhälle och totalförsvaret.

Samhällets sårbarhet förändras avsevärt genom de alltfler internationellt sammanflätade processer och institutioner som i många fall bygger på avancerad informationsteknik och kommunikation. Ett led att möta detta måste bli att det svenska försvaret så snart som möjligt sätter upp avancerade IT-säkerhetsförband. Varken JAS eller Bamse når cyberspace. Sådan ny kompetens blir av avgörande betydelse för att öka säkerheten för landets medborgare. Det innebär också ett sätt att öka försvarets förmåga.

Det är värt att notera att riksdagens samtliga sju partier står bakom beskrivningen av vilka hotbilder som är de mest troliga för den kommande tioårsperioden:

1. Väpnat angrepp med annat syfte än ockupation. T.ex. fjärrstridskrafter som kryssningsmissiler som kan utgå direkt från fredsgruppering.
2. Angrepp av förtäckt typ. Angriparen, som kan vara såväl en stat som en organisation, är svår att identifiera. Nya typer av påverkansmedel används, t.ex. angrepp mot infrastrukturen.
3. Aktörer som inte är stater men som utnyttjar avancerade vapen.
4. Svåra påfrestningar på samhället, där tidsförhållanden är knappa och totalförsvarets resurser behöver utnyttjas.

Försvarsberedningen, regeringen och majoriteten i riksdagens försvarsutskott konstaterar att det råder en konflikt mellan gällande lagstiftning och de mest effektiva medlen för att på bästa sätt möta detta breda spektrum av nya hotbilder.

Samhällets samlade skydds- och försvarsresurser – det vi i allmänt tal kallar totalförsvaret – måste kunna tillvaratas i ökad utsträckning också på mycket låga konfliktnivåer. Därför är det bra att det nu snabbt blir en översyn av lagstiftningen och att regeringen snarast återkommer med förslag till förändringar.

Fru talman! Morgondagens försvar är en kompetensorganisation som kan genomföra olika omedelbara insatser, men som också har en inbyggd förmåga till ominriktning, till långsiktig anpassning. Det behövs ett antal högt prioriterade, kompetenta och mångsidigt användbara förband, som dock är avsevärt färre än de vi har i dag. Det innebär att vi kommer att lägga ned många av de förbandstyper som enbart har uppgifter att möta ett större invasionsföretag eller som av andra skäl inte är relevanta mot de hotbilder vi ser framför oss.

I det fortsatta beredningsarbetet, som bl.a. kommer att ske i Försvarsberedningen, är det dock oerhört viktigt att vi förmår skapa en riktig

avvägning mellan de resurser som vi satsar på det vi vill kunna i nutid och de resurser som skall avsättas för att säkerställa långsiktig kompetens och förmåga till förändringar.

Försvarsutskottets ordförande Henrik Landerholm var också inne på frågan om avvägningen mellan krigs- och fredsorganisationen, avvägningen mellan nutid och framtid.

Den 19 maj lämnade ÖB fram sitt förslag. Nu tar den politiska processen vid. Jag är övertygad om att även Henrik Landerholm behövs i den.

Fru talman! Det finns en stark majoritet i riksdagen för att minska försvarsutgifterna. Uppgörelsen mellan Centerpartiet och Socialdemokraterna innebär att ramen sänks med 4 miljarder från år 2002, vilket motsvarar ca 10 %. För att underlätta ominriktningen och effekterna av olika avvecklingar, kommer Försvarsmakten att få ett särskilt omställningsbidrag på totalt 5 miljarder kronor.

Folkpartiet anslår samma ram, men vill ha 1 miljard kronor extra i omställningsbidrag för år 2002. Skillnaden mellan Socialdemokraterna och Centern och Folkpartiet för det ekonomiska anslaget det året ligger i storleksordningen 2 %. Till drygt 98 % har vi även detta år samma ekonomiska ram. Det är en värdefull enighet. Mellan de tre partierna råder det också en stor samsyn kring inriktningen av framtidens försvar, vilket Runar Patrikssons anförande var ett starkt uttryck för.

Det nya försvaret behöver färre värnpliktiga, färre anställda och mindre materiel. Allt detta för med sig att ett stort antal regementen och andra verksamheter kommer att läggas ned. Utbildningen av totalförsvarspliktiga skall endast utgå från det behov som krävs för att lösa uppgiften.

När vi lämnar invasionsförsvaret bakom oss innebär det att Försvarsmaktens behov inriktas mot mer tekniskt avancerad materiel och bort från stora kvantiteter och serieproduktion. Därför bör vi överföra medel från produktionskostnader till forskning och teknisk utveckling. Dessutom bör ökad vikt läggas vid att sammanlänka civil forskning, teknik och utveckling till totalförsvarets behov. Det senaste årtiondet har civil och kommersiellt driven forskning fått allt större betydelse även för det militära försvaret, vilket måste få konsekvenser för materielanskaffningen.

Fru talman! I tider av näraliggande oro saknas av lätt insedda skäl förmågan att vidta förändringar i strukturer som inte längre är relevanta. Då klamrar man sig fast vid det man har. Därför skall vi nu genomföra de nödvändiga satsningar som ger landet ett starkt och effektivt försvar även i nästa århundrade.

Dagens betänkande är ett viktigt steg mot detta, och därför, fru talman, är det viktigt att yrka bifall till hemställan i försvarsutskottets betänkande, vilket jag härmed gör. Jag konstaterar att datumet för dagens försvarsdebatt var väl valt, med tanke på att det är Anders Svärds 60-årsdag.

Anf. 54 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s):

Fru talman! Det svenska försvaret står inför stora strukturella förändringar. Sedan det kalla krigets slut har vårt säkerhetspolitiska läge successivt förbättrats. Det sker ständigt förändringar i hur länder i vår om-

värld agerar för att tillgodose säkerheten. Också de militära resurserna förändras, liksom den militärtekniska utvecklingen och de militära doktrinerna i Europa.

Med andra ord: sammantaget betyder detta att vi nu förändrar, förnyar och moderniserar vårt svenska försvar. Det är något som de flesta inser och håller med mig om. Omdaningen av försvaret har sin utgångspunkt i Försvarsberedningens arbete. Vi bygger upp ett modernt och rörligt försvar, anpassat till dagens verklighet och med förmåga till anpassning för framtida behov i form av ominriktning eller tillväxt.

Det är ett framtidsinriktat försvar, där vi har möjlighet att bidra till den kollektiva säkerheten i Europa, både med diplomati och med totalförsvarsresurser. För säkerheten i vår del av världen och därmed för Sverige måste det svenska försvaret förnyas och ställas om, så att vi fullt ut kan delta i den internationella krishanteringen. Kriget i Kosovo visar att Europas säkerhetspolitiska läge som helhet inte är lika bra som det är för Sverige. Jag vill påstå att kriget i Kosovo inte har medfört en ökad risk för vare sig en invasion i traditionell mening eller ett väpnat angrepp, som det står beskrivet i regeringens proposition till riksdagen, under förutsättning att vi har en grundläggande försvarsförmåga.

Med en utveckling som blivit så befäst är det självklart att vi skall genomföra en omstrukturering samtidigt som vi kan sänka kostnaderna för försvaret. Det kommer att ta tid att anpassa försvaret till nya uppgifter och villkor. En anpassning av den förestående storleken medför kostnader, och därför tillför vi ett omställningsbidrag om 5 miljarder kronor.

Det finns också, mot samma bakgrund, all anledning att genomföra en förnyelse av materielförsörjningen. Vi måste bort från det som har varit vårt signum under flera decennier – långa serier och stora kvantiteter – och vi måste i stället satsa mer på forskning och teknikutveckling. Till detta kommer behovet av omstrukturering av den europeiska försvarsindustrin. Vi vet att det i dag finns en överkapacitet på produktionssidan i Europa. Sammantaget måste försvarsindustrin konsolidera sig och möta de behov som finns i framtiden, detta med ett bibehållande av hög teknisk kompetens.

En fortlöpande säkerhetspolitisk analys är en viktig del i det nya försvaret. I propositionen pekade regeringen på att det finns ett behov av att förbättra förmågan till analys och se över arbetsformerna, och det arbetet pågår inom Regeringskansliet. Vi kommer att genom Försvarsberedningens arbete analysera tänkbara utvecklingar i vår omvärld och därefter på ett logiskt och metodiskt sätt vidareutveckla försvaret mot vad som nu behövs. Det innebär att vi får möjlighet att utveckla nya förbandstyper och att tillföra nya kunskaper och materiel som motsvarar dessa krav. Det skapar förutsättningar att möta även andra kriser än dagens. Vi skapar ett instrument för att ständigt utveckla vår förmåga att möta framtida hot och risker.

Fru talman! Socialdemokraterna och Centern har tillsammans, genom sin uppgörelse om försvaret, visat att våra båda partier vill och kan ta ansvar för den framtida utformningen av försvaret. Vi har också visat att vi är villiga att ta ett ansvar för de omfattande förändringar som detta medför.

Övriga partier, som säger sig vara försvarsvänner, gör det inte. Min uppfattning är att både Moderaterna och Kristdemokraterna delar många

av våra tankar kring behovet av förändringen av försvaret. Men icke förty har de valt att ställa sig vid sidan när det gäller att genomföra dessa beslut. Trovärdigheten i Kristdemokraternas försvarspolitik undermineras dessutom genom att de lovar lite mer och lite för ofta vid olika tillfällen.

Folkpartiet känner jag dock ligger regeringen och Centerpartiet nära när det gäller både verksamhet och ekonomi. Jag noterar de råd och de synpunkter som Runar Patriksson hade här i dag när det gäller nästa steg i vår omdaning av vårt svenska försvar.

Fru talman! Hur den säkerhetspolitiska utvecklingen i Europa blir på mycket lång sikt är omöjligt att helt säkert förutspå. Vägen från diktatur till demokrati är lång och svår. Men min övertygelse är att ett alltmer djupgående samarbete mellan demokratiska länder kommer att vara vägen mot ett allt säkrare Europa. Som medlemmar i det internationella samfundet har vi en skyldighet att agera både preventivt och efter det att en konflikt blossat upp. Kraven att vi skall kunna agera i militära krishanteringsoperationer på uppdrag av FN eller OSSE kommer att finnas kvar. Detta ansvar har vi tillsammans med alla stater inom Förenta nationerna. Jag som socialdemokratisk försvarsminister har till uppgift att skapa förutsättningarna för att vi skall kunna ta detta ansvar. Genom att vi stöttar och uppmuntrar de unga demokratierna kan vi också säkerställa en positiv utveckling i världen.

Avsaknad av invasionshot och ökat behov av krishanteringsförmåga är viktiga utgångspunkter när vi förändrar vår praktiska försvarsplanering och därmed inriktningen av vårt försvar.

Det moderna svenska försvaret måste kunna skydda landet och dess medborgare mot väpnade konflikter och krig. Även om invasionsföretag av det kalla krigets karaktär ter sig orealistiska kan vi likväl bli utsatta för hot, påtryckningar eller skadegörelse med militära eller andra medel.

Jag vill i detta sammanhang också beröra vikten av vårt pliktförsvar. I dessa dagar hör vi röster som säger att yrkesarmén nu är under införande och att den folkliga förankringen sakta tynar bort. Min bestämda uppfattning är att det inte är så och inte heller kommer att bli så. En socialdemokratisk regering kommer inte att införa ett försvar som bemannas av yrkessoldater. Vi kommer aldrig att offra folkförsvarstanken.

Fru talman! En fråga som alltid har varit svår att besvara i försvarsplaneringen är varför det behövs ett visst antal arméförband, fartygsförband och flygdivisioner för att klara försvarets uppgifter. Orsakskedjan har tidigare varit för lång och komplicerad för att kunna ge en tillfredsställande förklaring. Försvarsmakten har under våren presenterat en modell som kortfattat går ut på att bättre förklara sambandet mellan de uppgifter som riksdagen och regeringen fastställt och de krigsförband som skall organiseras.

Där görs en tydlig koppling till ett antal möjliga utvecklingar i omvärlden – målbilder. Även Överstyrelsen för civil beredskap omarbetar på ett liknande sätt.

Jag anser att det är en väsentlig förändring: Dels ger den de folkvalda en möjlighet att relatera de övergripande försvarspolitiska målen till vårt totalförsvars strukturer och resurser och vid behov genomföra förändringar. Dels blir det lättare att relatera kostnader till specifika strukturer och resurser.

Denna koppling mellan säkerhetspolitiska krav och verkliga behov av förband ger en tydligare bild av vilka förbandstyper som krävs och inte minst vilka förbandstyper som inte lever upp till kraven. Det ger oss beslutsfattare en tydligare bild. Att bevara strukturer som var effektiva i går, men som inte svarar upp mot behoven i framtiden, är en felaktig politik. Jag menar att det är vår skyldighet att agera så att förbandstyper som inte lever upp till de säkerhetspolitiska kraven skall läggas ned. Försvarsmakten har genom sitt studiearbete givit oss kunskapen om dessa samband. Nu är det vår skyldighet att ta detta på allvar och därmed ta vårt ansvar.

Vetskapen om att det tar mycket lång tid att bygga upp försvarskapacitet får inte förhindra rationell förnyelse och ominriktning. Genom att kombinera denna nya inriktning med en anpassningsprincip skapar vi förutsättningar för att processen fortlöpande förnyar försvarskapaciteten i stället för att konservera den. Genom anpassningsprincipen får vi handlingsfrihet att utveckla totalförsvaret i takt med förändringar i omvärlden.

Det civila försvaret måste på samma sätt reformeras till det skydd som ett modernt högteknologiskt samhälle behöver. Liksom det militära försvaret måste det civila försvaret kunna stå emot hot och risker orsakade av allt från svåra påfrestningar i fred till väpnade angrepp. Våra resurser måste samordnas så att vi får en bättre krishanteringsförmåga.

Fru talman! Den 19 maj, förra veckan, lämnade Försvarsmakten ett fördjupat underlag till regeringen avseende den framtida krigsorganisationen. Den 15 juni återkommer man med förslag till materielplan. Därefter skall Regeringskansliet i samråd med Försvarsmakten ta fram ett underlag som skall ligga till grund för regeringens proposition till riksdagen i höst. Propositionen skall innehålla avvägningar och förslag både när det gäller krigs- och grundorganisationen. Processen med försvarets omdaning slutar inte med höstens proposition utan kommer att fortsätta i ytterligare steg nästkommande år. För att få ett fördjupat underlag inför den fortsatta omdaningen kommer regeringen att ta initiativ till flera viktiga utredningar. Utredningarnas uppdrag är att se över ledningssystemet, det civila försvarets organisation, personalförsörjningen och räddningstjänstlagen. Samtidigt pågår den viktiga Pliktutredningen.

Kraven på förnyelse och ominriktning av försvaret kommer att få stora konsekvenser för många människor, de som arbetar i Totalförsvaret, deras anhöriga, de som bor och verkar på orter där försvaret är den dominerande arbetsgivaren. Staten kommer på de platser där det är regionalpolitiskt motiverat att göra sitt yttersta för att understödja dem som nu drabbas. Vi socialdemokrater kommer att ta vårt ansvar när det gäller förnyelsen av försvarspolitiken och vi tar konsekvenserna som följer av denna förändring.

Jag är övertygad om att försvaret kommer att gå stärkt ur denna förändringsprocess. Vi behöver ett modernt försvar för framtiden och en ny inriktning av försvarspolitiken. Politik är att ta ansvar, och jag hade hoppats att fler partier skulle vågat axla detta ansvar.

Tack!

Anf. 55 HENRIK LANDERHOLM (m) replik:

Fru talman! Ansvar kan tas på många olika sätt. Mitt parti deltog med liv och lust i de försvarsförhandlingar som försvarsministern själv ledde i

vintras. Jag beklagar i minst lika hög utsträckning som försvarsministern att de inte kunde fullföljas på partiledarnivå och leda till en försvarsöverenskommelse som skulle varit avsevärt starkare än det halvdana förslag som ligger till grund för dagens betänkande.

Vi tar ansvar även fortsättningsvis. Försvarsministern sitter själv inte i Försvarsberedningen, inte jag heller. Jag bidrar ändå i den försvarspolitiska debatten, och det står försvarsministern såväl som andra fritt att lyssna.

Försvarsministern har hamnat i en mycket svår situation. Han fick acceptera att Göran Persson inte var beredd att pröva möjligheten att komma överens i en bredare majoritet med även andra partier än det lilla Centerpartiet, som till slut ställde upp som hjälpgumma åt socialdemokratin i försvarsfrågan. Han blev överkörd. Det beklagar jag. Jag tror även att Björn von Sydow själv beklagar detta. Han tvingas nu att exekvera en försvarspolitik som förs under välsignelsen av Vänstern och Miljöpartiet.

Jag skulle vilja ställa en fråga till Björn von Sydow. Den handlar om förra veckans underlag. Under lång tid har vi fört diskussionen om besparingen på försvaret med förutsättningen att vi faktiskt inte visste vad den skulle innebära.

För en vecka sedan kom resultatet. Den innebär i många hänseenden en mycket kraftig nedskärning av Sveriges förmåga och minskar våra möjligheter att fullt ut delta på många av de områden som ligger försvarsministern varmt om hjärtat. Det handlar om det försvarsindustriella europeiska samarbetet. Det handlar om förutsättningarna att delta i krishantering, där underlaget halverar ambitionsförmågan.

Är det här tillfredsställande, eller kan försvarsministern på något sätt tänka sig att ompröva den tillyxade nedskärning som blev resultatet av vinterns misslyckade förhandlingsprocess?

Anf. 56 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s):

Fru talman! När vi hade våra betydelsefulla förhandlingar var det ett viktigt krav från moderaterna som jag är glad att vi kunde tillfredsställa. Vi ville se hur konsekvenserna skulle bli av en ekonomi av det slag som vi genom Försvarsberedningens tidigare ställningstagande var inne på. Vi fick då se ungefär vilka typer av förband, vilka stridskrafter, som Sverige behöver, givet omgivningen, prognoser framåt och anpassningsmöjligheterna.

Det var intressant, men vi var mycket tydliga på den punkten att det icke är vi som i den korta perioden skall genomföra detta stora studiearbete. Det har nu genomförts av Högkvarteret. Där framträder en intressant bild av vad det är för stridskrafter som behövs för ett försvar som har en defensiv strategi som sin huvuduppgift, att naturligtvis i första hand avskräcka från varje form av väpnat angrepp och därtill kunna vistas långvarigt i fält i främmande krishärdar. Det är det materialet vi har fått. Dess principiella inriktning är betydelsefull och vartenda förband som vi har i dag skall vägas mot vilka behov de kan fylla.

Nu skall vi granska detta. Jag utgår från att det finns möjligheter att komma fram till några justeringar, men principen är ett genombrott för en rationell tillämpning av behovet av stridskrafter för en defensiv för-

svars- och säkerhetspolitik i det Nordeuropa där vi är och där vi har möjligheter att förutse de kommande åren.

Anf. 57 HENRIK LANDERHOLM (m) replik:

Fru talman! Jag noterar att försvarsministern gör ett försök att svara på mina frågor.

I Dagens Nyheter för en vecka sedan framställde försvarsministern den svenska försvarsprincipen såsom defensiv avskräckning. Jag tillåter mig att tvivla på att de fyra brigader som är resultatet av förra veckans underlag låter sig förenas med ett så storvulet begrepp.

Försvarsministern och jag är fullständigt överens om att det krävs en omstrukturering av det svenska försvaret. Alla är medvetna om att det krävs ingrepp, det krävs förändringar och det krävs även förnyelse. Problemet är att omstrukturering under den knapphetens kalla stjärna som konstitueras av de kring 8 miljarder som saknas under de närmaste tre åren och den massiva besparingsinriktning som Vänsterpartiet och Miljöpartiet tvingat försvarsministern till under nästa försvarsbeslutsperiod gör förändringen svårast möjlig.

Att genomföra denna omstrukturering samtidigt som man minskar kostnaderna är i det närmaste omöjligt, det är att ta sig vatten över huvudet. Den plan som ÖB redovisade förra veckan är ett mycket tydligt exempel på detta. Med sex avvikande meningar är det en omöjlig ekvation som ÖB har haft att lösa inom de av försvarsministern tilldelade ramarna. Det är också därför som resultatet har blivit som det har blivit.

Anf. 58 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s):

Fru talman! Det är viktigt att jag som företräder regeringen – och jag hoppas att det också kan gälla ledamöterna – icke i dag för en konklusiv debatt om det förslag som överbefälhavaren har gett till vår bedömning, till regeringen och till Försvarsberedningen dit Henrik Landerholm och Kristdemokraterna är hjärtligt varmt välkomna för att vara med och ånyo penetrera den metod som överbefälhavaren har valt när han undersöker vad det behövs för förband, och att studera den försvarspolitiska utvecklingen och den anpassningsprincip som vi går in för, och som jag till min glädje noterar att försvarsutskottet anser är väl framställd och begriplig i propositionen. Den prövningen skall vi göra här i kammaren, inte i dag utan successivt under de kommande månaderna.

Då kan vi också ta upp och diskutera: De krigsförband som vi i dag har, vad har de för motståndare? Vad syftar de till att kunna användas för, givet den situation som råder i norra Europa och med de tilltransportmöjligheter och de vapensystem som finns? Det är en rationalistisk analys som ligger till grund för denna bedömning, och det är en riktig principiell utgångspunkt. Den är också möjlig att hantera med olika ekonomiska ingångsvärden, om det säkerhetspolitiska förloppet blir sådant att det är behövligt.

Anf. 59 ÅKE CARNERÖ (kd) replik:

Fru talman! Försvarsministern säger att vi kristdemokrater lovar lite för mycket och lite för ofta. Jag har här redogjort för vad vi ser som allvarliga problem inför denna omstrukturering.

Det råder en samsyn, säger försvarsministern. Ja, vi har ställt upp på förhandlingarna och höll ut nästan ända till slutet, men det berodde naturligtvis på att närstridsproblematiken och de akuta likviditetsproblemen skulle innebära alltför svåra påfrestningar i omstruktureringsarbetet.

Problemet var ju då att konsekvenserna inte kunde överblickas. Det var därför som jag sade i mitt anförande att det var viktigt att se konsekvenserna i förhållande till den ram som sedan blev resultatet av denna uppgörelse. Det finns ett stort antal osäkra faktorer.

Om försvarsministern läser de kristdemokratiska reservationerna finner han att de inte innehåller några stora satsningar på nya förband eller någon stor tillväxtförmåga. Vi vill föra fram t.ex. beredskapen som vi anser blir alltför låg nu.

Jag vill ställa en fråga om de tvära ekonomiska kast som har försatt försvarsindustrin i en akut situation. Vad beror det på att regeringen inte har kunnat ge besked till försvarsindustrin i det här läget? Jag är helt medveten om att det kommer att bli en omstrukturering i Europa, men att inte ge besked – vare sig positivt eller negativt – försätter ju försvarsindustrin i en mycket prekär situation.

Anf. 60 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s):

Fru talman! Jag tackar Åke Carnerö för hans deklaration, att han i mycket och långt står bakom det som har varit vägledande för vår gemensamma hållning under förhandlingarna. Jag hoppas också att det skall bli möjligt att under de kommande månaderna, när vi bl.a. skall göra det mycket viktiga ställningstagandet, nå en bättre ekonomisk effektivitet för de ca 40 miljarder kronor som vi lägger ned genom att inte ha onödigt många fredsetablissemang i gång på ett sätt som inte är rimligt i förhållande till deras uppgift. Jag hoppas på det.

Jag är glad över att Åke Carnerö tar upp frågan om försvarsindustrin. Jag har agerat med en utgångspunkt från december: Se till att så maximalt många ställningstaganden som över huvud taget går sker i samband med det att ÖB den 15 juni överlämnar sina förslag. Då har han möjlighet att väga vartenda materielsystem som ligger i förhållande till det behov av stridskrafter som han presenterade för någon vecka sedan och som vi – som det tidigare replikskiftet visade på – givetvis skall gå igenom. Så många ställningstaganden som över huvud taget är möjligt skall avvägas i en samlad process av chefen för Försvarsmakten, av regeringen och därefter – i förekommande fall – av riksdagen.

Så har jag agerat, och det visade sig att det var ytterligt få projekt som var så tidskritiska att de absolut skulle släppas fram före den 15 juni. Men i några fall har argumenten varit så starka att regeringen har gett olika former av medgivanden för att man skulle kunna gå vidare.

Anf. 61 ÅKE CARNERÖ (kd) replik:

Fru talman! Jag tackar för det svaret. Men problemet är ju att om man inte får ett besked ger detta en signal till eventuella beställare. Att då hålla på att projektera och inte veta om svenskt försvar kommer att köpa en speciell materiel, t.ex. Bamse, blir en signal till utlandet om att man får avvakta. Det innebär att kompetens försvinner, vilket leder till en mycket prekär situation, och att klarhet därför bör ges så tidigt som möjligt.

Det stora problem som vi kristdemokrater ser är hur man skall kunna bibehålla och utveckla den kompetens som man måste ha för att kunna ha en god anpassningsförmåga i framtiden. Vi kan diskutera hur stor eller hur bred denna bas skall vara, men problemet i dag är att verksamhetsnivån är mycket låg och det är en följd av tidigare besparingar. Det är just verksamhetsnivån och kompetensen som skall övas hela tiden för att vi skall kunna utgå från denna s.k. kompetensorganisation när det blir aktuellt att anpassa uppåt, om den situationen skulle behöva inträffa.

Anf. 62 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s):

Fru talman! Jag instämmer i Åke Carnerös slutsats, att det är centralt att man upprätthåller kompetensnivån också genom en ordentlig utbildnings- och övningsverksamhet. Ånyo vill jag inte göra några direkta ställningstaganden kring det förslag som ÖB lämnade i förra veckan. Men jag kan gärna säga att jag ser positivt på att överbefälhavaren lägger stor tonvikt vid utbildning och övning av förband på höga nivåer varje år. Genom det liggande förslaget kommer det att vara möjligt att redan 2001 komma i gång med den typen av övningar på brigadnivå – som sagt, detta utan att föregå den fortsatta processen.

När det gäller försvarsindustrin och den kompetens som finns där har jag verkligen lyssnat på argumenten från berörd industri om kompetensförluster etc. Jag är klar över att sådana risker kan finnas. Jag har vägt in dem, men jag har funnit att de inte har varit så pass övertygande så här långt att de har föranlett mig att gå ifrån det principiellt riktiga i att få alla materielbeställningar och system ställda mot varandra för att därigenom få fram en så djupgående prioritering som möjligt.

Anf. 63 ERIK ARTHUR EGERVÄRN (c):

Fru talman! Dagens debatt handlar om de grundstenar som skall bära upp ett nytt och för sina uppgifter bättre anpassat totalförsvar. Ominriktning må vara ett krångligt ord, men det är faktiskt vad som kännetecknar det som nu sker på försvarsområdet. Vi står vid ett vägval. För mig som historiker är det naturligt att jämföra denna ominriktning med några tidigare vägval. Låt mig ta några centrala årtal ur svensk försvarshistoria.

- År 1279 antogs Alsnö stadga. Då infördes rusttjänsten och med den de bepansrade riddarna.
- På 1540-talet skapade Gustav Vasa embryot till det som skulle bli en nationell armé.
- Detta fullföljdes på 1620-talet av Gustav II Adolf med tillskapandet av just en sådan armé med bygderegementen som bas.
- År 1686 fick vi indelningsverket, vilket innebar en yrkesarmé med bönderna som ekonomisk grundbult.
- Detta indelningsverk kompletterades år 1812 med det s.k. beväringssystemet efter erfarenheter från Napoleonkrigen om behovet av massarméer.
- År 1901 infördes den allmänna värnplikten med garnisonering av förbanden.

Om vi för en stund lämnar trätan om 1 miljard hit eller dit till försvaret och i stället ser till innehållet skall man finna en ambition att förnya och förbättra försvaret i en sådan omfattning att man med rätta kan kalla det kommande försvarsbeslutet för ett historiskt vägval. Det känns rätt på tröskeln till både ett nytt sekel och ett nytt millennium.

Fru talman! Grundvalen för Sveriges försvarsstruktur måste alltid vara den hotbild som föreligger i närtid eller som kan förutses i ett längre perspektiv, grundat på en geopolitisk verklighet.

Som flera talare sagt förut i denna debatt har det säkerhetspolitiska läget i Europa generellt sett förbättrats kontinuerligt efter det kalla krigets slut och bildandet av EU. Detta har också slagits fast av en, i det avseendet, enig försvarsberedning.

Denna generella bild störs givetvis av den pågående konflikten på Balkan, men i ett nordeuropeiskt perspektiv kvarstår nog ändå bedömningen att den säkerhetspolitiska situationen avsevärt förbättrats.

Det som händer i Kosovo snarare bekräftar Försvarsberedningens slutsatser, att risken för storkrig är försumbar medan risken för s.k. regionala krig har ökat. I det sammanhanget bör det naturligtvis noteras att det inte anses finnas något militärt hot mot vår del av Europa.

Under de närmaste tio åren är ett invasionsföretag syftande till ockupation av Sverige inte möjligt att genomföra, men det förutsätter att Sverige har en grundläggande försvarsförmåga. Vi kan dock inte helt avskriva väpnade angrepp mot begränsade mål i Sverige.

Två typer av hot har fått ökad aktualitet. Det ena handlar om hoten från kärnvapen och från biologiska och kemiska vapen. Riskerna har ökat för att andra aktörer än stater, t.ex. terrorister, kan producera eller komma över dessa vapen. Det sänker på ett dramatiskt sätt tröskeln för dessa vapens användning.

Det andra hotet är informationskrigföring. Vårt datoriserade samhälle är redan i fred sårbart för datavirus och s.k. hackers. Bara under den här våren har vi lärt oss att frukta både Melissa och CIH-viruset. Det finns många exempel på att datornätverk kan slås ut av s.k. mejlbombning. Dessa och andra metoder att lamslå datorberoende system kan användas också för icke-militära angrepp från stater och terroristorganisationer.

De som kritiserar de aviserade besparingarna på Försvarsmaktens område gör det ofta utifrån ett osäkert framtidsperspektiv. Det har vi också hört i dag. Man hävdar att vi inte kan veta hur det är i Europa och fem eller tio år, vilket i och för sig är sant. Man jämför ofta med situationen före första och andra världskriget och påvisar att den tidens politiker inte beaktade signalerna och heller inte vidtog upprustningsåtgärder i tid. Med andra ord skulle anpassningskonceptet inte ha någon trovärdighet enligt kritikerna.

Som historiker har jag stor respekt för den kritiken. Jag vill t.o.m. bekräfta den vad avser det historiska skeendet, så var det. Men betyder det att detta historiska betraktelsesätt är relevant i vår tid? Jag tror inte det. I dag har vi på ett helt annat sätt tillgång till information och underrättelser. IT och mediesamhället har inneburit att ingen nation kan förbereda en aggressiv utrikespolitik i lönndom.

I vårt geopolitiska närområde har de tidigare totalitära systemen ersatts av en gryende demokrati, vilket i sig är ett avgörande hinder för krig. Första världskriget utkämpades mellan delvis totalitära, eller i varje

fall odemokratiska, kejsardömen och monarkier. Andra världskriget var en kamp mellan fascistiska diktaturer och västerländsk demokrati och humanism.

Nej, den historiska parallellen håller inte vid en intellektuell analys. Det faktum att det pågår en militär konflikt i Europa just nu är givetvis ett memento. Det finns givetvis också en risk för att en regional konflikt kan spridas geografiskt och trappas upp. I det sammanhanget måste det slås fast att det ankommer på den permanenta försvarsberedningen att på ett ansvarsfullt sätt följa utvecklingen på Balkan och i vårt omedelbara närområde och förutsättningslöst göra de säkerhetspolitiska bedömningar som situationen kräver.

Skulle man vid en sådan analys finna att den säkerhetspolitiska situationen avsevärt försämrats sedan bedömningen i vintras måste man givetvis överväga att återföra resurser till försvaret. Detta är ett trovärdighetskrav för den s.k. anpassningsdoktrinen, men också ett trovärdighetskrav på oss försvars- och säkerhetspolitiker.

Fru talman! Det är i detta sammanhang också viktigt att notera att överbefälhavaren i grunden har samma uppfattning – dvs. givet att den säkerhetspolitiska analysen är riktig får vi ett mycket bra försvar för de resurser som regeringen och förhoppningsvis även riksdagen är beredda att anvisa för den kommande försvarsbeslutsperioden.

Överbefälhavaren hävdar vidare att vi i modern tid inte haft ett bättre tillfälle att omstrukturera eller ominrikta försvaret till de krav som kommer att ställas på våra väpnade styrkor det kommande århundradet. Det må gälla IT-hot, långräckviddiga vapen, skydd av infrastruktur, rörlighet över stora ytor och inte minst vår förmåga att uppträda i internationella sammanhang i samverkan med andra nationer.

Det är för övrigt överbefälhavarens och Försvarsmaktens Vision 2010 som ligger till grund för den ominriktning som vi står inför, och det som överbefälhavaren efterfrågar kommer alltså att genomföras. Det är beklagligt och förvånande att Moderaterna och Kristdemokraterna har lämnat Försvarsberedningen. Det blir rent utav gåtfullt när man läser Alf Svenssons pressmeddelande där det framgår att Kristdemokraterna vill delta i arbetet med säkerhetspolitiska analyser. Jag vore tacksam om Åke Carnerö måhända kan förklara hur man resonerar.

Fru talman! Eftersom det i princip råder enighet om vad försvaret skall kunna göra är det också beklagligt att vi inte kunnat nå en bredare enighet om de ekonomiska ramarna. Men när man nu ser de ekonomiska alternativen från i varje fall Folkpartiet och Kristdemokraterna börjar man undra om det verkligen är ekonomin som spökar.

Det kanske är så att taktiken förbjuder varje samarbete med regeringen. Nu visar det sig att Folkpartiet och Kristdemokraterna har 1 miljard mer än Centern och Socialdemokraterna för år 1 av den nya försvarsbeslutsperioden. Det är 1 miljard kronor mer i en försvarsram på drygt 40 miljarder kronor per år. Man skall inte kalla 1 miljard för nålpengar. Det kanske mer verkar vara symbolpengar. Jag skulle gärna vilja fråga Runar Patriksson och Åke Carnerö hur man vill använda den extra miljarden.

Jag måste också i sista minuten svara på den direkta fråga som Lars Ångström ställde till Centern och till mig beträffande andelen försvarsmateriel, och bl.a. JAS-systemet. För det första är det kanske lite tidigt

att kommentera försvarsmaterieldelen. Som vi har hört tidigare kommer ÖB med en materielplan i juni. Det kanske vore praktiskt att invänta den.

Det fastslås i betänkandet att vi behöver egen kompetens inom strategiska materielområden. Det gäller områden som är specifikt svenska, kräver hög sekretess och områden som behövs för anpassningsdoktrinen. Man pekar bl.a. ut telekrigföring, undervattensteknik, signaturanpassning, JAS-system, befolkningsskydd, IT och NBC-skydd, för att ta några exempel.

Jag vet inte om det räcker som förklaring till Lars Ångström. Jag kan dela uppfattningen att det i närtid måhända är en obalans i förhållandet mellan försvarsmaterielkostnader och personal- och utbildningskostnader. Men låt oss se det i ett långsiktigt perspektiv. Det tar tid att svänga om skutan. Som alla vet är många av dessa materielprojekt bundna i kontrakt som kan vara både kostnadskrävande och svåra att häva. Låt oss i den här frågan invänta ÖB:s materielplan.

När det gäller Lars Ångströms fråga till mig beträffande miljösoldater och miljöbrigad vill jag bara hänvisa till att gällande lagstiftning är entydig. Den medger inte inskrivning och utbildning av värnpliktiga för dessa ändamål. Här är det bara att hänvisa till Pliktutredningen, som måhända kan komma med förslag till ändringar. Med dagens lagstiftning är det inte möjligt.

Fru talman! Centerpartiet vill medverka till att göra ett bra försvar bättre och avpassat för framtida hot och uppgifter. Det är grunden för vår försvarsöverenskommelse med regeringen och för vårt långsiktiga engagemang i försvarsfrågan. Försvars- och säkerhetspolitiken är fundamentet för den nationella suveräniteten. För mig och Centerpartiet är det otänkbart att reducera svensk försvarspolitik till ett politiskt spel.

Fru talman! Avslutningsvis vill jag yrka bifall till hemställan i betänkandet och avslag på reservationerna.

Anf. 64 RUNAR PATRIKSSON (fp) replik:

Fru talman! Erik Arthur Egervärn frågar vad Folkpartiet vill ta sig till med den miljard vi har utöver vad som finns i uppgörelsen mellan Centern och Socialdemokraterna. 1 miljard är inte lite pengar för Folkpartiet, det vill jag nog påstå. Jag tror nog att Erik Arthur Egervärn är klar över att det är Folkpartiets linje om ett vassare försvar som är innebörden i vår miljard.

Det var faktiskt så att vi vid tiden för uppgörelsen hade mer omställningspengar, pengar som vi nu från Folkpartiet har flyttat. En del har vi flyttat över till vägpengar, något som vi anser vara regionalpolitiskt viktigt med tanke på hur vissa regioner kan drabbas av försvarsuppgörelsen.

Förutom den miljard som är kvar finns det ytterligare pengar genom att vi också vill ha ett lägre värnpliktsintag. Det gör att våra pengar är mer än 1 miljard. Och de skall användas till materielförsörjning. Då går vi inte in på några enskilda objekt, men det har ju nämnts Bamseprojektet m.m. som vi anser måste prioriteras om vi skall fortsätta med t.ex. JAS-projektet, som vi hoppas i vårt parti.

Materielanskaffning och ett vassare militärt försvar är alltså vad miljarden, plus de pengar som ligger i ett minskat intag till värnpliktsutbildning, innebär.

Anf. 65 ERIK ARTHUR EGERVÄRN (c) replik:

Fru talman! Jag vet inte om det var ett direkt svar på min fråga. Jag ville ha ett konkret besked om hur den här miljarden skall användas. Jag kan i och för sig förstå att det kan vara svårt för Runar Patriksson att exemplifiera och specificera. Vi väntar ju, som jag har sagt tidigare, på överbefälhavarens egen materielplan.

Runar Patriksson har ju tidigare i ett inlägg sagt att Centerns och Socialdemokraternas uppgörelse inte har orkat ända fram. Då kan man fundera lite grann på vad det betyder. Om man säger att vi inte har orkat ända fram med besparingarna så tyder det väl närmast på att man skulle vilja göra ännu hårdare besparingar själv. Jag vet inte om det är avsikten i Runar Patrikssons formulering om att man inte har orkat ända fram. Det kunde kanske vara bra att även få en förklaring på det. Vad menas med att vi inte orkat ända fram?

Anf. 66 RUNAR PATRIKSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag tyckte nog att jag svarade på den frågan. Folkpartiet har hela tiden, även i förhandlingarna, hävdat att materielsidan måste stärkas. Ett vassare försvar innebär att miljarden används till materielanskaffning.

Eftersom vi sitter kvar i beredningen och inte vill låsa positionerna i dag kan vi inte svara närmare än så. Men vi behöver mer pengar till försvarets omställning, och vi är kritiska till det sätt på vilket man löste problematiken omkring anslagsförordningen och teknikfaktorerna. Vi var på väg att få en bättre lösning. Det är materielsidan vi är inne på, och det kommer väl vad jag förstår att diskuteras längre fram i försvarsberedningen och utskottet.

Anf. 67 ERIK ARTHUR EGERVÄRN (c) replik:

Fru talman! Om man vill nå någonstans, och så får man väl tolka Runar Patrikssons formulering om att man vill nå ända fram, måste man väl ändå på något vis vara med? För Centern har det varit väsentligt att fullfölja de beslut som fattades 1995 och 1996 i de beslut som fattas nu 1999 och 2000. Det förefaller egendomligt mot den här bakgrunden att man på något vis tycks vara överens om målet. Det gäller bara att målet inte har nåtts i tillräckligt god tid eller nog hastigt, om jag tolkar Runar Patriksson rätt. Då vore det mer logiskt att delta i det här försvarsbeslutet.

Anf. 68 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik:

Fru talman! Jag vill tacka Erik Arthur Egervärn för att han tog sig tid att svara på min fråga i anförandet. Men jag är fortfarande lite rådvill. Erik Arthur säger att det är långa kontrakt som ligger fast. Men det finns ju möjligheter att omförhandla kontrakt. Det finns möjligheter att gå bort från överenskommelser. Även om det är förknippat med vissa kostnader innebär det på lång sikt besparingar.

Jag får inte riktigt Centerpartiets politik att gå ihop om man nu prioriterar materielinköp trots att vi enligt försvarsministern har ett av Europas mest moderna försvar. Om man prioriterar materielinköp innebär det att man måste skära ned mer på regementen. Att lägga ned regementen – onödigt många och onödigt snabbt – för att man hellre vill ha vapen får jag inte att gå ihop med att Centern är ute och talar för att hela landet

skall leva. Man säger en sak, men politiken i praktiken leder till något helt annat. Jag skulle vilja ha lite mer utrett hur Centerpartiet tänker och hur man förklarar detta för de kommuner som kommer att drabbas.

Anf. 69 ERIK ARTHUR EGERVÄRN (c) replik:

Fru talman! Jag vill gärna upprepa vad jag försökte svara Lars Ångström. För det första delar jag uppfattningen att det kan finnas en obalans i närtid mellan materielkostnaden, materielandelen, i försvarsbudgeten och andelen som går till personal och utbildning. Men låt oss som sagt se det lite grann på sikt. Vi har fattat ett beslut 1995/96. Vi fattar ett nytt beslut nu 1999/2000. Det kommer ytterligare ett försvarsbeslut om några år. Låt oss se det i ett historiskt perspektiv så kanske den här eventuella obalansen kan komma att rättas till.

Vi kan ju inte bortse från det faktum att vi har kontraktsbundna serier med industrin. Det måste ju vara någon ordning även i det här sammanhanget.

Det är, som jag sade, så att det finns ett antal strategiska materielområden där det i såväl Försvarsberedningen och regeringens proposition som betänkandet uttrycks att den här kompetensen måste finnas utifrån speciellt svenska förhållanden. Det gäller saker som krävs för anpassningsdoktrinen osv. Sedan finns det ett antal sådana här materielprojekt uppräknade. Slutligen: Låt oss nu invänta överbefälhavarens materielplan om en månad.

Anf. 70 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik:

Fru talman! Det hjälper ju inte de kommuner som kommer att drabbas om man ser det här på lång sikt. Jag tror att det är mer vett och reson i att avbeställa än i att fullfölja JAS-projektet och i stället lägga ned regementen i något lugnare takt – just för att kunna hantera situationen lokalt.

Jag förstod inte heller riktigt Centerpartiets resonemang när det gäller miljöbrigader. Visst är det så att lagstiftningen i dag hindrar upprättandet av insatsenheter för att hantera miljökatastrofer nationellt och internationellt. Men det kan ju inte vara ett argument för att behålla det som det är. I så fall är det väl, som Miljöpartiet har förespråkat, anledning att ändra lagstiftningen.

Jag har själv hört centerledaren Lennart Daléus tala i positiva ordalag omkring miljöbrigader. Det överensstämmer lite med den miljöprofil som Centern gärna vill ha. Men när det kommer till praktisk handling avslår man Miljöpartiets motion om att sätta upp en sådan här miljöbrigad och se till att ändra lagstiftningen så att det blir möjligt. Jag förstår inte riktigt hur retoriken utåt i samhället går ihop med den praktiska handlingen här i kammaren.

Anf. 71 ERIK ARTHUR EGERVÄRN (c) replik:

Fru talman! Jag har hänvisat till gällande lagstiftning, som är entydig på det här området. Vi kan inte med dagens pliktlagssystem ta ut ungdomar till utbildning för de här ändamålen och skicka ut dem i internationell tjänst eller annan sådan verksamhet. Det går alltså inte att pliktutbilda folk för att sanera oljeutsläpp även om det vore önskvärt.

Jag hänvisar, som jag sade tidigare, till Pliktutredningen. Om man där kommer fram till att detta är en rimlig förändring får man återkomma med en begäran om lagstiftning som tillgodoser de här kraven. Personligen är jag inte alls främmande för detta. Jag bara hänvisar till att läget just nu är sådant att vi inte kan använda gällande lagstiftning för det här. Låt oss vänta på Pliktutredningens syn först.

Sedan åter till materielfrågan. Lars Ångström ställer här förbandsorter mot industriorter. Jag vet inte vad som är bättre eller sämre i det sammanhanget. Det du säger är att det inte spelar någon roll om det bli arbetslöshet i industriorterna bara vi kan behålla arbetstillfällena i förbandsorterna.

Anf. 72 OLLE LINDSTRÖM (m):

Fru talman! Dagens betänkande med anledning av regeringens proposition *Förändrad omvärld – omdanat försvar* lämnar mycket övrigt att önska. För att förstå den halvering av Försvarsmakten som blir resultatet av Socialdemokraternas och Centerns försvarsuppgörelse måste man titta tillbaka lite grann och se vad som har hänt sedan 1994.

Jag kommer därför i mitt anförande att först ta upp handläggningen av försvarspolitiken och hur den påverkat Försvarsmaktens ekonomi. Därefter skall jag mycket kort kommentera försvarets förmåga samt totalförsvarsplikten.

När det gäller handläggningen av försvars- och säkerhetspolitiken kan jag konstatera att Socialdemokraterna och Centern har gått ifrån en ordning som gällt i Sverige under efterkrigstiden. Det har ju varit vanligt att de flesta partierna i Sveriges riksdag kommit överens om hur det skall gå till.

Inför varje försvarsbeslut t.o.m. 1992 års försvarsbeslut har först, antingen genom försvarsberedningar eller genom kommittéer, säkerhetspolitiken avdömts; detta innan anslagsramar och försvarets förmåga handlagts.

Sedan 1994 har tågordningen varit en annan. Först har den ekonomiska ramen satts. Därefter har försvars- och säkerhetspolitiken mer eller mindre fått rätta sig därefter. Även om majoriteten i Försvarsberedningen inte varje dag medvetet sneglat på miljarderna kan man inte undgå att påverkas av de direktiv om ekonomin som regeringen tidigare har lagt. Så har det också varit inför det beslut som skall tas i dag. Att handlägga försvars- och säkerhetspolitik på detta sätt är, åtminstone enligt min mening, oacceptabelt.

Så till ekonomin. 1996 års försvarsbeslut resulterade förutom i nedskuret anslag med 4 miljarder kronor per år också i en obalans mellan uppgift och ekonomi. Det ledde till minskad utbildning av verksamhet inom försvaret. Därefter fullföljde inte regeringen riksdagens beslut om kompensation till Försvarsmakten för ändringen av anslagsförordningen. Om det sedan gällde 2 eller 3 miljarder kronor per år kan vi lämna därhän men Försvarsmaktens planerade verksamhet och investeringar omkullkastades på mycket kort tid.

I dag fullföljs raseringen av svenskt försvar genom en nedskärning med ytterligare 4 miljarder kronor per år. Sammantaget innebär de senaste årens nedskärningar och dagens beslut att försvarets förmåga att försvara hela Sverige måste, och kan, starkt ifrågasättas.

Enligt ÖB:s förslag/konsekvensbeskrivning, som lämnades häromdagen, reduceras både krigs- och grundorganisationen i en omfattning som borde oroa de allra flesta medborgare, politiker och andra i Sverige.

Tidigare fanns det ett stort samförstånd om att flera brigader skulle kunna operera i vinterklimat. Nu är risken stor att inte ens *en* brigad blir fullt vinterutbildad. Som norrlänning som vet vilka förhållandena är blir jag ännu mer oroad över att utvecklingen kan bli att bara ett fåtal soldater blir vinterutbildade.

Risken finns att fördelen med sammanhållna garnisoner slås sönder när specialförbanden föreslås bli utbildade på endast en plats i Sverige. Det är att gå tillbaka till någonting gammalt som inte visade sig vara bra. Därför är det viktigt att närmare titta på detta inför höstens försvarsarbete.

Vidare har vi föreslagit att hela det militära försvarets personalförsörjning skall ses över. Jag skall helt kort beröra pliktfrågan.

Vi måste snabbt få ett beslut när det gäller uttagning av ungdomar genom pliktlagen. De senaste årens förändringar dels genom besparingar, dels på annat sätt har inneburit att stora förändringar i antalet värnpliktiga och kanske framför allt när det gäller de uppgifter som de är uttagna för inte har kunnat fullföljas. De som med kort varsel fått besked om att de inte kommer att inkallas har missat kanske både värnplikt och civil utbildning. Det är naturligtvis otillfredsställande. Därför måste vi se till att vi har en pliktlag som fungerar. Dessutom kommer kanske bara en tredjedel, eller drygt det, av dem som mönstrar att inkallas. Det är då också viktigt att få en rättvisa i det hela.

Vi måste se till att också de värnpliktigas ekonomiska ersättning och meritvärdering ses över. I varje fall måste man kunna acceptera att man lever under en pliktlag. Orättvisan kan annars bli alltför stor, och förankringen och viljan när det gäller att gå en försvarsutbildning kan också minska.

Fru talman! Med detta korta anförande yrkar jag bifall till reservation 1 under mom. 2 men givetvis står jag bakom samtliga moderata reservationer.

Anf. 73 HÅKAN JUHOLT (s) replik:

Fru talman! Moderaterna har ju några extra miljarder – hur många är inte redigt klart – att spendera. Då är frågan om det är som medierna beskriver – att, som Olle Lindström och andra moderater som åker runt och förklarar, i stort sett alla regementen kan räddas med just dessa miljarder. Eller är det så som Henrik Landerholm skriver i Svenska Dagbladet, nämligen att man måste använda de här medlen till att göra en snabbare omställning för att snabbare forma det nya försvaret? Skall man alltså hålla fast vid det gamla och rädda alla regementen med de extra miljarderna eller skall man använda pengarna offensivt för att gå mot det nya försvaret?

Jag har med tillfredsställelse läst den moderata reservationen, som bl.a. Olle Lindström har skrivit under: ”Mycket av det gamla måste successivt fasas ut – – –.” Vidare står det: ”I stället för en relativt stor men kvalitetsmässigt begränsad armé bör ett renodlat kvalitetskoncept väljas.”

Detta ligger helt i linje med det som regeringen föreslår. Min fråga till Olle Lindström är: Räddar era extra miljarder de regementen som du

är ute och räddar eller säkerställer de en snabb omställning/omriktning av försvaret?

Anf. 74 OLLE LINDSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Ja, Håkan Juholt, vi från moderata försvarskommittén åker runt i landet för att besöka så många platser som möjligt. Det är en fullständigt felaktig bild som Juholt talar om här. På varenda plats som besöks – senast var Björn Leivik och jag i Eksjö – talar vi om att inte ens med de moderata extra miljarderna kan alla förband eller grundorganisationen bibehållas.

Självklart står vi bakom det som står i reservationen. Förändringen inom försvaret måste ske men *inte* på det sätt som Socialdemokraterna och Centern föreslår.

Anf. 75 HÅKAN JUHOLT (s) replik:

Fru talman! Jag tror att detta är ett värdefullt klarläggande som man också i Olle Lindströms valkrets kommer att ha glädje av. Olle Lindström säger ju här i kammaren att även med moderat politik kommer ett stort antal regementen i landet att läggas ned, till förmån för den omställning av försvaret som Socialdemokraterna och Centern genomför men som ni vill genomföra snabbare. Det innebär alltså inte att ett par extra miljarder räddar regementena. Det tycker jag är ett klarläggande. Kanske har det inte varit fullkomligt tydliggjort tidigare men tydligen skall det bli på nämnda sätt.

Anf. 76 OLLE LINDSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Från min sida har det hela tiden varit klarlagt hur det skall vara. Det som Juholt säger, att vi vill ha en snabbare förändring i den riktning som Socialdemokraterna och Centern har föreslagit, stämmer däremot inte. I övrigt kan jag trösta Juholt med att jag även i min egen valkrets vid varje tillfälle har sagt att ingen skall tro att samtliga förband eller regementen kan vara kvar.

Anf. 77 STIG SANDSTRÖM (v):

Fru talman! Jag tänker koncentrera mig på JAS-problematiken i mitt anförande.

De kommande tio åren är det tänkt att vi skall satsa 7 miljarder per år på JAS-projektet. Det motsvarar ca 40 % av materielanskaffningen per år, och det motsvarar ca 20 % av de totala försvarsutgifterna per år i tio år framöver.

När det första JAS-beslutet togs 1982 var det som ett led i att stärka invasionsförsvaret. När vi i dag fortsätter på den inslagna JAS-vägen är motiven inte längre i första hand försvarspolitiska utan snarare försvarsindustriella, för att inte säga kommersiella.

Förre försvarsministern, Tage G. Pettersson, tycker att vi bör sälja av 50 till 75 JAS-plan till Norge för att rädda hem några pengar. Nuvarande försvarsministern, Björn von Sydow, medger i en TT-intervju att egentligen behövs endast 60–80 flygplan för stridsbehov. Dessutom saknas i dag flygförare till de 200 beställda planen.

Alla är i dag i princip överens om att JAS-kostymen är för stor, och man skulle kunna spara minst 10 % på försvarsnotan eller ca 4 miljarder kronor per år om vi satsar på ett flygförsvar som motsvarar det angivna försvarsbehovet. Det är pengar som vi i stället kunde satsa på en kortare värnpliktsutbildning för pojkar och flickor eller föra över till den sociala infrastrukturen.

Detta är också andemeningen i det brev som 54 höga arméchefer översände till ÖB den 13 april i vår. Även cheferna för marinen och flyget har sedan anslutit sig till kritiken av JAS.

Ändå motsätter sig ÖB och försvarsministern att ompröva JAS-projektet. Man sitter fast i klausul- och kontraktsträsket och tvingas låta penningen styra försvarspolitiken, trots att omprövningsbehovet är uppenbart.

JAS-projektet har varit i blåsväder tidigare men har fått leva vidare. I februari 1989 havererade det första planet vid den sjätte flygningen och kritiken blev stark. I augusti 1993 havererade JAS 39 vid en flyguppvisning i Stockholm trots att det vid det laget hade framförts varningar och allvarlig kritik mot planet för dess tippinstabilitet och svaga motor. 1996 genomförde Riksrevisionsverket en granskning av ekonomin, som visade en kostnadsökning från 25 miljarder till 67 miljarder.

I dag är planet förbättrat men lider fortfarande av många brister. Ekonomin är fortsatt ett problem.

I det senaste numret av tidskriften TIFF, om teknisk information för flygmaterieltjänsten, kan vi läsa att JAS 39 fortfarande är ett omoget flygplanssystem, att bränsle- och luftsystem fortfarande är en källa till bekymmer, att databussarna som enligt tillverkaren aldrig skulle orsaka problem ändå gör det. Reservdelsbristen är besvärande, och fortfarande saknas flera hundra underhållsföreskrifter för Gripen osv.

Vi ser att bristerna också lett till att presumtiva exportländer avstått från att köpa planet. Närmaste intressent har hittills varit Lockhead i USA. Men deras spekulation består i att man vill ha den tvåsitsiga versionen, dvs. ett skolflygplan som marinen i USA behöver för att träna blivande piloter i olika roller, attack, jakt, flyg och spaning.

Eller som gamle generalen Carl Björkman uttrycker det i en debattartikel: Vad försvaret får för 100 miljarder kan med viss rätt betecknas som ett skolflygplan. Det krävs tillskott av många miljarder innan beteckningen JAS blir sann. Så har han uttryckt sig.

Drömmarna om exportframgångar kommer med all sannolikhet att förbli drömmar, inte minst nu efter det massiva och grymma flygkriget i Kosovo och Serbien där västländernas försvarsindustrier ostört fått testa sina flygvapensystem i stor skala. Vad har JAS att sätta emot dessa konkurrenter?

Från Vänsterpartiets sida har vi från första början varit kritiska till hela JAS-projektet. Vi menar att vi nu kommit till en kritisk brytpunkt där hela projektet bör tas under nytt övervägande.

Dessutom anser vi det samhällsekonomiskt vansinnigt att binda upp tusentals kunniga människor i en destruktiv och lågproduktiv verksamhet samtidigt som den civila industrin och högteknologiska tjänstesektorn sägs ropa efter kvalificerad arbetskraft.

Anf. 78 HÅKAN JUHOLT (s) replik:

Fru talman! Stig Sandström säger att drömmarna om exportframgångar förblir drömmar.

Ja, inte blir det lättare av att ordföranden för riksdagens tredje största parti åker till en av köparna och uppmanar denne att inte köpa de svenska flygplanen. Det var ett märkligt agerande som Sandströms företrädare gjorde. Det uppmärksammades inte minst av president Mandela på hans besök här i Sverige. Man förstår inte av vilken anledning man i ett demokratiskt land som Sydafrika inte själv skulle ha mandat att fatta ett sådant beslut.

Jag skulle alltså vilja fråga Stig Sandström: På vilket sätt möter man problemet med att drömmar riskerar att bli drömmar genom att man exempelvis uppmanar sydafrikaner att köpa franska eller amerikanska flygplan i stället för de svenska flygplan som de är intresserade av att köpa av oss?

Anf. 79 STIG SANDSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jag tror ju aldrig att Gudrun Schyman har uppmanat sydafrikanerna att köpa franska och andra flygplan. Däremot har hon klart sagt ifrån att det här naturligtvis är Sydafrikas egen sak att bestämma. Det kan inte vi bestämma i Sverige. Jag tror att Håkan Juholt överdriver den här ambassadberättelsen lite grann.

Anf. 80 HÅKAN JUHOLT (s) replik:

Fru talman! Jag förstår att det är en besvärlig fråga för Sandström. Det är ju inte min tolkning som är det viktiga. Det viktiga är hur landet Sydafrika tolkade det hela. Försvarsministern och presidenten tolkade alldeles uppenbart det Schyman sade i Sydafrika som att de inte borde köpa JAS-flygplan. Därmed uppmanade hon underförstått till att köpa flygplan från något annat land. Det sydafrikanska parlamentet hade ju redan beslutat om att anskaffa flygplan och man var intresserad av svenska flygplan.

Jag undrar om ett sådant agerande på något sätt kan förhindra att drömmar om exportframgångar fortsätter att vara just drömmar. Nej, ett sådant agerande från Vänsterpartiet, det tredje största partiet i kammaren, är faktiskt direkt kontraproduktivt och riskerar att markant försvåra våra möjligheter att sälja detta flygplan.

Anf. 81 STIG SANDSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Det känns lite konstigt att debattera någonting som man bara har via hörsägen. Jag vet själv vad Gudrun har sagt, och det stämmer inte med den bild som Håkan Juholt har gett här.

För egen del kan jag bara säga att självfallet har varje nation rätt att hålla ett visst flygförsvar. Det har Sverige, det har alla länder. Man har rätt att bevaka sitt territorium. Självfallet har Sydafrika rätt att byta ut gamla plan mot nya.

Personligen har jag ingenting emot om man köper JAS. Det är, som sagt var, en gökunge i försvarsboet som kostar enorma pengar. Kan vi rädda hem några kronor är väl inte det helt fel. Nu är det tyvärr så att Sverige har väldigt dålig rabatt när vi lyckas sälja planen, endast 1 %.

Det är ju skandalöst lågt med tanke på de ansträngningar man lägger ned på att sälja planen åt Wallenberg.

Anf. 82 HENRIK LANDERHOLM (m) replik:

Fru talman! Jag vill å det kraftigaste vända mig mot Stig Sandströms beskrivning av JAS-projektet och de brister man påstår att systemet har.

Systemet, som man fattade dubbla beslut om 1982, har ju visat sig vara en kombination av tillräckliga prestanda och ett mycket lågt pris. Framför allt är det på exportmarknaden av stort intresse att planet kan hanteras på ett ganska enkelt sätt också av värnpliktig personal på marken. Det är också ett plan som har låga drifts- och underhållskostnader, inte minst jämfört med de flygsystem vi själva har haft tidigare men också med dem som flygplanet konkurrerar med.

När det gäller planets framtid är det lätt att hålla med om att fortsätter vi inte att satsa på projektet är det självklart att det kommer att få brister i de olika roller som det har. Det är klart att det behöver utrustning. Varnar- och motmedelssystem är ett exempel, radarjaktrobot ett annat. Taurus, dvs. ett precisionsvapen med medellång räckvidd för att ge attackkapacitet, behövs också.

Det är min uppfattning att vi för att åstadkomma detta bör stå fast vid det beställda antalet flygplan. Detta måste vara avsevärt svårare för socialdemokraterna, som kanske kunde förutsätta att man avsåg att minska försvarsekonomin och därmed åstadkomma den obalans som åtminstone jag upplever finns i det ÖB-underlag som presenterades i förra veckan.

Det var faktiskt Thage Peterson som var försvarsminister när JAS-kontraktet slutligen skrevs på 1997. För att kunna se till att projektet får en lång levnad är följande enligt min mening särskilt viktigt:

1. att göra klart att vi även fortsättningsvis satsar på det,
2. att se till att de detaljer för att fullända systemet som jag har talat om verkligen också köps in och
3. att inte bejaka den nedskärning av förslagsanslagen som innebär att de övriga försvarsgrenarna får betala priset för satsningen på det här systemet.

Anf. 83 STIG SANDSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jag vill börja med att hålla med Henrik Landerholm om att JAS Gripen är ett väldigt lättfluget plan, som är populärt bland piloterna. Det är omvittnat att de gillar att flyga med planet. Men Henrik Landerholm räknade upp en massa brister som jag själv inte hade med i mitt inlägg: sådant som fattas, sådant som behövs och sådant som kostar ytterligare miljarder, som Carl Björeman tar upp här, för att vi skall få ett färdigt plan.

Dessutom vet vi att det inte heller är Natokompatibelt, vilket naturligtvis försvårar exporten. Om vi skall vara riktigt konsekventa och bara satsa på JAS, skall vi väl gå med i Nato, men inte ens då är det säkert att vi får sälja planet, eftersom USA där kan lägga in veto mot det.

Jag tror faktiskt att vi har kommit fram till en brytpunkt där hela det här projektet behöver ses över. Det blir för dyrt för ett litet land att tävla med stormakterna.

Vi får också se hur läget är efter Kosovokriget, där vapenindustrin har fått göra massiva testningar, och vart utvecklingen av planen då kommer att gå. Vi kan vara väldigt glada över att JAS inte har kommit med i de sammanhangen, och jag tycker att det skall fortsätta att vara så.

Men låt oss gärna exportera JAS som skolflygplan. Vi kan även låta norrmännen få köpa det.

Anf. 84 HENRIK LANDERHOLM (m) replik:

Fru talman! Stig Sandström tog i sitt inledande anförande upp frågan vad svenska staten tjänar på att sälja JAS Gripen. Den kanske viktigaste vinsten är att vi kan dra ut på takten i våra egna leveranser och på det sättet minska den momentana ansträngningen på försvarsbudgeten. Det vore en välgärning.

När det gäller interoperabiliteten lämnar planen i delserie 3 inget övrigt att önska. Tvärtom marknadsförs planet nu inom ramen för samarbetet mellan Saab och BAe. Det senare företaget både ägs och drivs i ett Natoland. Jag bedömer att flygplanet har stora möjligheter på exportmarknaderna, eftersom kombinationen av pris och prestanda är mycket fördelaktig. Många, framför allt mindre, länder har inte råd att satsa på flygplan av den storlek, dignitet och kostnad som bl.a. prövas just nu i Kosovo.

Anf. 85 STIG SANDSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Ja, det är viktigt att vara stark i tron. Jag konstaterar bara att Björn von Sydow själv har sagt att vi egentligen behöver bara 60–80 flygplan för vårt behov. Vi har alltså beställt alldeles för många. Att bara hoppas på att det skall kunna bli några oanade exportframgångar framöver tycker jag är mindre väl betänkt.

Jag har dessutom i senaste numret av Ny Teknik sett att man redan håller på att satsa på en efterträdare till JAS – ett pilotlöst plan, som Saab i Linköping har jobbat länge med. Också detta är ett tecken på att JAS inte ligger helt i framkanten. Framtidens plan blir nog förarlösa plan med samma kapacitet som den som JAS har i dag.

Jag vidhåller alltså min kritik av JAS. Jag tycker att det är bra att jag har fått framföra den här. Jag är inte heller förvånad över att jag har fått mothugg, men vår inställning är den att detta är en gökunge i försvarsboet.

Anf. 86 MARGARETA VIKLUND (kd):

Fru talman! De flesta bedömare anser att ett invasionshot mot Sverige för närvarande inte är överhängande. Regeringen anser inte heller att ett invasionshot skulle kunna utvecklas under de närmaste tio åren, förutsatt att vi har kvar en grundläggande försvarsförmåga, som vi alldeles nyss hörde försvarsministern säga. Men någon förklaring av vad en grundläggande försvarsförmåga är har jag varken hört eller sett. Här kommer väl ett av problemen i den här debatten, nämligen att det saknas en grundläggande analys av hoten och möjligheterna och behoven av att möta dem, så att angripare verkligen blir bemötta och avväpnade. Den hotbild som har tagits fram beskriver, som jag ser det, inte Sverige som en del i ett större internationellt sammanhang.

Fru talman! Det skulle vara intresssant att få veta vad som egentligen menas med en grundläggande försvarsförmåga. Var ligger gränsen för den uppåt och nedåt? Kan möjligen socialdemokraterna ge ett svar på den frågan? Som lekman men ändå ansvarig politiker anser jag att det fordras en mycket god analys av situation, hotbild och Sveriges möjligheter att försvara sig om det skulle behövas, dvs. om det som många anser obefintliga hotet blir ett befintligt hot. Den säkerhetspolitiska bedömningen måste sättas in i ett större internationellt perspektiv med utblick inte bara mot Östersjön. Sverige måste ses som en del av det Europa som vi säger oss vilja ha gemenskap med och delaktighet i.

Fru talman! Jag är beredd att hålla med generalinspektören för armén när han i ett yttrande säger: ”De förändringar som nu avses att genomföras inom Försvarsmakten får ej medföra att vår nationella försvarsförmåga på kort, medellång eller lång sikt äventyras.” Men risken är enligt samme talesman stor för att så blir fallet.

I kristdemokraternas motion med anledning av regeringens proposition 1998/99:74 *Förändrad omvärld – omdanat försvar* framhåller vi bl.a.: ”I sin bedömning av det säkerhetspolitiska läget tar regeringen dock inte tillräcklig hänsyn till den spända situation som uppkommit i och med krigen på Balkan under 90-talet, Irak-krisen eller situationen i Turkiet. Det spända läget mellan olika länder i forna Sovjetunionen och situationen i Barentsregionen måste också påverka den säkerhetspolitiska omvärldsbedömningen.

Även om en jämförelse av det säkerhetspolitiska läget före och efter det kalla kriget utfaller till fördel i en framtidsprognos, går det inte att slå sig till ro. Makt- och styrkeambitioner kan ta sig andra uttryck och ge andra hotbilder än de traditionella. För att ge landet ett fullgott försvarspolitiskt skydd måste därför de traditionella säkerhets- och försvarspolitiska ställningstagandena även inkludera annorlunda, oväntade och komplexa hot. Det kan exempelvis vara miljöförstörelse av dumpat kärnavfall, läckande atomdrivna u-båtar och kärnkraftverk, kärnvapen och missiler i orätta händer, terrorverksamhet, sabotage etc. Sveriges allt större militära internationella engagemang kan också komma att innebära konfrontationer med andra länder och grupper. För ett gott försvarspolitiskt skydd måste även dessa faktorer medräknas i hotbilden.”

Fru talman! Vi kristdemokrater har med stort intresse – något som jag nämnt tidigare i dag men gärna vill upprepa – tagit del av överbefälhavare Owe Wiktorins hemställan till regeringen om att regeringen skall ompröva den gällande säkerhetspolitiska bedömningen och därmed sammanhängande planeringsförutsättningar och att det görs före beslut om försvarets inriktning. Detta med tanke på bl.a. situationen på Balkan, vilken enligt ÖB måste ges en förnyad säkerhetspolitisk bedömning.

Såvitt jag kan förstå är försvarsministern inte helt avvisande till denna hemställan, som också flera andra militära ledare förespråkar.

Det går inte att bortse från Sveriges alltmer ökande europeiska engagemang, vilket naturligtvis också påverkar den säkerhetspolitiska hotbilden.

Fru talman! Självklart skall Sverige ha ett försvar i tiden, anpassat till den eller de hotbilder som finns och med beredskap att internationellt tjänstgöra fredsbevarande och fredsskapande.

Jag ser fredsfrågan och försvarsfrågan som oerhört viktiga. Det får inte bli så att vi under långa år får plikta för stunder av oförstånd och kortsiktighet.

Fru talman! I propositionen nämner regeringen hot som är direkt riktade mot det civila samhället. Regeringen drar dock inte andra konsekvenser av detta konstaterande än att föreslå att en särskild utredare skall tillsättas. Vi kristdemokrater anser att en förutsättning för en planering av totalförsvaret, inklusive civilförsvaret, är att en sådan utredning, som bör vara parlamentarisk och ha klart angivna mål och tidsramar, skyndsamt igångsätts.

När det gäller att forma ett civilt fungerande försvar finns mycket kunskap att hämta från exempelvis Sarajevo. Där levde människor belägrade, omringade och beskjutna under flera år. Det som bl.a. räddade dem var att det civila samhället organiserade sig, enligt min tolkning, med målsättningen Sarajevos överlevnad. När situationen var som svårast och det offentliga systemet mer eller mindre rasade ihop, växte det snabbt upp ett frivilligt nätverk eller system som tog tag i olika verksamhetsområden. Det gällde barnomsorg, äldrevård, sjukvård, social omvårdnad, kulturliv m.m. Många frivilliga anmälde sig.

Vad jag menar med detta är att det civila samhället i sig har en inneboende dynamik som måste kunna tas till vara då alla telekommunikationer har upphört, det elektriska systemet slagits sönder, vatten och avlopp slutat att fungera, värmeledningarna slagits ut osv.

Fru talman! Hotbilden för det civila samhället är ganska dyster. Men det är svårt att avgöra varifrån hoten kan komma och vilka konsekvenserna kan bli om de verkställs.

Infrastrukturen med elförsörjning, telekommunikationer och informationsteknik är sårbara och utsatta områden. Eftersom hoten är oförutsägbara kommer också civilbefolkningen att vara mycket utsatt och sårbar. Det civila försvaret måste ha en nyckelroll i det framtida försvaret.

Fru talman! Regeringen har mycket knapphändigt belyst specificering av och förslag om hur infrastrukturen kan skyddas. Visserligen talas det om att säkerheten måste utvecklas och systemen ses över, men några direkta förslag om hur detta skall ske finns inte. Det talas om att enskilda enheter och verksamheter själva måste ordna sitt försvar, samtidigt som regeringen helt konkret pekar på behovet av exempelvis reservaggregat för elförsörjningen. Men även dessa aggregat föreslås att olika verksamheter själva skall anskaffa, eventuellt i samarbete med kommunerna.

Vi kristdemokrater anser att skyddet för telekommunikationerna snarast måste bli i sådant skick att de kan fungera vid ett väpnat angrepp. Den av regeringen planerade inriktningen på åtgärder för att garantera säkerheten i telenäten måste således snarast påbörjas.

Fru talman! Vi anser inte att den bristande tillgången på personella bevakningsresurser, som regeringen anger, skall vara ett skäl för att inte skydda viktiga anläggningar inom elförsörjningen. En sådan brist måste också med det snaraste kunna avhjälpas. Bevakningen av den sårbara elförsörjningen måste intensifieras, så att den skyddas från såväl angrepp från nära håll som precisionsbekämpning med luftburna vapen med lång räckvidd.

Fru talman! Sammanfattningsvis så här långt kräver kristdemokraterna en grundläggande analys av de nya hotens konsekvenser för civilbe-

folkningen, dvs. hur civilbefolkningen kan skyddas och användas för att samhället skall fungera i krissituationer. I detta sammanhang bör också försörjningsberedskapen och behoven av skyddsrum utredas. Den offentliga sektorns plats måste belysas i detta arbete, dvs. sjukvård, barnomsorg och äldreomsorg. Polis- och brandväsende ingår också i den bilden liksom integrering av räddningstjänsten i civilförsvaret. De frivilliga organisationernas plats i detta arbete måste vara en viktig utgångspunkt.

Fru talman! Kristdemokraterna anser dessutom att den nya hotbilden för det civila samhället och en förändrad organisation kräver en samlad översyn av ledningssystemet. Det vidgade säkerhetsbegreppet och avsikten att använda totalförsvarsresurser inom ett brett spektrum av extraordinära händelser gör att det civila och det militära ledningssystemet måste ses i ett sammanhang. Utgångspunkten skall vara att totalförsvarskonceptet skall utvecklas genom en så långt möjligt samordnad civil och militär ledning i hela skalan från fred till krig. Hänsyn bör tas till vardagsförhållandena, förmågan till anpassning och kravet på snabbhet i beslutsfattandet. Dessutom bör risken för informationskrigföring beaktas. Länsstyrelsernas kompetens i totalförsvarsfrågor måste säkerställas, liksom god förankring hos de frivilliga försvarsorganisationerna.

Den översyn med parlamentarisk insyn som aviseras när det gäller ledningssystemet bör genomföras snabbt, så att beslut kan fattas samordnat och i takt med den övriga omstruktureringen av grund- och krigsorganisationen. Några större förändringar när det gäller ledningsfrågan bör därför inte genomföras i närtid.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 13 under mom. 13 gällande mål för det civila försvaret m.m.

Anf. 87 BJÖRN LEIVIK (m):

Fru talman! Som tidigare nämnts delar vi moderater uppfattningen att det finns goda skäl för en översyn och förnyelse av försvaret. Men vi kan under inga omständigheter godta de orimliga konsekvenserna av regeringens budgetförslag.

Vill man vara förstående och vänlig, vilket i de flesta fall är en god egenskap, kan man förklara regeringens förslag med att regeringen inte insåg vilka allvarliga följder förslaget skulle få. Är man mer realistisk, vilket även det är en egenskap att föredra, inser man att den framlagda ramen för Försvarsmakten inte har med kloka bedömningar och sund försvarspolitik att göra, utan är en eftergift till försvarsfienderna för att säkerställa fortsatt maktinnehav.

ÖB har som första punkt i sin hemställan föreslagit att en omprövning görs av den gällande säkerhetspolitiska bedömningen och den därmed sammanhängande planeringsförutsättningen. ÖB, liksom de flesta seriösa analytiker, inser nämligen att den säkerhetspolitiska bedömning som regeringen presenterat inte stämmer med nuvarande faktiska situation. Säger regeringen nej till en omprövning eller bortser från konsekvenserna av en annan bedömning, innebär det att det svenska försvaret planeras utifrån felaktiga förutsättningar.

Fru talman! En av de viktigaste utgångspunkterna för att över huvud taget genomföra en bantning och omstrukturering av försvaret är möjligheterna till anpassning och tillväxt, om hotet ökar eller riskerna förändras.

Regeringen skriver själv i propositionen att förändringar av hot och risker bedöms kunna ske snabbare nu än under det kalla kriget. Enligt vår bedömning kommer försvaret inte att ha kompetens och styrka att möta dessa hot och risker, om nu föreslagen ram blir verklighet.

Om vi under en tidshorisont på 10–15 år är säkra på en stabil och positiv utveckling i vår omvärld, kan man till nöds acceptera neddragningarna. Men vem är här beredd att garantera en sådan utveckling?

Återkommande har vi moderater kritiserat de bristfälliga förberedelser som gjorts för att ge anpassningsteorin ett reellt innehåll. Man kan på goda grunder misstänka att denna filosofi endast är en ursäkt för att kunna genomföra stora nedskärningar.

Varken myndigheterna eller regeringen har givit anpassningsfilosofin ett så konkret innehåll att planeringen utgjort en trovärdig grund för tillväxt respektive ändrad inriktning.

Enligt vår mening skall varje försvarsorganisation innehålla komponenter som gör att försvaret snabbt och effektivt kan anpassas till förändrade förutsättningar i omvärlden.

Fru talman! Möjligheterna till anpassning blir mycket begränsade om detta förslag blir verklighet.

I propositionen beskrivs de svårigheter som finns inför beslut om successiva anpassningsåtgärder. Det krävs en stor mängd underrättelseinformation för att upptäcka svaga signaler. Förändringar i små steg är svåra att tolka innan det blir alltför sent. Det finns betydande svårigheter att förutspå händelseutvecklingar som avviker ifrån senare års mönster.

Precis som regeringen själv säger i propositionen är det ofrånkomligt att beslut om anpassningsåtgärder kommer att fattas under betydande osäkerhet. Om anpassningsåtgärder skall hinna vidtas måste beslut och andra ställningstaganden grundas på då befintligt underlag, vilket i efterhand kan komma att ifrågasättas.

I beslutskedjan måste också finnas beslut och åtgärder för tillförsel av resurser, materielanskaffning, utbildning, övning och insats. Enligt vår bedömning är denna kedja alltför bräcklig och kommer, om den någonsin fungerar, alltid att medföra att vi är för sent ute.

Tänk tanken, fru talman, den otäcka tanken, att det förhåller sig så att vi redan för tio år sedan skulle ha nedrustat och att det faktiskt är nu vi skall ha påbörjat eller t.o.m. genomfört anpassningen!

Jag yrkar bifall till reservation 1 under hemställanspunkt 2.

Anf. 88 HÅKAN JUHOLT (s) replik:

Fru talman! Det är ju lämpligt att Björn Leivik lyfter upp just detta ämne i dag när det PM som handlar om fortsatt uppdrag för Försvarsberedningen ligger i våra postfack inför utskottets sammanträde i morgon. Där står det ordagrant: Försvarsberedningen skall följa den säkerhetspolitiska utvecklingen i omvärlden och inför regeringens förslag till riksdagen i viktiga långsiktiga försvars- och säkerhetspolitiska frågor redovisa sin syn på dessa.

Jag förstår inte varför Björn Leivik står här i kammaren och uttrycker att det angeläget att regeringen gör en ny säkerhetspolitisk bedömning samtidigt som han avstår från att själv medverka i den säkerhetspolitiska bedömning som skall göras av samtliga riksdagspartier.

Anf. 89 BJÖRN LEIVIK (m) replik:

Fru talman! Juholt har säker läst denna också, nämligen *Förändrad omvärld – omdanat försvar*, rapport från Försvarsberedningen inför 1999 års kontrollstation. Där är man mycket tydlig när det gäller anpassningen. Man skriver: Tanken bakom anpassningsfilosofin för försvaret är att tidiga signaler rörande förändringar i vår säkerhetspolitiska situation skall kunna upptäckas i så god tid att vi står väl rustade när förändringarna har inträffat. Det torde inte vara lätt att få denna filosofi att fungera i det praktiska arbetet. Det finns internationellt många exempel på att förvarningssignalerna inte har uppfattats eller att man inte har tagit hänsyn till dem.

Anf. 90 HÅKAN JUHOLT (s) replik:

Fru talman! I betänkandet på s. 32 och 33 skissas den här modellen väldigt detaljerat. Bl.a. står det att anpassningsförmågan skall förbättras genom utvecklad underrättelsetjänst och utvecklat kunnande om olika typer av hot och hur de skall mötas. Man skall utarbeta femåriga planer för anpassningsåtgärder, vidta åtgärder för att reducera bindningar i materiel och personal, främja materielförsörjningen internationellt osv. Hela den här modellen beskrivs, men poängen i modellen är att det konkreta arbetet sedan skall utföras i Försvarsberedningen.

Vi har alltså i dag fått direktivet i brevlådan till utskottet. Där står det uttryckligen att allt detta skall omsättas i arbete i Försvarsberedningen, och där vill inte Moderaterna vara med. De säger att det är viktigt att det görs, men det är viktigt att någon annan gör det. Jag tycker att det är en konstig hållning. Är det inte viktigt att vara med där frågorna behandlas och avgörs?

Anf. 91 BJÖRN LEIVIK (m) replik:

Fru talman! Det krävs en mycket svår bedömning för att man skall kunna hantera anpassningen och vara ute i god tid inför ett verkligt hot. Detta har beskrivits. Jag hoppas att beredningen nu kommer att arbeta mycket noggrant med de här frågorna. Jag förstår att man naturligtvis kommer att göra det. Om vi sedan kommer att delta får framtiden utvisa.

Anf. 92 OLA KARLSSON (m):

Fru talman! Regeringens hantering av försvaret hotar nu stora delar av en hel näringsgren. De kraftiga neddragningar i försvarsekonomin som drivits igenom av Socialdemokraterna och Centern kopplat med regeringens oförmåga att ge besked om viktiga materielprojekt riskerar en stor del av den svenska försvarsindustrin. Därmed hotas också en av hörnpelarna för vår säkerhetspolitik. Stora och viktiga kompetensområden riskeras, samarbete med den utländska försvarsindustrin försvåras och tusentals arbetstillfällen är i fara. Det är regeringen och Centerpartiet som är ansvariga för den oro och den osäkerhet som nu finns vid några av Sveriges högteknologiska centrum.

Den svenska försvarsindustrin har en mycket hög och bred teknisk kompetens. Inom en rad teknikområden är den svenska försvarsindustrin i världsklass. Stridsflygplanet JAS, missilkunnande och fartygsbyggande inom Celsius och elektronikkompetens inom Ericsson och Celsius är några av exemplen.

Detta har skapat spin-off-effekter och gett goda förutsättningar också för annan industri. Mobiltelefonin är kanske det främsta exemplet på hur teknik från försvarsindustrin i dag genererar verksamheter med mångmiljardomsättningar. Det är också en verksamhet som i dag bär en stor del av de totala svenska forskningsanslagen.

Det kommer att finnas ett stort behov av samarbete och omstruktureringar av försvarsindustrin i hela Europa. Jag vill att den svenska försvarsindustrin skall kunna ta aktiv del av och bli en intressant partner i ett sådant samarbete. Om det skall bli möjligt fordras det svenska utvecklingsprojekt, materielbeställningar, goda möjligheter till export och, inte minst viktigt, politiskt stöd för detta.

För att behålla en fortsatt stark svensk försvarsindustri måste samverkan med den europeiska försvarsindustrin prioriteras. När regeringen nu skjuter på och ifrågasätter beslut om viktiga utvecklingsprojekt förhindras detta samarbete.

Det krävs ett antal förutsättningar för ett framgångsrikt samarbete. Den svenska industrin måste tillföra samarbetet viktig kompetens. För det fordras fortsatta utvecklingssatsningar samt att kompetensområden inte avvecklas. Vidare behövs likartade exportregler. Det krävs också långsiktiga åtaganden av beställningar och utvecklingsprojekt. Allt detta riskerar nu att raseras av regeringens hantering av försvarsekonomin. Det vore förödande att, när vi nu ser möjligheterna till ett utvidgat samarbete med den europeiska industrin ta form, ta bort möjligheterna för den svenska industrin att delta.

Exporten kommer att vara viktig för möjligheterna att upprätthålla kompetensen inom försvarsindustrins olika delar. Det kräver samsyn mellan länderna vad gäller tillåtna exportområden. Ett svenskt deltagande i samarbetsprojekt kommer inte att vara intressant om det innebär att viktiga exportmarknader inte blir tillgängliga.

Om försvarsindustrin inte får besked och beställningar kan stora och viktiga kompetensområden helt försvinna. Vi har tidigare i näringsutskottet fått information om de mycket drastiska konsekvenserna som kan bli resultatet för Celsius försvarsverksamhet. Merparten av koncernens teknologi och utvecklingskompetens förloras. Samtliga internationella samarbets- och samgåendeinitiativ hotas. Merparten av kompetensen för vidmakthållande av försvarets huvudsystem riskeras. Ett flertal av pågående projekt kan sannolikt inte slutföras enligt planerna. Mer än 3 000 arbetstillfällen, främst i Karlskoga, Järfälla och Malmö, hotas.

Även andra delar av den svenska försvarsindustrin drabbas hårt av regeringens politik. Risken är att den svenska industrin reduceras till underhållsverkstäder medan ny materiel måste köpas utifrån.

Näringsminister Björn Rosengren och försvarsminister Björn von Sydow har gått ut med löften om statliga sysselsättningsgarantier för drabbade orter. Jag menar att det är fel att ersätta spetskompetensjobb i Bamsesystemet med sysselsättning i AMS-systemet. Jag vill slå fast att den svenska försvarsindustrin är en viktig del av det svenska näringslivet. Från näringspolitiska utgångspunkter är det viktigt att ge den svenska högkvalificerade industrin med spetskompetens möjlighet att utvecklas i samarbete med den europeiska industrin. Den möjligheten raserar nu regeringen.

I reservation nr 12 från oss moderater, kristdemokraterna och Folkpartiet, liksom i det särskilda yttrandet av samma partier i näringsutskottets yttrande, talas det därför för en skyndsam utredning av försvarsindustrins villkor och förutsättningar. En sådan utredning bör belysa prioriteringar av kompetenser och struktur, förutsättningar för internationellt samarbete, exportvillkoren och möjligheter att skapa gemensamma exportregler för försvarsmaterielföretag inom EU. Skall svensk försvarsindustri överleva fordras stabila regler och politisk uppbackning.

Fru talman! Luftvärnssystemet Bamse behövs. Inte minst Kosovokonflikten har visat vikten av ett starkt luftvärn och vikten av att kunna bekämpa flygplan och kryssningsmissiler. Kosovokriget visar att kompetensen och kunnandet inom området styrda vapen blir alltmer strategiskt viktig och att kompetensområdet styrda vapen borde vara mycket högt prioriterat.

Den dagen medarbetarna på Bofors i Karlskoga tröttnar på att vänta på besked från försvarsministern tappar Sverige inte bara möjligheten att utveckla Bamse utan också möjligheten att upprätthålla många av de vapensystem som vi har i försvaret i dag.

Därför är bristen på besked från försvarsministern och socialdemokratin skadlig. Det skadar försvarsförmågan. Det skadar möjligheterna att behålla kompetensen och kunnandet i industrin. Det skadar också förutsättningarna för internationell samverkan.

Fru talman! Med det vill jag instämma i Henrik Landerholms tidigare framlagda yrkande.

Anf. 93 HÅKAN JUHOLT (s):

Fru talman! Efter fyra fem talare från samma parti blir det uppenbart att en handfull miljarder kan räcka till i stort sett vad som helst. När Henrik Landerholm talar handlar det om ökad specialisering av förband. När andra moderater ger uttryck för sin uppfattning handlar det om att rädda regementen på olika orter. När Ola Karlsson talar är det försvarsindustrin som skall klara sina problem.

Men även i er minskade organisation kommer materielbeställningarna att bli färre och materielobjekt att utgå, Ola Karlsson. Eller behövs det även i den minskade organisation som ni tydligt beskriver i er reservation den stora anskaffning av materiel som vi har i dag?

Anf. 94 OLA KARLSSON (m):

Fru talman! Det allra sämsta sättet att använda försvarsanslag och materielanskaffningspengar vore att nu avveckla Bamsesystemet. Det är ett system som vi nu har plöjt ned 2 miljarder kronor i. Det är ett system som vi har investerat betydande kompetens och kunnande i, som har stor exportpotential och stor möjlighet att dra in pengar till svensk industri och ge svenska jobb. Att i dag avveckla Bamsesystemet skulle innebära att de 2 miljarderna vore förlorade. Det skulle innebära att försvarsförmågan som ligger i det systemet skulle behöva ersättas med ett annat system utifrån, sannolikt dyrare. Jag har inte hört någon bedömare säga att vi inte behöver den typen av luftvärn.

Därmed blir den politik som Håkan Juholt och socialdemokratin driver på detta område både dyr och skadlig för försvaret. Det kostar mycket pengar att kasta vapensystem och försvarsindustrisystem i sjön. Därför

behövs långsiktighet, så att vi kan utlova att de materielprojekt som vi är överens om att försvaret behöver för sin förmåga kan rulla vidare. Därför behöver vi ett system där regeringen inte i ett nafs drar in ett antal miljarder från framför allt materielanskaffning via en ändrad anslagsförordning. Det leder till bortkastade pengar och försämrad försvarsförmåga.

Anf. 95 HÅKAN JUHOLT (s):

Fru talman! Det var ett tydligt klargörande. Även moderaternas minskade organisation innebär att en stor mängd materielobjekt kommer att utgå och att en del materielprojekt kommer att försvinna. Det har i och för sig inte rått något tvivel om att så skulle bli fallet.

Ola Karlsson kräver en skyndsam utredning om materielförsörjningen och har fått till en reservation tillsammans med kristdemokraterna och Folkpartiet. Jag vill påminna Ola Karlsson om att en sådan utredning faktiskt jobbar just nu. Direktiven till Försvarsberedningen lyder: ”Försvarsberedningen skall vidare mot bakgrund av den säkerhetspolitiska, militärstrategiska och försvarsindustriella utvecklingen ge sin syn på hur Sveriges försörjning med försvarsmateriel långsiktigt bör tillgodoses.” Nu gör Ola Karlsson bedömningen att det inte är värt att sitta med i de rum där de avgörandena skall fattas och uttrycker därför sin önskan här i kammaren att någon annan skall utreda det. Välkommen i Försvarsberedningen att göra det arbete som skall pågå!

Anf. 96 OLA KARLSSON (m):

Fru talman! Jag tror inte att jag kommer att bli inbjuden till Försvarsberedningen. Det tror nog inte Håkan Juholt heller. Debatten är intressant, därför att den visar hur socialdemokratin nonchalerar mycket av försvarsindustrin och försvarets behov av materiel. Man skjuter viktiga ställningstaganden mycket långt framåt. Man drar i ett nafs in 6–7 miljarder, vilket ger mycket stora effekter för försvarsindustrin och förmågan att utveckla de system vi är överens om kommer att behövas i det svenska försvaret. Den politiken är dyrbar. Den politiken är skadlig. Den politiken riskerar många av de jobb som finns runtom i landet.

Vi borde slå vakt om alla de jobb som finns i försvarsindustrin och de möjligheter till export av mycket bra system som kommer att behövas i det svenska försvaret.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under 10 §.)

8 § Lag om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten

Föredrogs
Försvarsutskottets betänkande 1998/99:FöU8
Lag om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten (prop. 1998/99:68)

Anf. 97 ANNA LILLIEHÖÖK (m):

Fru talman! I dagens debatt har det varit tydligt hur viktigt det är för vårt land att kunna bidra med väpnade styrkor i det internationella samfundets tjänst. Samtliga partier har i debatten i dag uttalat sitt stöd för deltagande i fredsfrämjande internationella uppdrag.

Vår utlandsstyrka arbetar konkret med uppgiften att sätta kraft bakom alla de ord vi hört i debatten i dag och upprätthåller ordning och skyddar människor i konfliktdrabbade områden. Tyvärr är det ett farligt och riskfyllt uppdrag för dem som arbetar i utlandsstyrkan. Insatserna görs just i områden och situationer med krig, kaos och förstörelse.

Fru talman! Det är sorgligt att behöva konstatera att vårt omhändertagande av och ansvarstagande för dem som råkat illa ut i sina riskfyllda uppdrag har varit mycket bristfälligt. Våra sociala skyddsnät är tyvärr inte anpassade för tillfälliga tjänstgöringar, vilket har drabbat dem som har skadats vid utlandsuppdragen mycket hårt och tydligt.

I vårt land förutsätter vi ofta försäkringar och trygghet när olyckan är framme. Att det inte alltid är så och vilka följderna kan bli framgick tydligt i ett brev som jag fick i vintras från en mamma till en ung man som skadats allvarligt vid tjänstgöringen i utlandsstyrkan. Han hade mist båda sina ben vid en minexplosion vid tjänstgöring i Bosnien. Mamman skriver att ännu tre år efter en så svår skada är framtiden osäker.

Hon har fört en ständig kamp för att få hjälp, rehabilitering och säkrad försörjning för sin son. Hon har skrivit flera hundra brev till departement, myndigheter och politiker. Hon har blivit bollad än till den ena, än till den andra myndigheten, och har sett sig tvungen att anlita advokater och jurister för att få hjälp.

Av andra som har råkat illa ut har jag fått höra att de känner sig utlämnade och helt beroende av myndigheternas goda vilja utan några tydliga rättigheter. Enskilda tjänstemän har naturligtvis försökt att göra vad de kan, men när det varken har funnits pengar, privata försäkringar eller statliga försäkringar som gällt har det inte gått att göra något.

Vad som krävs – ett krav som denna proposition faktisk är ett svar på – är ett försäkringsskydd för dem som tjänstgör i utlandsstyrkan. Ett sådant försäkringsskydd anser vi moderater självklart måste vara generöst utformat och motsvara den uppskattning och tacksamhet som vi vill visa mot de unga människor som frivilligt åtar sig dessa uppdrag. Det får helt enkelt inte finnas den minsta tvekan om att staten är beredd att ta ett mycket långtgående ansvar när det gäller att ta hand om och sörja för dem som ställt upp för landet i fredsbevarande insatser i konflikt- och krigsdrabbade områden.

De som tjänstgör är kontraktsanställda, ofta under sex månader. De flesta är unga och värvas i anslutning till värnplikten. De har inte hunnit skaffa sig civil utbildning, arbete eller yrkeskarriär. Vad värre är – de har inte hunnit skaffa sig de ordentliga inkomster som krävs för att t.ex. vår arbetsskadeförsäkring, sjukpenning och pension skall komma i funktion. De svenska arbetsskadeförsäkrings- och rehabiliteringsreglerna är dåligt anpassade till tillfälliga anställningar och förutsätter stabil inkomst och arbete. Detta sätts i blixtbelysning när det gäller de skadade i utlandsstyrkan.

Tyvärr har den som tjänstgör i utlandsstyrkan inte heller möjlighet att skaffa egen försäkring, eftersom det tyvärr är så att försäkringar inte gäller i krigssituationer. Tjänstgöringen innebär en risk att skadas. Den risken uppskattas att vara tre gånger så stor som i andra farliga yrken.

Regeringen lägger fram förslag i sin proposition som är steg på vägen för att förbättra skyddet. Förslagen innebär tyvärr att man hamnar på någonting som kan beskrivas som en miniminivå. Det är oroande att det inte står någonting om hur Försvarsmakten, som ges uppgiften att rehabilitera, skall få ersättning.

Vi moderater anser att förslaget måste kännetecknas av generositet och innebära ett fullgott försäkringsskydd. Vi har lagt fram förslag om att arbetsskadeförsäkringen skall ge en summa motsvarande den ersättning man faktiskt har under tjänstgöringen, även om man inte får något nytt arbete när man kommer hem. Det är det som är problemet. De har inte arbete när de kommer tillbaka.

Vårt förslag har också blivit utskottets förslag. Regeringen har fått i uppdrag att förbättra sitt förslag i propositionen.

Vi har således på detta sätt fått ett basskydd och en grund, men vi anser att staten måste stå för ett bra försäkringsskydd som också ersätter den som drabbats av att det inte går att skaffa egna tilläggsförsäkringar.

Vi har föreslagit att försäkringsskyddet skall ge en ersättning som åtminstone uppgår till nivån för den riskgaranti som föreslås av utredningen som föregått propositionen. Förslaget innebar en rejäl engångssumma, kompletterat med en periodisk summa som uppgår till 6 000 kr i månaden, vid total invaliditet.

Det förslaget skulle innebära att en person som har förlorat båda benen, vilket räknas som 50-procentig invaliditet, skulle få 3 000 kr i månaden för hjälpmedel och en engångssumma på 350 000 kr, som åtminstone räcker till en handikappanpassad bil.

Denna riskgaranti, som vi tycker skall utformas på ett generöst sätt och inte på det mera försiktiga och snåla sätt som regeringen aviserar att den kan komma att föreslå, skall utgå utan villkor i förhållande till medicinsk invaliditet. Den skall inte vara villkorad på så många sätt som den vanliga arbetsskadeförsäkringen är.

De som har skadats måste också få rehabilitering så länge som det behövs, enligt det förslag som vi moderater har lagt fram. Det är tyvärr svårt att få rehabilitering när man är s.k. medicinskt färdigbehandlad, och det är osäkert om man får det. Det är en besvärlig gränsdragning mellan kommun och landsting. Försvarsmakten, eller den som har ansvaret för rehabiliteringen, måste naturligtvis få ersättning för det. Reglerna får inte vara otydliga och krångliga, så att det tar flera år att reda ut om man har rätt till rehabilitering.

Regeringen föreslår också att lagen om anställningsskydd inte skall gälla vid tjänstgöring i utlandsstyrkan. Det är lite skillnad jämfört med vad som gäller för andra som sänds utomlands. Detta är ett extra skäl till att vi skall ha ett stärkt skadeskydd, eftersom rehabiliteringsansvaret är knutet till anställning och arbetsgivare. Detta är också ett skäl att överväga om ansvaret för rehabilitering kanske skall organiseras på annat sätt och läggas på någon annan än Försvarsmakten, som ju har väldigt mycket att genomföra de närmaste åren, är hårt belastad av stora neddragningar och skall avskeda 10 000 människor. Kanske borde man fundera på om ansvaret borde läggas på annat håll.

Med anledning av det som har framgått av utredningen bakom denna proposition har vi också föreslagit att skadeskyddet för de vanliga värnpliktiga som tjänstgör här i Sverige under värnpliktsutbildningen borde ses över.

Sverige har, fru talman, kunnat bidra i många missioner som hjälpt till med försvar av frihet, mänskliga rättigheter och fred. Det är en stor uppgift för de unga män och kvinnor som tjänstgör i Sveriges utlandsstyrka. Om vi vill bidra med säkerhetsfrämjande styrkor måste vi också, fru talman, vara beredda att ta ansvar för ett försäkringsskydd som är så tydligt utformat att den enskilde enkelt kan ta ställning till risker och förmåner. De som åtar sig att tjänstgöra i utlandsstyrkan måste kunna vara säkra på att de har ett fullgott försäkringsskydd som gäller.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till den moderata reservationen, dvs. reservation 2 i försvarsutskottets betänkande nr 8.

Anf. 98 BERIT JÓHANNESSON (v):

Fru talman! Ärade ledamöter och åhörare! Under denna dag har vi brutit åsikter mot varandra när det gäller säkerhets- och försvarspolitiken, men vi har varit överens i någon mening. Det gäller åsikten att vi bör satsa på fredsbefrämjande och fredsbevarande missioner.

Vi har en lång tradition på detta område här i Sverige. Sveriges rykte, i egenskap av neutral och alliansfri stat, kan betyda mycket för fredsarbetet ute i världen.

Den nyinriktning av försvarspolitiken som vi skall besluta om innebär på sikt också ett utökat engagemang inom detta område, med alltfler i utlandsstyrkan i framtiden. Därför är det så oerhört viktigt att skyddet för de unga män och kvinnor som på FN:s eller OSSE:s uppdrag genomför detta ansvarsfulla och viktiga arbete är det absolut bästa skydd man kan få.

Att förebygga skador är absolut det viktigaste av allt. God utbildning och noggrant förarbete är därför a och o, och likaså att de lagar om arbetsmiljö och arbetarskydd som kan tillämpas ute i en internationell mission också efterlevs.

Risken att skadas och invalidiseras i samband med tjänst i utlandsstyrkan är trots detta större än i många andra riskfyllda arbeten. När de dessutom går ut i en frivillig mission för fredens skull och för allas vår strävan efter en bättre situation i omvärlden är ansvaret för oss naturligtvis än tyngre. Därför är regeringens initiativ på området både nödvändigt och mycket efterlängtat.

Vänsterpartiet har dock motionerat om förändringar och förbättringar av detta regeringens förslag. Vi ansåg t.ex. att livränteunderlaget skulle

vara sju basbelopp i stället för, som föreslagits, fem. Att man har valt just fem basbelopp kan bero på att lönen för några år sedan motsvarade just fem basbelopp, men man hade en massa tillägg som inte var beskattade och därmed inte heller pensionsgrundande. Nu har man ändrat systemet, och lönen motsvarar nu sju basbelopp; man har tagit bort alla dessa tillägg. Åsikten om att det skulle vara sju basbelopp delades av de flesta av oss. Utskottets förslag sammanfaller därför med Vänsterpartiets i denna del, vilket vi är väldigt glada över.

Försvarsmaktens rehabiliteringsansvar skall enligt regeringens förslag omfatta tre år med möjlighet till en förlängning på två år. Även om det gavs en liten möjlighet att utöka det här ansvaret ansåg vi inte att det var tillräckligt. Det är inte orimligt att tänka sig att den skadade har behov av en mycket längre rehabiliteringstid, även om det kan räcka med den här tiden för de flesta, men att Försvarsmakten anser att det räcker med tre plus två år, dvs. fem år, som är inskrivet. Det skulle då kunna uppkomma en konflikt mellan den som skulle behöva den här rehabiliteringen och Försvarsmakten. Och vi vet hur det brukar bli i sådana här sammanhang. Det är den enskilde som kommer i kläm. De i utlandsstyrkan riskerar också att få psykiska bekymmer senare, och psykiska skador som beror på upplevelser som de har haft i sin mission kan komma ganska långt efter det att de har kommit hem, och de kan också bli akuta. Därför ansåg vi att det, när det gäller Försvarsmaktens rehabiliteringsansvar, borde vara en individuell prövning och att man därför inte borde ha så snäva och klara gränser. En individuell prövning skulle också vara tryggare för den enskilde, om behovet uppkommer.

Det här kravet fick inte gillande i utskottet. Därför har vi en reservation när det gäller den frågan som jag härmed yrkar bifall till.

Fru talman! Vänsterpartiet hade också i sin motion om utlandsstyrkan en mängd olika förslag för att förbättra de anhörigas möjligheter. Det gäller i första hand ersättningen för de anhöriga. Det är oerhört viktigt att de närmaste har möjlighet att vara den skadade till hjälp både i det akuta skedet och under kanske en lång och svår rehabiliteringstid. Närheten av en eller flera anhöriga kan vara den faktor som ger den skadade livsmod och styrka att kämpa vidare, att jobba på. Men det här har också en stor betydelse när det gäller att förebygga framtida psykiska komplikationer. Därför ansåg vi att regeringen var för njugg i fråga om ersättningsnivåerna och retroaktiviteten när det gällde stödet till de anhöriga. Vi ville också trycka mycket hårdare än regeringen på Försvarsmaktens ansvar för rehabiliteringsinsatserna.

Dessa åsikter fick vi inte stöd för i utskottet. Vi kan i viss mån hålla med om att det är viktigt att dessa nya regler kan tillämpas så snabbt som möjligt. Vi hade ganska omfattande förslag, och vi tycker fortfarande att de var riktiga, men dessa ändringar skulle kunna försena arbetet. Därför har vi valt att avge ett yttrande i det här avseendet. Men eftersom det skall bli en uppföljning av ärendet och av lagen ges det en möjlighet att senare komma med förslag om förbättringar om det visar sig vara nödvändigt. Därför kommer vi nogsamt att följa detta ärende i framtiden.

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till reservation 3 och i övrigt till försvarsutskottets hemställan.

(forts. 11 §)

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 15.53 att ajournera förhandlingarna till kl. 16.00 då dagens votering skulle börja.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 16.00.

9 § Beslut om utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 20 maj

FöU6 Säkrare kemikaliehantering
Mom. 2 (ny lag vid kemikalieolyckor)
1. utskottet
2. res. (kd, mp)
Votering:
245 för utskottet
50 för res.
54 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 108 s, 69 m, 38 v, 14 c, 16 fp
För res.: 35 kd, 15 mp
Frånvarande: 23 s, 13 m, 5 v, 7 kd, 4 c, 1 fp, 1 mp

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

FöU7 Säkerhetsrådgivare för transport av farligt gods m.m.
1. utskottet
2. res. (m, kd)
Votering:
193 för utskottet
104 för res.
52 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 110 s, 38 v, 14 c, 16 fp, 15 mp
För res.: 69 m, 35 kd
Frånvarande: 21 s, 13 m, 5 v, 7 kd, 4 c, 1 fp, 1 mp

MJU10 En nationell strategi för avfallshanteringen
Mom. 1 (regeringsförslag angående materialflödena)
1. utskottet
2. res. 1 (c)
Votering:
279 för utskottet
18 för res. 1
52 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 110 s, 70 m, 37 v, 34 kd, 13 fp, 15 mp
För res. 1: 1 kd, 14 c, 3 fp
Frånvarande: 21 s, 12 m, 6 v, 7 kd, 4 c, 1 fp, 1 mp
Lars Gustafsson (kd) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Mom. 3 (källsorteringen)
1. utskottet
2. res. 2 (fp)
Votering:
282 för utskottet
16 för res. 2
51 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 110 s, 70 m, 38 v, 35 kd, 14 c, 15 mp
För res. 2: 16 fp
Frånvarande: 21 s, 12 m, 5 v, 7 kd, 4 c, 1 fp, 1 mp

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

10 § Beslut om utskottsbetänkanden som slutdebatterats vid dagens sammanträde

UFöU1 Sveriges säkerhetspolitik
Mom. 1 (den säkerhetspolitiska utvecklingen)
1. utskottet
2. res. 1 i motsvarande del (m)
3. res. 2 (fp)
Förberedande votering:
72 för res. 1
16 för res. 2
209 avstod
52 frånvarande
Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:
212 för utskottet
70 för res. 1
16 avstod
51 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 110 s, 38 v, 35 kd, 14 c, 15 mp
För res. 1: 70 m
Avstod: 16 fp
Frånvarande: 21 s, 12 m, 5 v, 7 kd, 4 c, 1 fp, 1 mp

Mom. 6 (deltagande i internationella fredsbevarande insatser)
1. utskottet
2. res. 6 (m, kd, fp)
Votering:
177 för utskottet
121 för res. 6
51 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 110 s, 38 v, 14 c, 15 mp
För res. 6: 70 m, 35 kd, 16 fp
Frånvarande: 21 s, 12 m, 5 v, 7 kd, 4 c, 1 fp, 1 mp

Mom. 9 (civila insatser vid fredsbevarande arbete)
1. utskottet
2. res. 7 (mp)
Votering:
282 för utskottet
15 för res. 7
1 avstod
51 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 109 s, 70 m, 38 v, 35 kd, 14 c, 16 fp
För res. 7: 15 mp
Avstod: 1 s
Frånvarande: 21 s, 12 m, 5 v, 7 kd, 4 c, 1 fp, 1 mp

Mom. 11 (insatser för internationell minröjning)
1. utskottet
2. res. 8 (mp)
Votering:
282 för utskottet
15 för res. 8
52 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 110 s, 69 m, 38 v, 35 kd, 14 c, 16 fp
För res. 8: 15 mp
Frånvarande: 21 s, 13 m, 5 v, 7 kd, 4 c, 1 fp, 1 mp
Anna Lilliehöök (m) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

Mom. 12 (en årlig regeringsskrivelse om svenska insatser för internationell minröjning)
1. utskottet
2. res. 9 (v, fp, mp)
Votering:
228 för utskottet
70 för res. 9
51 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 110 s, 69 m, 35 kd, 13 c, 1 mp
För res. 9: 1 m, 38 v, 1 c, 16 fp, 14 mp
Frånvarande: 21 s, 12 m, 5 v, 7 kd, 4 c, 1 fp, 1 mp

Mom. 13 (stöd till FN:s insatser för minröjning)
1. utskottet
2. res. 10 (v, mp)
Votering:
244 för utskottet
54 för res. 10
51 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 110 s, 70 m, 35 kd, 13 c, 16 fp
För res. 10: 38 v, 1 c, 15 mp
Frånvarande: 21 s, 12 m, 5 v, 7 kd, 4 c, 1 fp, 1 mp

Mom. 14 (avveckling av den svenska krigsmaterielexporten)
1. utskottet
2. res. 11 (mp)
Votering:
245 för utskottet
52 för res. 11
52 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 110 s, 70 m, 35 kd, 14 c, 16 fp
För res. 11: 37 v, 15 mp
Frånvarande: 21 s, 12 m, 6 v, 7 kd, 4 c, 1 fp, 1 mp

Mom. 16 (deltagande i det europeiska försvarsindustrisamarbetet)
1. utskottet
2. res. 13 (v)
Votering:
260 för utskottet
38 för res. 13
51 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 110 s, 70 m, 35 kd, 14 c, 16 fp, 15 mp
För res. 13: 38 v
Frånvarande: 21 s, 12 m, 5 v, 7 kd, 4 c, 1 fp, 1 mp

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

UU9 Verksamheten inom Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) under 1998
Kammaren biföll utskottets hemställan.

FöU5 Försvarspolitiken
Mom. 2 (riktlinjerna för totalförsvarets ekonomi)
1. utskottet
2. res. 1 i motsvarande del (m)
3. res. 2 (kd)
4. res. 4 (fp)
5. res. 3 (mp)
Förberedande votering 1:
17 för res. 4
15 för res. 3
265 avstod
52 frånvarande
Kammaren biträdde res. 4.
Förberedande votering 2:
37 för res. 2
16 för res. 4
245 avstod
51 frånvarande
Kammaren biträdde res. 2.
Förberedande votering 3:
71 för res. 1
35 för res. 2
191 avstod
52 frånvarande
Kammaren biträdde res. 1.
Huvudvotering:
162 för utskottet
70 för res. 1
66 avstod
51 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 110 s, 38 v, 14 c
För res. 1: 70 m
Avstod: 35 kd, 16 fp, 15 mp
Frånvarande: 21 s, 12 m, 5 v, 7 kd, 4 c, 1 fp, 1 mp

Mom. 9 (minröjningsverksamhet)
1. utskottet
2. res. 6 (v, fp, mp)
Votering:
226 för utskottet
69 för res. 6
3 avstod
51 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 110 s, 67 m, 35 kd, 14 c
För res. 6: 38 v, 16 fp, 15 mp
Avstod: 3 m
Frånvarande: 21 s, 12 m, 5 v, 7 kd, 4 c, 1 fp, 1 mp

Mom. 10 (krigsorganisationens utveckling)
1. utskottet
2. res. 8 (fp)
Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 11 (grundorganisationens utveckling)
1. utskottet
2. res. 10 (v)
3. res. 11 (mp)
Förberedande votering:
41 för res. 10
17 för res. 11
240 avstod
51 frånvarande
Kammaren biträdde res. 10.
Huvudvotering:
244 för utskottet
38 för res. 10
16 avstod
51 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 110 s, 70 m, 34 kd, 14 c, 16 fp
För res. 10: 38 v
Avstod: 1 kd, 15 mp
Frånvarande: 21 s, 12 m, 5 v, 7 kd, 4 c, 1 fp, 1 mp

Mom. 13 (mål för det civila försvaret, m.m.)
1. utskottet
2. res. 13 (kd)
Votering:
259 för utskottet
34 för res. 13
3 avstod
53 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 110 s, 70 m, 38 v, 14 c, 16 fp, 11 mp
För res. 13: 34 kd
Avstod: 3 mp
Frånvarande: 21 s, 12 m, 5 v, 8 kd, 4 c, 1 fp, 2 mp
Ingegeerd Saarinen (mp) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

Lag om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten

11 § (forts. från 8 §) **Lag om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten**
(forts. FöU8)

Anf. 99 AMANDA GRÖNLUND (kd):

Fru talman! Jag är stolt över att det i vårt land Sverige finns män och kvinnor som ställer upp. Det är män och kvinnor som lämnar den trygga vardagsmiljön här hemma, som lämnar vänner och familj för ställa upp på de fredsbevarande operationer som vi i den här kammaren har gett klartecken för svenskt deltagande i.

Det är en förmån för ett land att ha sådana medborgare. Dessa män och kvinnor är alltså villiga att utsätta sig för risker och faror som vi normalt inte möter i vårt land. Jag är glad att det finns så många som vill ställa upp i utlandsstyrkan. Om jag själv fick bestämma skulle vi ge alla dem som deltar i utlandstjänstgöring en medalj, för det är de väl värda.

Tyvärr är det här uppdraget förenat med vissa faror och riskmoment, en del farligare än andra. Det har ju hänt genom årens lopp att vissa svenska medborgare har blivit skadade i en fredsbevarande operation. Trots att vi från statsapparatens sida försöker att minimera riskerna och öka säkerheten för enskilda soldater eller civilpersonal som är anställda på uppdrag så händer detta ibland. Utan att vara en domedagsprofet kan jag inte utesluta att det även i framtiden kommer att inträffa skador som drabbar enskilda.

Fru talman! Vi har i den här kammaren ett gemensamt ansvar som uppdragsgivare för dessa män och kvinnor. De har gjort en förtjänstfull insats och skall få ett erkännande för det. Jag tror att det finns en ganska bred enighet om detta, både här i kammaren och ute hos svenska folket i allmänhet.

Tyvärr har det under behandlingen av det här betänkandet visat sig att vi har varit väldigt dåliga på att ta hand om de människor som har skadats under fredsbevarande operationer som vi har deltagit i. Det har inte

funnits någon myndighet som har haft huvudansvaret för de här människorna. Det har inneburit att människor har hamnat mellan stolarna i olika försäkringssystem. Man har inte vetat vart man skall vända sig för att få hjälp.

Många av dem som tjänstgör i utlandsstyrkan har, precis som vi har hört tidigare i debatten, inte haft någon fast anställning tidigare. Det är unga män och kvinnor som kanske kommer direkt från en värnpliktstjänstgöring eller något annat, och därför faller de inte under den allmänna arbetsskadeförsäkringen och det ansvar som finns hos arbetsgivarna där.

Det är därför positivt att regeringen nu har föreslagit att Försvarsmakten skall vara den myndighet som har ett rehabiliteringsansvar. Regeringen har föreslagit att det här skall gälla i tre plus två år.

Men vi kristdemokrater tycker inte att det här räcker. Vi måste se varje människa och den situation man har hamnat i som unik. Försvarsmaktens ansvar bör inte begränsas. Försvarsmakten bör ha ett livslångt ansvar för de här människorna.

Även om behandlingen och rehabiliteringen i många fall kan rymmas inom den tidsperiod som regeringen föreslår skall Försvarsmaktens ansvar vara livslångt för dem som skadar sig på något sätt inom Försvarsmaktens utlandstjänstgöring. Det här är en tydlig och normgivande signal till Försvarsmakten att utarbeta en väl fungerande och effektiv rehabiliteringsorganisation. Dessutom ger det här incitament för försvaret att ytterligare öka säkerheten för personalen i utlandsstyrkan och även förbättra färdigheterna för dem som vi sänder ut.

Fru talman! Det är viktigt att den här lagen får träda i kraft så snart som möjligt. Det vore moraliskt fel av oss att låta ännu fler människor bli drabbade av att hamna mellan stolarna i olika försäkringssystem. Därför vill jag yrka bifall till reservation 1, för det innebär att vi tar fullt ansvar för de här människorna.

Anf. 100 LARS ÅNGSTRÖM (mp):

Fru talman! Ärade ledamöter! Protokolläsare! Jag vill gärna instämma i det Amanda Grönlund sade i inledningen till sitt anförande, om vilken tillgång det är att ha medborgare som är beredda att ställa upp i olika internationella fredsfrämjande uppdrag. Det är verkligen någonting att känna stolthet över.

Den lag som nu föreligger och som vi har diskuterat i försvarsutskottet är ett i stort sett bra förslag som förbättrar omständigheterna för många. Men det finns några små brister i det.

Lagens tillämpningsområde innebär en avgränsning. Det gör att annan personal än de som är anställda i utlandsstyrkan inte omfattas. Det är en brist. Det finns i och för sig inget hinder för regeringen att särskilt besluta att de som genomför uppdrag åt myndigheter eller regering också skall omfattas av samma rehabiliteringsbestämmelser som gäller för utlandsstyrkan och att det också skulle kunna gälla för andra grupper. Men det finns ingen automatik i detta.

Vi i Miljöpartiet tycker att det är en brist att t.ex. värnpliktiga som deltar i ett riskfyllt minröjningsuppdrag inte med automatik omfattas av den här lagen, medan minröjningspersonal som är anställd i utlandsstyrkan gör det.

Därför skulle vi vilja att regeringen snarast återkommer med förslag till en ändring av lagen i just detta avseende.

Jag stöder självklart vår reservation, men för tids vinnande vill jag inte yrka på någonting.

Anf. 101 KARIN WEGESTÅL (s):

Fru talman! Riksdagen skall i dag ta ställning till försvarsutskottets betänkande avseende lag om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten. Detta ärende är av stor vikt för utskottet, eftersom det innehåller förbättringar av det socialrättsliga skyddet för dem som är anställda i utlandsstyrkan inom Försvarsmakten. För den som tjänstgör i en internationell fredsfrämjande verksamhet är risken att skadas och invalidiseras större än i många andra verksamheter.

Det är ett ingående och noggrant arbete som har lagts ned vid beredningen av ärendet, trots att tiden begränsats av att utskottet strävat efter att den nya lagstiftningen skall kunna träda i kraft den 1 juli 1999. Detta beror inte minst på den förändring av de internationella insatsernas karaktär som kan bli aktuell med anledning av kriget på Balkan.

Man skulle kunna tro att det här är ett dåligt förslag, men vi hörde just Lars Ångström säga att det faktiskt är ett bra förslag. Så är också fallet. Det innebär förbättringar, och det är också därför som vi har ansträngt oss för att snabbt bli färdiga med det. Hela utskottet är besjälat av en stor vilja att se till att de berörda får ett så gott skydd som möjligt. Det finns därför många fler förslag än vad som har kunnat inrymmas i lagstiftningen.

Vi har dock även varit överens om att det skall bli en uppföljning, där vi skall kunna utvärdera de andra förslag som föreligger och ta ställning till om en del av dem kan införas i lagstiftningen.

Vi har alltså kommit överens om att genomföra lagen så snabbt att den kan träda i kraft den 1 juli. Vi har dessutom föreslagit förbättringar i det från början i och för sig goda förslaget. Vi har bl.a. kommit fram till förbättringar av ersättningsnivån.

Jag tycker att det här förslaget presenterats som om det inte skulle vara bra, men jag tycker att det är alldeles utmärkt. Jag är väldigt glad för att vi har kunnat komma överens om så mycket, men vi skall ändå följa upp en hel del i fortsättningen. Jag ser mycket positivt på det.

Försvarsmaktens ansvar för rehabilitering av personer som har skadats under anställning i utlandsstyrkan förtydligas och förstärks. För att minska risken för skador hos de anställda i utlandsstyrkan föreslår regeringen att vissa delar av arbetsmiljölagen skall gälla även utomlands.

Den nya lagen innehåller också viss särreglering av arbetsrättslig karaktär. Regeringen föreslår att vid tillämpning av lagen skall, om skäl talar för det, alla skador som inträffar från den första färden till tjänstgöringsstället och t.o.m. den sista färden därifrån anses som arbetsskador. Vissa begränsningar finns dock när det gäller semester eller ledighet utanför tjänstgöringsstället.

Lagen om allmän försäkring eller lagen om statligt personskadeskydd, som är tillämpliga i de här sammanhangen, skall alltid användas så att man åberopar den lag som är mest förmånlig för den som det gäller.

Regeringen föreslår att Försvarsmakten skall utreda rehabiliteringsbehovet, planera insatserna samt stödja och hjälpa den skadade att få lämplig arbetsträning eller utbildning. Det ligger alltså ett stort rehabiliteringsansvar på Försvarsmakten, utan att detta betyder att man inte kan tillgripa också andra åtgärder som samhället har att erbjuda i detta sammanhang.

Försvarsmaktens sociala och arbetslivsinriktade rehabiliteringsansvar skall enligt förslaget bestå under tre år. Tiden skall dock kunna förlängas med ytterligare två år. Regeringen föreslår också att anhöriga skall kunna få ersättning från Försvarsmakten för vissa kostnader, eftersom anhörigas engagemang ofta är ytterst väsentligt för resultatet av rehabiliteringsinsatsen.

Det finns också ett särskilt stöd till anhöriga som själva behöver stöd på grund av att de har upplevt svåra saker i sådana här sammanhang. Reglerna ger alltså en ganska god täckning.

I motsats till den utredning som ligger till grund för förslaget föreslår regeringen att åtgärderna för anhöriga skall kunna överklagas till förvaltningsdomstol. Också detta ger ett starkt rättighetsstöd i sammanhanget.

Som vi har tänkt kommer lagen nu att kunna träda i kraft den 1 juli i år. De nya bestämmelserna kommer också att kunna tillämpas för tidigare anställda som skadats efter utgången av 1992.

Regeringen avser att meddela övriga föreskrifter i en förordning bl.a. rörande utformningen av den statliga riskgarantin.

Utskottet har övervägt möjligheten att komplettera och förtydliga det framlagda lagförslaget på vissa punkter, men på grund av att vi, som jag nämnt, var oroliga för att i så fall försinka behandlingen föreslås i stället ett fortsatt uppföljningsarbete.

Regeringen har här alltså lagt fram ett förslag om en ny lag inom försvarsutskottets område. Riksdagen lägger alltid stor vikt vid uppföljning och utvärdering av sina beslut. En uppföljning och utvärdering av detta ligger alltså helt i linje med riksdagens ansvar. Vi menar att utvärderingen skall kunna avse åtminstone de första fem åren.

Vi har varit överens om att ge regeringen till känna det som utskottet skriver om denna femårsgräns.

Regeringen har föreslagit att livränteunderlaget skulle bestämmas till minst fem basbelopp, men utskottet har varit överens om att om någon skadas så allvarligt under tjänstgöring i utlandsstyrkan att den framtida försörjningsförmågan blir allvarligt nedsatt, skall man kunna ge en livränta som ligger i nivå med den inkomst som de anställda i utlandsstyrkan har, och den motsvarar sju basbelopp. Utskottet har därför lagt fram förslag härom i stället. Det kan hända att det kommer att kosta något mer än vad regeringen har räknat med. Hittills har dock mycket få skadats svårt, och vi har därför alla ställt oss bakom detta förslag. Det är med tillfredsställelse som jag kan konstatera att utskottet är enigt om detta ställningstagande.

Jag yrkar bifall till försvarsutskottets hemställan i betänkandet och avslag på reservationerna.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 1 juni.)

12 § Försäkring under krig och krigsfara

Föredrogs
Finansutskottets betänkande 1998/99:FiU18
Försäkring under krig och krigsfara (prop. 1998/99:85)

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 1 juni.)

Ändrade försäkringsrörelseregler

13 § Ändrade försäkringsrörelseregler

Föredrogs
Finansutskottets betänkande 1998/99:FiU28
Ändrade försäkringsrörelseregler (prop. 1998/99:87)

Anf. 102 FREDRIK REINFELDT (m):

Fru talman! Vad som först såg ut att bli en fullödig debatt mellan allsköns partier ser nu ut att bli en ringdans mellan mig och Bengt Silfverstrand, och det är inte illa.

Vi skall i dag avhandla något så viktigt som en ny försäkringsrörelselagstiftning. Försäkringsbranschen är mycket intressant. Det är en dynamisk tillväxtmarknad, som utvecklas väldigt snabbt och som har varit stadd i förändring under hela 90-talet. När man talar om försäkringsbranschen får man använda ett begrepp som ”branschglidning”, något som indikerar att försäkringar inte är en mot andra branscher tydligt avgränsad enskild bransch. Försäkringsorgan ägnar sig i dag väldigt mycket åt att placera sparpengar, vilket ibland liknar bankverksamhet.

Vi har också kunnat se en hel del fusioner där försäkrings- och bankmarknaden integreras på ett sätt som gör att det i dag ibland är lite svårt att säga vad som är specifikt just för försäkringsbranschen.

Detta påverkar naturligtvis också vilken typ av lagstiftning som vi skall genomföra i Sveriges riksdag. Om vi har viktiga marknader som på det här sättet är i utveckling och det sker en branschglidning, är det svårt att ha branschspecifika lagstiftningar, som reser höga murar mot andra områden. Detta måste prägla vår syn på förändringarna i dagens lagstiftning.

Propositionen som avlämnats kommer mycket sent. Det finns underlag i form av utredningar som har fått vänta länge på avgörande, och när propositionen väl har lagts fram är den sällsynt behäftad med ord som ”skjuta upp”, ”titta på senare” och ”utreda vidare”, vilket gör att det avstamp som många trodde att den nya försäkringsrörelselagstiftningen skulle bli till stora delar har kommit att utebli. Man får nu fortsätta att vänta på ställningstaganden. Det gäller de viktiga frågor som här tas upp. Bl.a. när det gäller konsolideringsfondens framtid hänvisas det till fortsatta överväganden. Det hänvisas också till en översyn av associationsrättsliga regler, som påverkar väldigt mycket av det som står i propositionen. Det står också att man på ett mer grundläggande sätt skall se över nuvarande placeringsregler, och därför föreslås inga förändringar.

Den fråga som kanske har varit viktigast för försäkringsbranschen är den s.k. femprocentsregeln. I propositionen säger man att man vill koppla

ihop den med andra finansiella aktörer och deras ägande och att här sätter man inte ned foten. Vi har, som jag skall återkomma till, i stället fått ett domstolsutslag i EG-domstolen som har förändrat förutsättningarna.

I det moderata förhållningssättet, vilket har framkommit i en del diskussioner som vi har haft om de finansiella marknaderna, kan man se två stycken skolor.

Den ena är att försöka att reglera denna mycket expansiva och föränderliga marknad, som man kan tala om i bredare bemärkelse, och att inte heller då, tycker vi, stanna vid att nationellt avskärma Sverige med en avvikande lagstiftning trots att detta rör frågor som möter global öppen konkurrens.

Den andra skolan, och det är väl den mer moderata, är att i stället utgå från att avreglera marknaderna och försöka att införa och uppmuntra en uppförandekodex, vilket det finns ett stort intresse av också hos aktörerna själva, och att uppmuntra konkurrens för att kunder skall få bästa möjlighet att byta och att se skillnader i sättet att agera.

Detta präglar väldigt mycket även denna proposition. Vi har därför i en del reservationer kommit att landa på avvikande uppfattningar. Det gäller dels den s.k. konsolideringsfonden. Den av en del emotsedda förändringen att också vinstutdelande livförsäkringsbolag skulle kunna få bygga upp en konsolideringsfond uteblev. Man har nu valt en reglering som många menar gynnar vissa aktörer på försäkringsmarknaden – läs s.k. ömsesidiga bolag, och det största som vi känner i den kategorin är naturligtvis Folksam – medan den däremot missgynnar dem som driver en vinstutdelningspolitik.

Vi har försökt att ta hänsyn till att det naturligtvis skulle kunna föras i bevis att det finns oro för att ett vinstutdelande bolag som får bygga upp, konsolidera, en fond med hjälp av premier skulle kunna dela ut premiepengar till ägarna och att det kanske skulle uppfattas som stötande. Vi har därför föreslagit en variant där man gör klart att man först skall använda den buffert som ägarkapital har skjutit till innan det kan bli tal om att ta i anspråk premieavsatta pengar. Men vi tror att det för denna marknads fortsatta utveckling vore bra om en konsolideringsfond också kunde tillåtas för den typen av bolag som har vinstutdelande politik.

Vad gäller femprocentsregeln fick vi ett domstolsutslag som i ett slag upphävde den svenska femprocentsregeln. Vi lever nu i något så märkligt som ett laglöst tillstånd, då det nu egentligen inte finns någon klar definition av vad som är s.k. försäkringsfrämmande ägande eller koppling till andra företag. Det är inte okomplicerat för ett försäkringsbolag att ha ett betydande ägaransvar i börsnoterade aktiebolag. Det medför en lång rad ansvarstaganden som egentligen inte följer av att man placerar livförsäkringspengar till för kunderna bästa avkastning. Vi har försökt att ge uttryck för detta och sagt att här måste man se hela den diskussion som förs i Sverige om ifall det gynnar det institutionella sparandet och att det är olyckligt att institutioner och utländska ägare är mer skattemässigt gynnade än privatpersoner som försöker äga svenska aktier i Sverige.

Vi tycker dock att femprocentsregeln, vilket också uttrycks i propositionen, är otidsenlig. Den skapar dessutom en nationell konkurrensnackdel för Sverige på denna globala öppna marknad. Det vore dock intressant att i dag få någon sorts besked om vad som komma skall i stället. Jag har under dagen inhämtat uppgifter om att den till den 28 maj, alltså

om två dagar, aviserade propositionen i ärendet inte kommer just den 28 maj men att väl en lagrådsremiss är på väg i början av juni för en proposition ungefär vid midsommar. Det är naturligtvis olyckligt att det blir en fördröjning på det här viset i en fråga där ju Erik Åsbrink redan för ett år sedan var ute och flaggade att denna femprocentsregel skulle försvinna. Nu har vi, som sagt, i stället hamnat i detta märkliga läge att vi faktiskt inte vet vad som gäller. Här vore ett besked på sin plats.

Fru talman! Vi har i en lång rad reservationer försökt att sammanfatta delar av det som jag i dag har talat om, men för tids vinnande kommer jag i dag att yrka bifall bara till reservationen 1 under mom. 3.

Anf. 103 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Fru talman! Den proposition som vi nu behandlar om ändrade försäkringsregler är inte helt lättillgänglig. Det är komplicerade tekniska frågor. Jag är mot den bakgrunden inte säker på att ens två så debattglada personer som Fredrik Reinfeldt och undertecknad kan åstadkomma någon större underhållning.

Förslagen innebär en betydande modernisering av försäkringsrörelsereglerna och en renodling av tillsynen för svenska försäkringsbolag. Det är i första hand livbolagens verksamhet som berörs, och syftet med förändringarna är att underlätta produktutveckling och konkurrens. För försäkringstagarna innebär förslaget ett ökat skydd.

Ökad internationalisering och de på väsentliga punkter gemensamma försäkringsrörelsereglerna i Europa har inneburit en ökad konkurrens på den svenska marknaden. Av denna anledning framstår dagens regleringar när det gäller skälighets- och sundhetsprinciper som mindre lämpliga, eftersom de i påtaglig grad har hämmat nyetableringar och produktutveckling på området. Härigenom har konsumenternas behov av pris- och produktkonkurrens delvis motverkats.

I propositionen föreslås nu av dessa skäl att skälighetsprincipen slopas och ersätts av andra skyddsregler som har till syfte att främja en god ekonomisk genomlysning av försäkringarna och en genom avtal reglerad ordning av rätten till överskott. Sundhetsprincipen ersätts av en tydligare handlingsregel för försäkringsbolagen med krav på en tillfredsställande stabilitet, god information om försäkringsbolag och en god försäkringsstandard på verksamheten.

Även försäkringsbolag som bedriver konventionell försäkringsrörelse medges rätt till vinstutdelning. För att säkerställa försäkringstagarnas avtalade rätt till överskott införs dock särskilda begränsningar vad gäller just vinstutdelning. Livbolag som bedrivit verksamhet med vinstutdelningsförbud får införa villkor i bolagsordningen om vinstutdelning bara under förutsättning att bestämda villkor till skydd för försäkringstagarna är uppfyllda.

Slutligen vill jag nämna att vissa av dagens restriktioner vad gäller försäkringsbolagens kapitalförvaltning lättas upp. Det gäller bl.a. regleringar om var s.k. skuldtäckningstillgångar skall få finnas.

Mot utskottets betänkande reserverar sig utskottets borgerliga ledamöter i något varierande formationer på sju punkter.

I reservation 1 yrkar moderaterna att skälighetsprincipen skall slopas även i den obligatoriska trafikförsäkringen. En försäkringstagare som fått tillstånd att meddela trafikförsäkring är enligt trafikskadelagen skyldig

att på begäran meddela sådana försäkringar, s.k. kontraheringsplikt. För att denna kontraheringsplikt inte skall bli en skrift i vatten genom att försäkringsgivaren begär höga premier som i praktiken kringgår denna plikt, innehåller trafikförsäkringsförordningen regler om att premierna inte får sättas högre än vad som med erforderlig säkerhet svarar mot risken, med tillägg för nödvändiga kostnader – s.k. premieskälighet.

Ett bifall till den här reservationen skulle även kräva andra justeringar av nuvarande regler om kontraheringsplikten. Detta måste naturligtvis prövas ytterligare med hänsyn till de särskilda förhållanden som råder just på trafikförsäkringsområdet och mot de nya avtalsrättsliga regler som nu bereds i Finansdepartementet.

I reservation 2 hävdar moderater och kristdemokrater att regeringens förslag vad gäller avsättning till konsolideringsfond skapar en konkurrensfördel för icke vinstutdelande ömsesidiga bolag. Mot den bakgrunden förordar man att lagen bör stadga att ett vinstutdelande livförsäkringsbolag skall äga rätt att avsätta premiemedel till en konsolideringsfond som får användas som buffert efter det att de fonder som aktieägarna skapat tagits i anspråk. I reservation 3 begär Folkpartiet under samma punkt att även utdelande bolag skall kunna få bygga upp konsolideringsfonder.

Det finns en grundläggande skillnad mellan ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsaktiebolag som är viktig att beakta i det här sammanhanget. I de ömsesidiga försäkringsbolagen är försäkringstagarna delägare. De står för riskkapitalet, men har å andra sidan som delägare också rätten till överskottet om rörelsen går bättre än väntat. I livförsäkringsaktiebolag bestämmer aktieägarna och har rätt till vinsten om verksamheten går bra. Då bör också aktieägarna stå för riskkapitalet och betala om verksamheten sköts dåligt. Det är orimligt med en ordning där försäkringstagarna står för allmänt riskkapital om rörelsen går sämre än väntat samtidigt som aktieägarna tar hem vinsterna om rörelsen går bättre än väntat.

Det är alldeles för tidigt att, som reservanterna och motionärerna, här slå fast att inga vinstutdelningsbolag kommer bildas om inte vinstutdelande försäkringsbolag får använda försäkringstagarnas pengar som gratis riskkapital i en konsolideringsfond. För att vinstutdelande livförsäkringsbolag skall kunna meddela långa livförsäkringar, dvs. pensionsförsäkringar av samma typ som de traditionella icke vinstutdelande livförsäkringsbolagen gör i dag – det gäller såväl ömsesidiga bolag som aktiebolag – krävs visserligen ett stort och betryggande riskkapital. Detta är emellertid inte i sak annorlunda än att annan kapitalintensiv verksamhet kräver kapitalstarka och uthålliga ägare. Om aktieägarna inte är beredda att skjuta till det kapital som behövs bör de satsa pengar på annat. De bör alltså inte subventioneras av försäkringstagarna.

Moderaterna, Kristdemokraterna och Folkpartiet anser att nu gällande placeringsbegränsningar i livförsäkringsbolag vad avser innehav i publika bolag och fastigheter bör avskaffas för tillgångar som svarar mot återbäring. Man anser vidare att s.k. derivatinstrument bör få användas för hantering av livförsäkringsbolagens skuldsida i balansräkningen.

Reformeringen av rörelsereglerna innebär stora förändringar på kort tid. Det är svårt att förutse effekterna av en höjning av dagens tillgångsgränser i den nya ordningen. Friare placeringsregler gäller för villkorad

återbäring. För villkorad återbäring gäller inte gränsen på 25 %. Regeringen har här aviserat en bred översyn av placeringsreglerna. Justeringar av dagens placeringsgränser och möjligheterna att använda derivatinstrument för att hantera risker på skuldsidan kommer att behandlas i denna översyn. Då är det enligt vår mening ganska logiskt att erfarenheterna från tillämpningen av de nya rörelsereglerna för försäkringsbolagen får avvaktas i dessa frågor.

Reservation 5 är en borgerlig fyrpartireservation. I den yrkas att den s.k. femprocentsregeln bör förändras. Den regeln innebär att svenska försäkringsbolag utan Finansinspektionens medgivande inte får äga mer än 5 % av rösterna i samma aktiebolag. Eftersom en proposition i frågan med anpassning till åberopad dom i EG-domstolen är nära förestående finns det ingen anledning att nu föregripa denna fråga. Det kan inte ha någon betydelse om den kommer i morgon, om en vecka eller om 14 dagar.

Den fråga som Moderaterna, Kristdemokraterna och Folkpartiet tar upp i reservation 6 är en gammal bekanting. Den handlar om de borgerliga partiernas ständiga behov att ondgöra sig över att individer i samverkan – det är det som är kollektiv – skaffar sig förmånliga regler för gruppförsäkringar, t.ex. hemförsäkringar. Men den frågan behandlas inte i propositionen. Flertalet av de av reservanterna här upptagna frågorna rör avtalsrättsliga frågeställningar som i första hand bör prövas inom ramen för en ny försäkringsavtalslagstiftning och inte föregripas nu.

Rent allmänt kan man ändå ifrågasätta varför man i lagstiftningen skall införa särskilda bestämmelser som förhindrar just fackliga intresseorganisationer att träffa fördelaktiga försäkringsavtal för sina medlemmar. Det handlar om försäkringar som är till stor hjälp för många medlemmar den dag som t.ex. en brand eller annan skada inträffar. I många andra sammanhang tecknas ju också kollektiva försäkringar, t.ex. av varuhus, idrottsanläggningar eller föreningar. Dessa försäkringar gäller för besökare i allmänhet eller för medlemmarnas räkning, t.ex. för olycksfall, trots att de personer som skyddas av försäkringarna i vissa fall kan ha andra olycksfallsförsäkringar.

Särförhållanden hos sådana försäkringar kan och bör beaktas inom ramen för de allmänna försäkringsrörelseregler som finns. De bör bedömas efter samma principer som andra kollektiva försäkringar och inte först och främst med hänsyn till om försäkringen köps av en facklig organisation. Det bör inte införas några särskilda rörelse- eller tillsynsregler för försäkringsverksamhet som gäller kollektiva försäkringar som tecknats av fackliga organisationer.

I reservation 7 anser moderater och kristdemokrater att ett framtida regelverk bör tillåta utvecklingen av livförsäkringsprodukter där flyttningar möjliggörs utan skattekonsekvenser. Redan i dag finns det emellertid livförsäkringssparande som kan flyttas utan skattekonsekvenser, t.ex. fondlivförsäkringar och individuellt pensionssparande. De nya rörelsereglerna öppnar även för nya slag av traditionella livförsäkringsprodukter där en flyttningsrätt är avtalad och förutsatt redan vid avtalets ingående.

I propositionen klargörs även skattereglerna just för att säkerställa att också traditionella livförsäkringar kan flyttas utan skattekonsekvenser. Det sägs i propositionen att man skall överväga vidare om flyttning kan

ske inte bara mellan olika försäkringsbolag utan även mellan pensionssparande i bank och försäkringsbolag. Vi kan konstatera att reservanterna faktiskt i sak är tillgodosedda genom förslagen i propositionen.

Fru talman! Jag yrkar härmed avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 104 FREDRIK REINFELDT (m):

Fru talman! Låt mig först säga något kort om de kollektiva sakförsäkringarna. Jag tror att Bengt Silfverstrand anstränger sig för att missförstå detta. Kritiken handlar ju om när kollektiva sakförsäkringar upphandlas för stora grupper utan individuell anslutning. Dessutom lämnar upphandlingsförfarandet mycket övrigt att önska. Vi menar att både konkurrens och valfrihet då sätts ur spel.

Men det handlar om ett par motioner. Huvudärendet är naturligtvis den förändring av försäkringsrörelselagen som här behandlas.

Jag tycker att detta är ganska symtomatiskt för hur det blir när man lägger fram propositioner som huvudsakligen ägnar sig åt att använda ord av typen: ”vi får se snart”, ”vi skall fortsätta utreda” och ”vid ett senare tillfälle”.

När den borgerliga oppositionen i stället kommer med ganska klarläggande förslag handlar debatten mer om vad oppositionen har tyckt än om vad regeringen egentligen har föreslagit. Det är väl i och för sig trevligt att vi får långa debatter om vad Moderaterna har skrivit i olika motioner. Men det hade kanske varit mer klarläggande att få en del besked kring de frågor som de facto handlar om vad majoriteten gör med detta förslag.

Jag förstår att Bengt Silfverstrand inte ser några problem när det gäller de ömsesidiga bolagens konkurrensfördel som följer av detta lagförslag. Jag tycker att det är mycket olyckligt. Vi har faktiskt ansträngt oss för att försöka hitta en mellanväg som tar hänsyn till det Bengt Silfverstrand nämner, nämligen risken eller oron för att premiepengar används för att delas ut till aktieägare. Vi tycker att vi har funnit en form som bättre skulle balansera konkurrensen på en marknad där nu en mycket tydlig fördel skapas för bolag som Folksam. Jag vill återigen ställa frågan om inte Bengt Silfverstrand kan se nackdelarna med detta.

Det vore också intressant att få höra varför man väljer att ha kvar placeringsregler som på många sätt är otidsenliga och skapar konkurrensnackdelar. Regeringen slår inte heller här fast att man tänker ha kvar dessa regler för evigt. Det skall ske en översyn och man skall återkomma i frågan senare.

Anf. 105 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Fru talman! Förändringarna i försäkringsrörelsereglerna är mycket omfattande. Det rör sig om kraftiga förändringar av lagstiftningen, på många punkter en påtaglig modernisering. Därmed har regeringen visat att man vill gå ganska långt på detta område. Att man inte löper linan ut på varje punkt beror på att vissa bitar fortfarande inte är tillräckligt klarlagda. Det är på de punkterna man vill göra utredningar. Men de är i stort sett redan klara. När det gäller en sådan fråga, där moderaterna har reserverat sig, kommer det en proposition inom en nära förestående tid. Det gäller 5-procentsregeln.

Jag har redovisat förslagen och de klara invändningarna mot moderaternas reservationer.

När det gäller den kollektiva hemförsäkringen är det samma argument som förs fram ständigt. Det är en ringaktning av ett system som innebär mycket stora ekonomiska fördelar och riskspridning för grupper som annars skulle stå oskyddade. Det är grunden för det kollektiva skyddet. Det tycker vi är värt att slå vakt om. Det finns ingen anledning att ingripa. Det finns en reservationsrätt. Den som inte vill vara med har den möjligheten.

När det gäller konsolideringsfonden i vinstutdelande livförsäkringsbolag är det viktigt att klargöra att det är stor skillnad mellan olika typer av bolag. Det finns ingen anledning att försäkringstagarna skall stå för riskerna i svåra situationer, när bolagen går med förlust, och att aktieägarna sedan skall plocka hem vinsterna när det går bra. Det måste finnas en klar distinktion.

Anf. 106 FREDRIK REINFELDT (m):

Fru talman! Det är riktigt att en hel del förändringar föreslås. Som jag nämnde i min inledning bygger de på utredningar som har jobbat under lång tid. Det har varit väl känt att många av förändringarna skall komma. De har också mottagits väl av försäkringsbranschen.

När det gäller knäckfrågorna har det funnits en nyfikenhet på förändringar som kanske skulle komma till stånd. Det gäller konsolideringsfonden, 5-procentsregeln och placeringsreglerna för olika tillgångar i fastigheter och aktier. Problemet är att regeringen på de intressanta områdena väljer att inte ge besked eller gräva ned frågor i utredningar. Vi har ju nu ett läge där EG-domstolen har upphävt vår 5-procentsregel. Bengt Silfverstrand säger att det snart kommer en proposition. Vi får väl ta den diskussionen då. Men det är olyckligt att vi har hamnat i detta läge.

Det viktiga är att ligga i framkant och möta den nya tidens krav, för att få försäkringsbranschen att växa och bli starkare. Det kan leda till fler jobb och att vi får en intressant marknad med försäkringsprodukter som förstärker konsumenternas möjligheter att välja. Det är det vi har sett framför oss.

Risken med avgränsningen av konsolideringsfonden är att vinstutdelande bolag kommer att dra öronen åt sig och inte utveckla en del av de produkter de annars skulle utvecklat. Det har talats om att det inte blir samma goda tillgång till riskkapital i de små och medelstora företagen, som en följd av att man inte gick hela vägen. Man borde ha varit mer lyhörd för det när man valde att lagstifta.

Anf. 107 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Fru talman! Att underlätta produktutveckling, ge bättre förutsättningar för konkurrens och avreglering borde låta som skön musik för en moderat. Här görs dessutom en mycket långtgående avreglering av försäkringsrörelsereglerna. Det finns en liten bit kvar. Det råder fortfarande oklarheter när det gäller 5-procentsregeln. Det borde Fredrik Reinfeldt kunna leva med.

Det görs en distinktion mellan utdelande och icke utdelande bolag. Det finns ingen anledning att i panik införa nya regler för att åstadkomma en skenbar konkurrensneutralitet. Vinstutdelande bolag och icke

vinstutdelande bolag drivs under helt olika förutsättningar. Det är en uppenbar risk att pengar slussas över från försäkringstagare till aktieägare på ett olämpligt sätt. Det inser man också i en moderatmotion. Då är det bättre att avvakta den översyn som aviseras inom Finansdepartementet om bl.a. konsolideringsfondens framtid.

Vi tar fasta på de problem som vi erkänner finns kvar och försöker göra något åt dem. Men det finns ingen anledning att göra allt på en gång.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 1 juni.)

14 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Proposition
1998/99:126 Utländska förvärv av fritidsfastigheter i Sverige

Motioner
med anledning av prop. 1998/99:115 På ungdomars villkor – ungdomspolitik för demokrati, rättvisa och framtidstro
1998/99:Kr29 av Gun Hellsvik m.fl. (m)
1998/99:Kr30 av Inger Davidson m.fl. (kd)
1998/99:Kr31 av Elisabeth Fleetwood m.fl. (m)
1998/99:Kr32 av Birgitta Sellén m.fl. (c)
1998/99:Kr33 av Lennart Kollmats och Kenth Skårvik (fp)
1998/99:Kr34 av Monica Green m.fl. (s)
1998/99:Kr35 av Karin Pilsäter och Johan Pehrson (fp)
1998/99:Kr36 av Birger Schlaug m.fl. (mp)

med anledning av prop. 1998/99:122 Kommunala bostadsföretag
1998/99:Bo20 av Anita Johansson (s)
1998/99:Bo21 av Carl Bildt m.fl. (m, kd, fp)
1998/99:Bo22 av Rigmor Ahlstedt m.fl. (c)
1998/99:Bo23 av Helena Hillar Rosenqvist m.fl. (mp)

Kulturutskottets betänkande
1998/99:KrU11 Kasinospel i Sverige m.m.

Socialförsäkringsutskottets betänkanden
1998/99:SfU7 Riksdagens revisorers förslag om socialförsäkringens administration
1998/99:SfU8 Försäkringsmedicinska utredningar
1998/99:SfU10 Vissa socialförsäkringsfrågor

15 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmäldes att följande frågor för skriftliga svar framställts

den 25 maj

1998/99:657 av *Jan Backman* (m) till utbildningsministern
Fördelning av högskoleplatser
1998/99:658 av *Bertil Persson* (m) till näringsministern
Biltrafiken på Öresundsbron
1998/99:659 av *Inger René* (m) till utbildningsministern
Den högre utbildningen i västra Sverige
1998/99:660 av *Marietta de Pourbaix-Lundin* (m) till statsrådet Ingegerd Wärnersson
Jaktundervisning i skolan

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 1 juni.

16 § Anmälan om skriftliga svar på frågor

Anmäldes att skriftliga svar på följande frågor inkommit

den 26 maj

1998/99:622 av *Margareta Andersson* (c) till näringsministern
Utförsäkring av arbetslösa
1998/99:627 av *Sonja Fransson* (s) till utbildningsministern
Forskningsanslag
1998/99:629 av *Jan Backman* (m) till näringsministern
Bro- och färjeavgifter
1998/99:631 av *Eva Arvidsson* (s) till justitieministern
Små myndigheters öppethållande
1998/99:632 av *Patrik Norinder* (m) till statsrådet Mona Sahlin
Lagändring av turordningsreglerna
1998/99:638 av *Erik Arthur Egervärn* (c) till näringsministern
EU-bidrag

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 1 juni.

17 § Kammaren åtskildes kl. 17.16.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 1 §,
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 5 § anf. 17 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 7 § anf. 46 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 83 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 13 § anf. 103 (delvis) och
av talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

ULF CHRISTOFFERSSON

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

1 § Anförande av FNs generalsekreterare Kofi Annan 1
Anf. 1 TALMANNEN 1
Anf. 2 FN:s generalsekreterare KOFI ANNAN 1
Anf. 3 TALMANNEN 6
2 § Justering av protokoll 6
3 § Hänvisning av ärenden till utskott 6
4 § Förnyad bordläggning 6
Meddelande om votering 7
5 § Sveriges säkerhetspolitik 7
Sammansatta utrikes- och försvarsutskottets betänkande 1998/99:UFöU1 7
Anf. 4 Utrikesminister ANNA LINDH (s) 7
Anf. 5 GÖRAN LENNMARKER (m) 10
Anf. 6 LARS OHLY (v) 14
Anf. 7 JAN ERIK ÅGREN (kd) 17
Anf. 8 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) 18
Anf. 9 LARS OHLY (v) replik 20
Anf. 10 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik 21
Anf. 11 LARS OHLY (v) replik 21
Anf. 12 LARS ÅNGSTRÖM (mp) 22
Anf. 13 GÖRAN LENNMARKER (m) replik 25
Anf. 14 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik 25
Anf. 15 GÖRAN LENNMARKER (m) replik 25
Anf. 16 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik 26
Anf. 17 VIOLA FURUBJELKE (s) 26
Anf. 18 GÖRAN LENNMARKER (m) replik 30
Anf. 19 VIOLA FURUBJELKE (s) replik 31
Anf. 20 GÖRAN LENNMARKER (m) replik 31
Anf. 21 VIOLA FURUBJELKE (s) replik 32
Anf. 22 LARS OHLY (v) replik 32
Anf. 23 VIOLA FURUBJELKE (s) replik 32
Anf. 24 LARS OHLY (v) replik 33
Anf. 25 VIOLA FURUBJELKE (s) replik 33
Anf. 26 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik 33
Anf. 27 VIOLA FURUBJELKE (s) replik 34
Anf. 28 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik 34
Anf. 29 VIOLA FURUBJELKE (s) replik 34
Anf. 30 JAN ERIK ÅGREN (kd) replik 35
Anf. 31 VIOLA FURUBJELKE (s) replik 35
Anf. 32 JAN ERIK ÅGREN (kd) replik 36
Anf. 33 VIOLA FURUBJELKE (s) replik 36
Anf. 34 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik 36
Anf. 35 VIOLA FURUBJELKE (s) replik 37
Anf. 36 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik 37
Anf. 37 VIOLA FURUBJELKE (s) replik 37

Anf. 38 MARIANNE ANDERSSON (c) ... 38
Anf. 39 STEN TOLGFORS (m) ... 40
Anf. 40 BERIT JÓHANNESSON (v) ... 43
Anf. 41 ÅKE CARNERÖ (kd) ... 45
Anf. 42 MARGARETA VIKLUND (kd) ... 46
(Beslut fattades under 10 §.) ... 49
6 § Verksamheten inom Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) under 1998 ... 49
Utrikesutskottets betänkande 1998/99:UU9 ... 49
Anf. 43 TONE TINGSGÅRD (s) ... 49
(Beslut fattades under 10 §.) ... 50
7 § Försvarspolitiken ... 51
Försvarsutskottets betänkande 1998/99:FöU5 ... 51
Anf. 44 HENRIK LANDERHOLM (m) ... 51
Anf. 45 BERIT JÓHANNESSON (v) ... 55
Anf. 46 ÅKE CARNERÖ (kd) ... 57
Anf. 47 RUNAR PATRIKSSON (fp) ... 62
Anf. 48 LARS ÅNGSTRÖM (mp) ... 63
Anf. 49 HENRIK LANDERHOLM (m) replik ... 66
Anf. 50 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik ... 66
Anf. 51 HENRIK LANDERHOLM (m) replik ... 67
Anf. 52 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik ... 67
Anf. 53 HÅKAN JUHOLT (s) ... 68
Anf. 54 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) ... 70
Anf. 55 HENRIK LANDERHOLM (m) replik ... 73
Anf. 56 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) ... 74
Anf. 57 HENRIK LANDERHOLM (m) replik ... 75
Anf. 58 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) ... 75
Anf. 59 ÅKE CARNERÖ (kd) replik ... 75
Anf. 60 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) ... 76
Anf. 61 ÅKE CARNERÖ (kd) replik ... 76
Anf. 62 Försvarsminister BJÖRN VON SYDOW (s) ... 77
Anf. 63 ERIK ARTHUR EGERVÄRN (c) ... 77
Anf. 64 RUNAR PATRIKSSON (fp) replik ... 80
Anf. 65 ERIK ARTHUR EGERVÄRN (c) replik ... 81
Anf. 66 RUNAR PATRIKSSON (fp) replik ... 81
Anf. 67 ERIK ARTHUR EGERVÄRN (c) replik ... 81
Anf. 68 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik ... 81
Anf. 69 ERIK ARTHUR EGERVÄRN (c) replik ... 82
Anf. 70 LARS ÅNGSTRÖM (mp) replik ... 82
Anf. 71 ERIK ARTHUR EGERVÄRN (c) replik ... 82
Anf. 72 OLLE LINDSTRÖM (m) ... 83
Anf. 73 HÅKAN JUHOLT (s) replik ... 84
Anf. 74 OLLE LINDSTRÖM (m) replik ... 85
Anf. 75 HÅKAN JUHOLT (s) replik ... 85
Anf. 76 OLLE LINDSTRÖM (m) replik ... 85
Anf. 77 STIG SANDSTRÖM (v) ... 85
Anf. 78 HÅKAN JUHOLT (s) replik ... 87
Anf. 79 STIG SANDSTRÖM (v) replik ... 87

Anf. 80 HÅKAN JUHOLT (s) replik ... 87
Anf. 81 STIG SANDSTRÖM (v) replik ... 87
Anf. 82 HENRIK LANDERHOLM (m) replik ... 88
Anf. 83 STIG SANDSTRÖM (v) replik ... 88
Anf. 84 HENRIK LANDERHOLM (m) replik ... 89
Anf. 85 STIG SANDSTRÖM (v) replik ... 89
Anf. 86 MARGARETA VIKLUND (kd) ... 89
Anf. 87 BJÖRN LEIVIK (m) ... 92
Anf. 88 HÅKAN JUHOLT (s) replik ... 93
Anf. 89 BJÖRN LEIVIK (m) replik ... 94
Anf. 90 HÅKAN JUHOLT (s) replik ... 94
Anf. 91 BJÖRN LEIVIK (m) replik ... 94
Anf. 92 OLA KARLSSON (m) ... 94
Anf. 93 HÅKAN JUHOLT (s) ... 96
Anf. 94 OLA KARLSSON (m) ... 96
Anf. 95 HÅKAN JUHOLT (s) ... 97
Anf. 96 OLA KARLSSON (m) ... 97
(Beslut fattades under 10 §.) ... 97
8 § Lag om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten ... 98
Försvarsutskottets betänkande 1998/99:FöU8 ... 98
Anf. 97 ANNA LILLIEHÖÖK (m) ... 98
Anf. 98 BERIT JÓHANNESSON (v) ... 100
(forts. 11 §) ... 101
Ajournering ... 102
Återupptagna förhandlingar ... 102
9 § Beslut om utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 20 maj ... 102
FöU6 Säkrare kemikaliehantering ... 102
FöU7 Säkerhetsrådgivare för transport av farligt gods m.m. ... 102
MJU10 En nationell strategi för avfallshanteringen ... 103
10 § Beslut om utskottsbetänkanden som slutdebatterats vid dagens sammanträde ... 103
UFöU1 Sveriges säkerhetspolitik ... 103
UU9 Verksamheten inom Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) under 1998 ... 106
FöU5 Försvarspolitiken ... 106
11 § (forts. från 8 §) **Lag om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten** (forts. FöU8) **... 108**
Anf. 99 AMANDA GRÖNLUND (kd) ... 108
Anf. 100 LARS ÅNGSTRÖM (mp) ... 109
Anf. 101 KARIN WEGESTÅL (s) ... 110
(Beslut skulle fattas den 1 juni.) ... 111
12 § Försäkring under krig och krigsfara ... 112
Finansutskottets betänkande 1998/99:FiU18 ... 112
(Beslut skulle fattas den 1 juni.) ... 112
13 § Ändrade försäkringsrörelseregler ... 112
Finansutskottets betänkande 1998/99:FiU28 ... 112
Anf. 102 FREDRIK REINFELDT (m) ... 112

Anf. 103 BENGT SILFVERSTRAND (s) 114
Anf. 104 FREDRIK REINFELDT (m) 117
Anf. 105 BENGT SILFVERSTRAND (s) 117
Anf. 106 FREDRIK REINFELDT (m) 118
Anf. 107 BENGT SILFVERSTRAND (s) 118
(Beslut skulle fattas den 1 juni.) 119
14 § Bordläggning 119
15 § Anmälan om frågor för skriftliga svar 120
16 § Anmälan om skriftliga svar på frågor 120
17 § Kammaren åtskildes kl. 17.16. **..... 121**

Elanders Gotab, Stockholm 1999